

LUONTOSUHTEITA PAIKALLISESSA JA TRANSNATIONAALISSA KONTEKSTISSA

—Etnografinen tutkimus luontoympäristöjen merkityksistä maahanmuuttajalaisille—

**Pro Gradu 2014
Tampereen yliopisto
Heidi Turunen
Sosiaali antropologia**

TIIVISTELMÄ

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

TURUNEN, HEIDI: LUONTOSUHTEITA PAIKALLISESSA JA TRANSNATIONAALISSA KONTEKSTISSA. Etnografinen tutkimus luontoympäristöjen merkityksistä maahanmuuttajanaisille.

Pro gradu -tutkielma, 124 s.

Sosiaalianthropologia

Huhtikuu 2014

Tutkimuksen aiheena ovat **maahanmuuttajien luontosuhteet paikallisessa ja transnationaalissa kontekstissa**. Etnografisen tutkimuksen aineisto on kerätty järjestämälläni maahanmuuttajanaisten luonto- ja ympäristökurssilla keväällä 2011 suomalaisen kaupungin lähiössä toimivassa maahanmuuttajanaisten kohtaamispaikassa. Tutkimukseen osallistui 29 luontokurssin kokoontumisiin vähintään kerran osallistunutta maahanmuuttajanaista, sekä kohtaamispaikan muita vieraita, työntekijöitä, opiskelijaharjoittelijoita, vapaaehtoisia, sekä työllistettyjä. Eri syistä Suomeen muuttaneiden naisten lähtömaita olivat Kiina, Vietnam, Afganistan, Irak, Iran, Turkki, Kosovo, Sudan, Somalia, Venäjä, Viro, Marokko, Intia ja Italia. Etnografisen kenttätyön aikana tuotettu aineisto koostuu osallistuvaan havainnointiin perustuvasta kenttäpäiväkirjasta, äänitetyistä ja kirjoitetuista haastatteluista, sekä muutamista kurssin aikana tehdyistä tehtävistä. Havainnointimateriaali sisältää monipuolisia tilannekuvauksia tuntitilanteista, kahvipöytäkeskusteluista, sekä retkiltä luontoon, kirjastoon, luonnontieteelliseen museoon ja suunnistustapahtumaan.

Tutkimusta ohjasi alustava tutkimuskysymys: *Miten suomalaiselle luontoseudulle eri puolilta maapalloa muuttaneet naiset luovat suhdetta ympäristöönsä ja mistä elementeistä heidän luontosuhteensa on muodostunut*. Erityisenä kiinnostuksen kohteena olivat luontoympäristön vaihtumisen vaikutukset ihmisten elämäntapoihin, lastenkasvatukseen ja luontokäsityksiin. Naiset kertoivat luonnosta nostaan esiin niitä asioita, jotka he itse kokivat merkityksellisinä. Erityisenä näkökulmana oli maahanmuuttajien luontosuhteiden rakentuminen transnationaalissa kontekstissa, jossa luontopuhe ja lähtömaan luonto ovat mahdollisesti osana diasporassa elävän yhteisön viestintätapahtumia. Sisällönanalyysissa aineisto on luokiteltu usein esille nousevien tai erityisten teemojen perusteella. Luontopuheesta on myös etsitty toistuvia diskursseja ja luontokäsitteille annettuja erityisiä ja yhdistäviä merkityksiä. Erityisyyden etnografiana tutkimukseni kuvaa jokaisen osallistujan yksilöllisen kertomuksen kautta omalla tavallaan paikallisen ja transnationaalisen suhdetta (Huttunen 2002).

Muutolla uuteen luontoympäristöön oli useimmille tutkimukseen osallistuneille maahanmuuttajille merkitystä monilla elämänalueilla. Tosin osa heistä koki, että suomalainen ympäristö on niin samanlainen kuin heidän lähtömaassaan, etteivät heidän luonnonkäytön tapansa olleet muuttuneet aiemmasta. Naisten tieto Suomen luonnosta vaihteli paljon, mutta innokkuus oppia uutta oli suurta. Erityisesti luonnosta saatavasta ravinnosta, lähiluonnon kasveista ja eläimistä haluttiin informaatiota. Suurin osa katseli kotona suomenkielisiä luontodokumentteja television tai Internetin välityksellä, mutta naiset eivät lukeneet suomenkielisiä sanomalehtiä, joten sitä kautta tehty luontotiedotus ei saavuttanut heitä. Naiset kertoivat rentoutuvansa ja virkistyvänsä luonnossa, mutta vieraassa ympäristössä liikkumiseen liittyi myös pelkoja ja osa naisista liikkui ulkona

hyvin vähän. Sukupuolella oli merkitystä luontokokemuksissa ja Suomeen muutto oli lisännyt joidenkin naisten mahdollisuuksia liikkua ulkona kulttuurillisten olosuhteiden muuttuessa.

Aiemmassa luontoympäristössä kertyneet luontokokemukset haluttiin jakaa Suomessa syntyneiden lasten kanssa ja heidät pyrittiin eri tavoin tutustuttamaan vanhempinsa lähtömaan luontoon. Kieliympäristön ja vanhemmille tutun luontoympäristön vaihtumisella oli vaikutuksia sukupolvien väliseen suomalaiseen luontoon liittyvään viestintään ja luontokasvatuksen mahdollistumiseen. Kaikki naiset suhtautuivat luonnonsuojeluun ja kierrätykseen positiivisesti, pitivät sitä tärkeänä, sekä olivat myös itsenäisesti hankkineet siitä tietoa. Monet heistä ottivat esiin lähtömaansa ympäristöongelmia, ympäristöön ja sen suojeluun liittyviä henkilökohtaisia ja yhteisöllisiä arvoja, sekä ottivat kantaa suomalaisen asuinympäristönsä tiivistysrakentamiseen, kaupunkimetsien hakkuisiin ja roskaamiseen. Lähtömaiden ympäristökatastrofit koskettivat usein konkreettisesti Suomessa asuvia ihmisiä ja niihin liittyi myös huoli omien läheisten turvallisuudesta. Osa naisista oli jossain elämänsä vaiheessa osallistunut aktiivisesti luonnonsuojelutoimintaan tai oli mukana lähtömaihin suuntautuvassa kehitysyhteistyötoiminnassa. Transnationaali konteksti näkyi aineistossa, ei ainoastaan rakentamassa moniulotteisesti yksilöiden luontosuhteita, vaan myös jatkuvana luontoon liittyvän tiedon, arvojen, asenteiden, vaikutteiden ja kertomusten virtauksina paikkojen ja yhteisöjen välillä.

Suomen luontoon ja luontosanastoon liittyvällä opetuksella on tilausta. Monet luontoaiheet ovat keskustelunaiheena helppoja ja yhdistävät eri maista tulleita ihmisiä. Omista luontokokemuksista kertominen ja kuuntelijoiden osoittama kiinnostus vahvistavat itseluottamusta. Luontoaiheiden kautta oppii suomenkieltä ja kulttuuria ja pienikin luontopastus lisää rohkeutta liikkua uudessa ympäristössä. Luontoharrastuksiin osallistuminen lisää sosiaalisia kontakteja ja mahdollistaa fyysisen ja henkisen hyvinvoinnin ylläpitämisen. Luontosuhdetutkimus tai ympäristökäsitysten ja luontotiedon välittymisen tutkimus kaipaavat myös näkökulmia, jotka tulevat niiden ihmisten keskuudesta, joilla ei ole ollut suuria mahdollisuuksia välittää ajatuksiaan yleisön tai esimerkiksi ympäristön kehittämisprojektien tietoon.

MAAHANMUUTTAJAT LUONTOSUHDE LUONTOKÄSITYS LUONTOKASVATUS
TRANSNATIONALISMI TRANSLOKAALISUUS

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	6
2	TEORIAA LUONNOSTA JA LUONTOSUHTEISTA	8
2.1	LUONTO JA KULTTUURI	9
2.2	YHTEISKUNTATIEEELLINEN LUONTOSUHDETUTKIMUS	16
2.2.1	<i>Ympäristösosiologia ja ympäristöantropologia</i>	16
2.2.2	<i>Maahanmuuttajia suomalaisessa luonnossa</i>	19
2.3	PAIKALLINEN JA TRANSNATIONAALI	22
2.3.1	<i>Paikat ja monipaikkaisuus</i>	23
2.3.2	<i>Transnationalismi</i>	25
3	KENTTÄTYÖ JA ETNOGRAFINEN TUTKIMUSAINEISTO	29
3.1	TUTKIMUSMETODINA ETNOGRAFIA	29
3.1.1	<i>Kentäksi maahanmuuttajanaisten luontokurssi</i>	31
3.2	IHMISIÄ KENTÄLLÄ JA ERITYISYHDEN ETNOGRAFIA	34
3.2.1	<i>Luontokurssilaiset</i>	36
3.2.2	<i>Erityisyyden etnografiaa</i>	38
3.2.3	<i>Kentällä eri rooleissa</i>	41
3.3	KENTTÄTYÖN ERILAISET AINEISTONKERUUTAVAT	49
3.3.1	<i>Havainnointi ja kenttäpäiväkirjan kirjoittaminen</i>	50
3.3.2	<i>Haastattelut</i>	52
4	ANALYYSI LUONTOSUHTEISTA PAIKALLISESSA JA TRANSNATIONAALISSA KONTEKSTISSA	55
4.1	PUHETTA LUONNOSTA JA LUONTOKULTTUUREISTA	57
4.2	IHMISIÄ LUONTOYMPÄRISTÖISSÄ SUOMESSA JA MUUALLA	63
4.2.1	<i>Elämänmittainen luontoretki</i>	63
4.2.2	<i>Lempimaisema ja luonnon rauhoittava vaikutus</i>	66
4.2.3	<i>Luonnossa liikkumisen tapoja</i>	69
4.2.4	<i>Kohtaamisia eläinten kanssa</i>	74
4.3	LUONNOSTA RAVINTOA JA VETTÄ.....	80
4.3.1	<i>Marjametsästä onkipaikoille</i>	80
4.3.2	<i>Kasvimaat</i>	84
4.3.3	<i>Erityisruokavaliot ja allergiat</i>	86
4.4	LASTEN LUONTOKASVATUS TRANSNATIONAALISSA KONTEKSTISSA	88
4.4.1	<i>Lasten vanhemmat oppimassa</i>	89
4.4.2	<i>Lasten luontokasvatus</i>	93
4.5	LUONNONSUOJELU JA ARJEN YMPÄRISTÖTOIMIJUUS	98
4.5.1	<i>Sota ja ympäristöasenteet</i>	98
4.5.2	<i>Ympäristöongelmia ja luonnonsuojelua</i>	101
5	POHDINTA	106

LÄHTEET

1 JOHDANTO

”Take people from different backgrounds

And place them in the same situation;

They are likely to differ in what they make of it.”

(Ingold 2000, 157).

Antropologeja on kautta aikojen innostanut ajatus siitä miten eri taustoista samaan paikkaan ja tilanteeseen tulleet ihmiset kokevat, toimivat ja tuottavat ympäristöään eri tavoin (Ingold, 2000). Pro gradu -tutkimuksessani *Luontosuhteista paikallisessa ja transnationaalissa kontekstissa*, jatkan tätä perinnettä hyvin konkreettisella tasolla. Tutkimukseni lähti liikkeelle ihmettelevästä ajatuksestani; millaista maahanmuuttajan on asua suomalaisessa luontoympäristössä. Ajattelin, että luontoympäristön muutoksen täytyy olla jollain tavoin merkityksellinen ihmisten arkielämässä. Mietin miten se vaikuttaa heidän elämäntapoihinsa, luontokäsityksiinsä ja sosiaalisiin suhteisiinsa. Miten esimerkiksi vanhemmilta lapsille siirtyvä luontotieto ja luonnossa liikkumisen taitojen opettaminen muuttuu, kun luontoympäristö on erilainen kuin vanhempien omassa lapsuudessa. Suomeen muuttaneet kantavat mukanaan kaikki aiemmat kokemuksensa ja tietotaitonsa niistä ympäristöistä, joissa he ovat aiemmin eläneet. Onko tuo synnyinmaan luonto edelleen osa heidän arkeansa, myös muutoin kuin muistoissa tai mielikuvissa?

Tein etnografisen kenttätöni maahanmuuttajanaishille suunnatulla luonto- ja ympäristökurssilla keväällä 2011, missä alustavana tavoitteenani oli oppia ymmärtämään **miten suomalaiselle luontoseudulle eri puolilta maapalloa muuttaneet naiset luovat omaa suhdettaan ympäristöönsä ja mistä elementeistä heidän luontosuhteensa on muodostunut**. Laajan tutkimusaiheen tähden lähdin kentälle avoimin mielin, aiheenani **maahanmuuttajien luontosuhteet**, joiden erityisyytenä näin niiden muotoutumisen **transnationaalissa kontekstissa**, jossa synnyinmaan luonto on mahdollisesti edelleen osa heidän elämänsä arkipäiväisen yhteydenpidon kautta. Päätin kiinnittää huomioni erityisesti siihen, **mitä he itse kertoisivat luonnosta ja nostaisivat esille merkityksellisinä asioina**.

Tutkimukseni pohjalla on ajatus ihmisen jatkuvasta vuorovaikutteisesta suhteesta luontoon ja luontosuhteen uudelleenmuotoutumisesta elämän eri vaiheissa. Prosessiin ovat vaikuttamassa esimerkiksi elämänmuutokset, ympäristössä ja luonnossa tapahtuvat muutokset, sekä esimerkiksi muutto paikasta toiseen. Luonto on yhtenä elementtinä ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa lapsuudesta vanhuuteen ja sosiaalisissa suhteissa tapahtuneet muutokset voivat myös muuttaa luontosuhteen sisältöjä tai sen luonnetta. Luontosuhde ei myöskään rakennu vain itse elettyjen ja konkreettisesti koettujen ympäristöjen varaan, vaan osittain myös mielikuvien, jotka ovat saattaneet muodostua esimerkiksi kuultujen tarinoiden tai kulttuurituotteiden välityksellä.

Luontokurssi, jonka aikana tämän tutkimuksen aineisto on tuotettu, toteutettiin nimenomaan naisille, koska heitä varten perustetussa kokoontumispaikassa oli innostusta ympäristöaiheiden opiskelemiseen. Toimin kurssilla ohjaajana, sekä samalla myös tutkijan ominaisuudessa kirjoittaen kenttäpäiväkirjaa ja tehden ryhmä- ja yksilöhaastatteluja. Aineistossani on myös kurssin aikana tehtyjä tehtäviä, sekä nauhoitettuja tuntitilanteita. Etnografisen kenttätyön avulla pyrin saamaan sellaista tietoa maahanmuuttajanaisten luontosuhteista, jota ei välttämättä voida saavuttaa esimerkiksi kyselytutkimusten tai pelkkien haastattelujen avulla muun muassa tutkijan ja tutkittavien välisen yhteisen kielen puuttumisen tai sen heikon taitotason tähden. Kyselylomakkeiden ongelmana on usein niissä käytettyihin käsitteisiin liitettyjen merkitysten ymmärtämisen vaikeus, silloin kun vastaaja ei ole kasvanut länsimaisessa kulttuurissa (Vuorela 2009, 98—101). Myös haastatteluissa voi syntyä väärinkäsityksiä, silloin kun haastattelukieli ei ole haastateltavan äidinkieli (Huttunen 2010, 42). Etnografinen tutkimus sen sijaan perustuu pidempiaikaiseen yhdessäoloon tutkittavien kanssa, jolloin puhetilanteessa ilmi tulevia asioita voi myöhemmin tarkentaa uusien keskustelujen tai toiminnan havainnoinnin avulla.

Tutkimuksessani voi nähdä myös toimintatutkimuksellisen otteen. Opetus oli käytännöllistä ja osallistavaa, joten eri luontoteemat saattoivat tulla esille yhtä hyvin naisten tunneille tuomien luontoaiheisten laulujen ja runojen kautta, kuin retkellä puistossa tai suunnistustapahtumassa läheisessä kaupunkimetsässä. Keskustelujen kulkuun vaikuttivat kaikki kurssilaiset omine kokemuksineen ja muiden kertomukset muistuttivat toisille mieleen heidän henkilökohtaisia tai yhteisöllisiä luontokokemuksiansa.

Viime vuosina sosiologian, aluetutkimuksen ja erityisesti kaupunkisuunnittelun aloilta on ilmestynyt muutamia tutkimuksia liittyen maahanmuuttajien luontosuhteisiin Suomessa.

Niiden sisällöt ovat painottuneet maahanmuuttajien kaupunkiluontoalueiden käyttötappoihin, integroitumiseen suomalaiseen yhteiskuntaan, sekä kaupunkien kehittämiseen kaikkien asukkaiden toiveiden mukaiseen suuntaan. Maija Faehnle, Harry Schulman ja Liisa Tyrväinen (2011) toteuttivat vuosina 2008—2010 tutkimusprojektin nimeltä *Monikulttuurinen kaupunkiluonto – monikulttuurisen tiedon hyödyntäminen kaupunkiluontoa koskevassa politiikassa ja suunnittelussa*. Tutkimusryhmän tavoitteena oli koota tietoa siitä millaista informaatiota poliittisille toimijoille, sekä suunnittelusta vastaaville oli tuolloin tarjolla etnisten vähemmistöjen arvoista ja tarpeista liittyen erityisesti kaupunkiluontoon. Ryhmän raportin mukaan kansainvälistä Suomen oloihin sovellettavaa tietoa maahanmuuttajien luontosuhteista, sekä Suomessa tehtyä tutkimusta aiheesta oli hyvin vähän. Työryhmän mielestä Suomen yhä monikulttuurisempien kaupunkiseutujen kehittämistä palvelisi parhaiten suomalaisessa ympäristössä asuvien maahanmuuttajien ja muiden kulttuurillisten vähemmistöryhmien parissa tehtävä tutkimus, mikä ottaisi huomioon taustatekijöitä, jotka vaikuttavat luonnon kokemiseen ja käyttöön. (ks. Faehnle & Jokinen, & Karlin & Lyytimäki 2010, 3—55; Schulman & Tyrväinen & Faehnle 2011, 1—7.) Todellinen tiedontarve tietenkin innosti minua kenttätyön pariin.

Tutkimuksen ensimmäisessä osassa kirjoitan luonto- ja kulttuuriteemaista teoriaa, esittelen lyhyesti yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen lähtökohtia, sekä luontosuhteisiin liittyvää suomalaista maahanmuuttajatutkimusta ja avaan hieman transnationaaliseen kontekstiin liittyviä aihepiirejä. Toisessa osassa esittelen oman tutkimuskenttäni ja erilaiset aineistonkeruutavat. Pohdin myös yleisemmin etnografiaa tutkimusmetodina ja antropologien suhdetta kenttään ja sen ihmisiin. Analyysiluvut olen jakanut viiden pääteeman mukaan keskittyen kunkin teemaluvun sisällä tarkemmin joihinkin aineistosta erityisesti esille nouseviin aihepiireihin. Aivan lopuksi kokoan yhteen tutkimuksen tuottamaa tietoa maahanmuuttajanaisten luontosuhteista ja pohdin tiedon käytännön sovellettavuutta muissa yhteyksissä.

2 TEORIAA LUONNOSTA JA LUONTOSUHTEISTA

Maahanmuuttajatutkimus, siirtolaisuustutkimus, transnationaalisuuden ja diasporan tutkimus, sekä globalismin ja globaalin ekologian tutkimusalueet ovat erittäin laajat.

Ensimmäisessä luvussa otan esille joitakin tutkimukseni kannalta tärkeitä näkökulmia luonto-, ympäristö- ja kulttuurikäsitteisiin sekä keskusteluihin ihmisen, kulttuurin ja luonnon välisistä suhteista, pohjautuen erityisesti antropologiseen ja sosiologiseen ympäristötutkimukseen, sekä ympäristöpolitiikan ja maantieteen tutkimuskirjallisuuteen. Toisessa luvussa esittelen yhteiskuntatieteellisen luontosuhdetutkimuksen lähtökohtia, sekä tutkimuksia, joissa on tarkasteltu Suomessa asuvien maahanmuuttajien luontosuhteita. Kolmas luku puolestaan johdattelee tutkimusaineiston erityisyyteen eli transnationaalisuuteen, missä ihmisten väliset verkostot ja yhteydenpito yli valtioiden ja alueiden rajojen ovat jatkuvasti vaikuttamassa myös heidän luontoon ja ympäristöön liittyviin käsityksiinsä ja arjen käytäntöihin. Samassa luvussa pohdin myös paikan käsitteen merkityksiä, sekä monipaikkaisuutta.

2.1 Luonto ja kulttuuri

Yksilöiden, yhteisöjen ja luontoympäristöjen välisten suhteiden muotoutumiseen vaikuttavat monet historiallisesti, kulttuurisesti tai ontologisesti rakentuneet ajattelutavat. Vanhemman antropologisen ajattelun mukaan kulttuuri nähtiin tapana sopeutua luontoon ja ympäristö pääasiassa toimeentulon lähteenä. Nykyään puhutaan mieluummin siitä, miten ihmiset ovat kiinteässä vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. (Kallinen & Nygren & Tammisto 2012, 9—10.) Ihmisyhteisöjen ja luonnon välillä nähdään olevan vaihtosuhte, mutta ekologinen ympäristö ei tuota tietynlaista yhteiskuntamuotoa suoran syy- ja seuraussuhteen kautta. Ympäröivä ekosysteemi sen sijaan tarjoaa useita eri mahdollisuuksia ja samalla se sulkee joitakin pois. (Eriksen 2004, 253—254.) Ihmisyksilöiden suhteet elinympäristöihinsä voidaan siis nähdä samalla tavoin vastavuoroisina kuin muidenkin organismien (Haila & Lähde 2003, 26). Usein tapahtumat, jotka saattavat näyttää luonnonilmiön seurauksilta ja yhteisön toimintaa luonnon puolelta rajoittavalta tekijältä, ovatkin alun perin lähtöisin ihmisen tekemästä harkitsemattomasta luonnonmuokkauksesta. Esimerkiksi mutavyöryjen aiheuttamat tuhot ovat liiallisesta puiden hakkuusta syntyneillä eroosioalueilla suuria. (Valkonen & Saaristo 2010.)

1900 -luvun alun antropologisessa tutkimuksessa tutkittavat yhteisöt nähtiin osana luontoa tai ainakin lähempänä sitä, verrattuna länsimaalaisen tutkijan maailmaan (Vuorela 2009, 85—86). Osa tutkijoista kannatti evolutionistista ajattelumallia, jossa kulttuurien nähtiin

kehittyvän universaalien kaavan mukaan yksinkertaisemman teknologian yhteisöistä kohti kehittyneempiä yhteiskuntarakenteita ja erityisesti länsimaista kulttuurimallia. Toisaalta huomattiin, että osa ”luontoa lähellä” olevista yhteisöistä olikin vahvasti kulttuurisesti jäsenytyneitä ja toisaalta ”luonnosta erkaantuneet” kaupunkilaiset muokkasivat luontoa huomattavasti enemmän. (Eriksen 2005, 69—71, Valkonen 2010, 32—38.) Samalla itse luonto käsitteenä sisälsi hyvin erilaisia merkityksiä. Luonto on perinteisesti liitetty villiin ja kesyttämättömään, kun taas kulttuuri on nähty sille lähes vastakohtaisena.¹

Luonnon erillisyyden korostaminen suhteessa rakennettuihin kaupunkiympäristöihin, on usein jättänyt kaupunkiluonnon tarkastelun vähemmälle huomiolle. Toisaalta myös luontoympäristöjä on arvotettu niiden sisältämän kulttuurillisuuden tai kulttuuriarvojen mukaan. Esimerkiksi maisemista puhuttaessa ne jaotellaan usein luonnonmaisemaan ja kulttuurimaisemaan, joista jälkimmäisessä on näkyvissä ihmisen ja luonnon pitkäaikaisen vuorovaikutuksen jäljet (Raivo 1997, 201—203).

Useissa kulttuureissa luonto on liitetty vahvasti naissukupuoleen, mikä johtuu sekä naisen kehon biologisista ominaisuuksista (synnytys, imetys ja menstuaatio), että naisen usein kotiin linkittyneestä asemasta. Miesten on ajateltu olevan henkisesti rakenteeltaan erilaisia ja heidät on nähty aktiivisina, sekä ”kulttuurillisempina olentoina” kuin naiset. (Eriksen 2005, 177—178.) Toisaalta luonnon on voitu ajatella olevan olemukseltaan myös vahvempi ja pysyvämpi, kuin kulttuurilliset tuotteet, jotka usein ovat hyvin väliaikaisia (em. 71—72). Luonnon ja kulttuurin näkemiseen dualistisesti vastakohtaisina liittyy ”toiseuden” teema, jossa alistettu osapuoli määritellään negaation, vaillinaisuuden ja puutteellisuuden merkitysten kautta (Haila & Lähde 2003, 31).

Luonto voidaan käsittää myös muilla tavoin; esimerkiksi antropologiassa sanalla voi olla kaksi hyvin erilaista merkitystä; ulkoinen luonto eli ekosysteemi, sekä sisäinen luonto eli ihmisluonto (Eriksen 2005, 71—72). Ympäristösosiologiassa luontona voidaan nähdä materiaallinen luonto, jota ihmisyhteisöt asuttavat, sekä käsitteellinen ja ajatuksellinen luonto ihmisten mielissä ja käytännön toimissa (Valkonen 2010, 29—31). Luonto voi merkitä rationaalisesti hyödynnettävää luonnonvaraa tai se voi olla vain mielikuvana ihanneluonnosta.

---

¹ Tällaista ajattelua on nähtävissä Marko Karvisen artikkelissa *Kaupungin ranta kulttuurisena rajana* (1997), jossa nähdään miten ihminen on Helsingin kaupungin rannalla, kuin urbaanin rajamaalla, vastakkain kontrolloimattoman luonnon kanssa. Tuolla mystisellä rajalla ihmisellä on mahdollisuus murtaa kehollinen koskemattomuutensa; riisuutua ja olla uideksaan täysin kosketuksissa mereen eli luontoon. (Karvinen 1997, 143—162.)

Johanna Vilkuna (1997) kirjoittaa artikkelissaan *Kaupungin eletyt ja institutionaaliset luonnot* kokemuksellisesta luonnosta, jossa luonnosta puhutaan tunteiden, muistojen, arvojen ja erityisesti konkreettisten kehollisten kokemusten ja toiminnallisuuden kautta. Unohtamatta luonnon symbolista merkitystä ja kokemusten luonnetta, joka voi olla samalla metafyyssinen, mutta myös esimerkiksi mystinen. (Vilkuna 1997, 173—174.) Sirpa Tani (1997) puolestaan kirjoittaa, että usein käsityksemme maailmasta perustuu niin paljon toisten luomiin mielikuviin, että vasta oman kokemisen myötä huomaa niihin liittyvät ristiriidat ja oppii ymmärtämään ympäristöänsä uudella tavalla (Tani 1997, 214—215).

Omassa tutkimuksessani pohdin ihmisen vuorovaikutteista suhdetta ulkoiseen ekosysteemiin, mutta myös ajatukselliseen mielikuvien luontoon, joka on syntynyt esimerkiksi kertomusten tai eri aistein koettujen luontoelämysten kautta. Aineistossani ulkoisesta ekosysteemistä nousevat esiin erityisesti ne elementit, joita luonto- ja ympäristökurssilla olleet naiset pitivät itse merkityksellisinä. Tällöin luontoa voidaan käsitellä yhtäläillä metsäluonnon, kotieläinten, parvekekukan, lempimaiseman, luonnonsuojelun, transnationaalien ympäristöprojektin tai ihmisyhteisölle elintärkeän vesijärjestelmän kautta. Itse luontosuhteen ajattelen olevan koko ihmisen elämän ajan uudelleenmuotoutuva ja se on myös yhtenä elementtinä ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa lapsuudesta vanhuuteen. Luontosuhteen sosiaalinen ulottuvuus onkin ehkä yksi tutkimukseni merkittävistä juonteista.

Luontokäsitteeseen liittyvien moniulotteisten kulttuurisesti rakentuneiden merkitysten vuoksi sen tilalla käytetään tutkimuksessa usein sanaa **ympäristö**. Sana ympäristö on lähtöisin verbistä ympäröidä. Yrjö Haila ja Ville Lähde (2003) kirjoittavat *Luonnon politiikkaa* -teoksessaan, että ympäristö voidaan nähdä ihmisen elinehtoja määräävien konkreettisten tekijöiden kokonaisuutena, joka merkitsee yleiskäsitteenä koko ihmiskunnan ympäristöä. Käsitteenä sen nähdään olevan aikaan ja paikkaan sidottu. Luonto sen sijaan ei heidän määritelmänsä mukaan sijoitu tietyn keskipisteen ympärille, vaan on kaikkialla läsnä oleva ja koko elämän ja olemassaolon perusta. Joissakin ihmiselämän ja muiden luonnonprosessien leikkauskohdissa luontoon liittyviä käsityksiä ei kirjoittajien mielestä voi edes erottaa toisistaan. Esimerkiksi kuolema on kaikkialla sama, peruuttamaton tosiasia, huolimatta siitä millaisia kulttuurillisia käsityksiä tai tapoja siihen on missäkin liitetty. (Haila & Lähde 2003, 13—18.)

Timo Kaartinen (2012) kirjoittaa miten ympäristökäsityksiin liittyvissä kulttuurieroissa on enemmän kyse siitä miten eri tavoin voidaan ymmärtää ja luokitella samaa ulkoista todellisuutta, kuin niinkään siihen liittyvästä tiedosta (Kaartinen 2012, 465). Olemassaoloon ja todellisuuteen liittyvien käsitysten lisäksi kulttuuriseen todellisuuteen liitetään muun muassa symbolit, kieli, ideologiat, käytännöt ja kommunikaatio tai niiden uusintaminen esimerkiksi kulttuurituotteiden kautta. Kulttuuri itsessään ei ole koskaan yksi yhtenäinen kokonaisuus, vaan se muodostuu useista päällekkäisistä tai limittäisistä ja mahdollisesti osittain ristiriitaisista osakulttuureista, joita voivat olla esimerkiksi sosiaalinen sukupuoli, yhteiskuntaluokka, erilaiset alakulttuurit tai etnisyydet. (Haarni, Karvinen, Koskela & Tani 1997, 9—34.)

Ympäristökäsitysten taustalla vaikuttavista todellisuuskäsityksistä eli ontologioista on Kaartisen (2012) mukaan tullut kosmologista ympäristösuhdetta tutkivan antropologian erityishuomion kohde. Hän erottelee toisistaan **länsimaisen ontologian**, jota leimaa tuottavuus ja ympäristön muokkaaminen ihmisen toimesta, sekä **metsästystä ja keräilyä** harjoittavat kulttuurit, joissa ihminen nähdään ympäristönsä tuotteena. Näiden lisäksi niin sanotuissa **animiimisissa ontologioissa** voidaan nähdä kaikki elollinen kulttuurisina olentoina ihmisen rinnalla, auttamassa ihmistä jäsentämään maailmaansa. Tim Ingoldia (2000) lainaten Kaartinen lisää vielä **toteemiset kosmologiat**, joissa tärkeäksi muodostuvat sosiaaliset maisemat ja paikat, joihin jääneet aiemman inhimillisen toiminnan jäljet muistuttavat maan alkuperäisistä omistajista ja siellä kulkijoista. **Holistinen kosmologinen** ajattelu taas rajaa pois luontoa koskevan yleispätevän rationaalisen tiedon mahdollisuuden ja jättää kokonaan tekemättä rajan yhteiskunnan ja luonnon välille. (Kaartinen 2012, 465; Ingold 2000, 113.)

Myös niin sanotun länsimaisen ontologian vaikutuspiirissä ihmisen ja luonnon välisen suhteen ihanteet ovat poikenneet ajasta tai aatemaailmasta riippuen voimakkaasti toisistaan. Antiikin Kreikan ajattelun tavoin voidaan pyrkiä harmonisoimaan ihmisten elämä luonnon kanssa. Tavoitteena voi olla luonnonprosesseihin puuttumisen minimoiminen tai toisaalta luonnon alistaminen ihmisen vallan ja manipuloinnin alle (Katz 2007, Heyd 2007). Valtioiden, yritysten ja monien kansainvälisten instituutioiden tavoitteena oleva luonnonvarojen, luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemin rationaalinen hallinta voivat olla vahvassa ristiriidassa paikallisten kosmologisten ja arkipäiväisten ympäristösuhteiden kanssa (Kaartinen 2012, 465).

Esimerkiksi James G. Carrier'n (2004) toimittamassa teoksessa *Confronting Environments - Local Understanding in a Globalizing World* pyritään ymmärtämään ympäristöä sosiokulttuurisesta näkökulmasta (James G Carrier, 2004). Dimitrios Theodossopoulosin (2004) artikkelissa kuvataan kreikkalaisen Zakynthoksen saaren maanviljelijöiden ja pääkaupungista tulleiden luonnonsuojelijoiden ympäristösuhteiden ja luontoon liittämien merkitysten eroavaisuuksia. Saaren asukkaat alkoivat saada lisätuloja rantaturismista, mutta ateenalaiset ja kansainväliset luonnonsuojelijat pyrkivät suojaamaan merikilpikonnien lisääntymistä ja halusivat muuttaa rannat rauhoitetuiksi. Erilaiset luontokäsitykset aiheuttivat Zakynthoksen tapauksessa konfliktin. Luonnonsuojelijoiden ympäristökäsitys perustui ihmisen toiminnan erottamiseen luontoympäristöstä, kun taas maanviljelijöiden mukaan ihmiselämään kuuluu luonnonvoimien kanssa kamppailu. Edeltävän käsityksen mukaan ihmisen pitää suojella haavoittuvaa luontoa, toisen mukaan luontoa sekä suojellaan että muokataan. (Theodossopoulos 2004, 49—70.)

Luontoa koskevat näkemykset ovat ainakin osittain paikkasidonnaisia ja monet arjen käytännöt muodostuvat ympäristön asettamien mahdollisuuksien ja rajoitteiden mukaan. Tässä tutkimuksessa ajattelen, että yhteiskunnan ja yksilöiden luontosuhteisiin on vaikuttamassa sekä sosiokulttuurisia, että ympäristöön liittyviä tekijöitä. (mm. Eriksen 2004, 254—258; Geertz 1971.) Paikallisten luontokäsitysten muodostumiseen ovat osaltaan olleet vaikuttamassa maantieteellinen alue luonnonmuodostelmineen, kasvillisuus, alueen eläimistö, sekä sääolot. Simon Bell ym. (2005) käyttävät surutta käsitettä metsäkulttuurialue, kuvaillessaan Euroopan alueella vaikuttavia luonnonkäytön tapoja, sekä eri alueiden metsiä. He määrittelevät Suomen, Ruotsin ja Baltian maiden kuuluvan pohjoiseen metsäkulttuuriluokkaan, jonka piirissä metsä on merkittävä osa jokapäiväistä elämää ja myös osa kaupunkikuvaa. Sen sijaan esimerkiksi Etelä- Euroopan metsäkulttuurialueella merkityksellisiksi nousevat katujen yksittäiset puut, puistot ja aukiot, joista löytyy vilpoisia oleskelupaikkoja. Tutkimusryhmä näkee kuitenkin urbaanin kulttuurin kasvaneen niillä alueilla erilleen niin sanotusta metsäkulttuurista. (Bell ym. 2005, 153—155.)

Eeva Berglund (2012), kirjoittaa artikkelissaan *Luonnon jälkeen — Metsäinen kulttuuri vuosituhannen taitteen Suomessa* kuinka suomalaisen luontosuhteen tyypillinen piirre on yhtä aikaa nähdä luonto ihmisestä ulkopuolisena ja samalla osana yksilöllistä, paikallista ja kansallista identiteettiä (Berglund 2012, 39—60). Suomen valtion alueella on monenlaisia toisistaan poikkeavia luontoympäristöjä ja esimerkiksi saariston asukkaan kokemukset

poikkeavat todennäköisesti hyvin paljon itäsuomalaisen luontokokemuksista. Erityisen merkittävä osa mielikuvaa Suomesta ovat kuitenkin laajat metsäalat ja niihin liittyvät luontoharrastukset, ravinnonkeruu luonnosta, sekä puuteollisuuden kansantaloudellinen merkitys. Suomen kansallista kertomusta symboloikin vahvasti nimenomaan metsäluonto. Tällöin luonto on kytketty myös osaksi kansakunnan ideologiaa ja alueen erityispiirteet on muokattu kansallisiksi symboleiksi (Valkonen 2010, 39—41). Tätä käsitystä on myös kulttuurisesti uusinnettu eri aikakausina ja luontoon liittyviin käsityksiin ovat olleet vaikuttamassa sukupolvikokemukset ja kouluopetus eri aikoina.

Aiemmin vallinneita kulttuurisia käsityksiä luonnosta voidaan arvioida uudelleen yhteiskunnallisten tilanteiden muuttuessa (Valkonen 2010, 41). Luontoympäristöjen arvottaminen esimerkiksi on vaihdellut eri aikoina, kuten Suomessa ranta-alueiden kohdalla. Sisämaan järvien kallioiset rannat eivät olleet maanviljelyn kannalta arvokkaita, mutta sittemmin vapaa-ajan ja virkistykseen merkityksen kasvu nosti voimakkaasti ranta-alueiden arvoa, sekä mielikuvissa, että rahassa mitattuna. Täysin erilaisen esimerkin aineistossani antaa Somalian ympäristöön liittyvien arvojen romahtaminen sota-aikana ja välinpitämättömyyden seurauksena syntyneet ympäristöongelmat. Toisaalta maan sekasortoinen tilanne on mahdollistanut myös muualta käsin organisoidun ympäristön saastuttamisen, kuten Euroopan alueelta peräisin olevien myrkkylastien upottamisen Somalian edustan merialueille. Ympäristöantropologi Matti Sarmela painottaakin, että luontoympäristön lisäksi huomio tulee kiinnittää laajemmin yhteisöä ympäröivään todellisuuteen, joka koostuu erilaisista taloudellisista, poliittisista ja sosiaalisista olosuhteista (Sarmela 2002).

Yhteisöllisten luontokäsitysten lisäksi jokaisen yksilön luontosuhteet muotoutuvat myös yksilöllisten luontoon liittyvien arvostusten, kiinnostuksen kohteiden ja sosiaalisen vuorovaikutuksen myötä. Luontoon yleensä liitetyt arvot ja merkitykset voivat olla myös itseä ympäröivästä konkreettisesta ympäristöstä riippumattomia, kuten esimerkiksi ylipäättään luonnon kunnioittaminen ja suojeleminen tai sen näkeminen ominaisuudeltaan erityisesti ravintoa tuottavana. Metsäntutkimuslaitos on tutkinut viime vuosina suomalaisen luonnon virkistyskäyttöä ja metsää hyvinvoinnin lähteenä muun muassa *Metsästä hyvinvointia 2008—2012* ja *Terveyttä metsästä 2008—2011* -hankkeiden kautta.

Tutkimusohjelmien perustalla on tieto siitä, että metsillä ja puilla on vaikutusta ihmisen fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin.²

Metsän merkityksen korostaminen hyvinvoinnin lähteenä kertoo samalla myös yhdestä tällä hetkellä vaikuttavasta luontokäsityksestä ja luontoon liittyvästä johtavasta arvosta (Casimir 2008). *Metsästä hyvinvointia* -tutkimushankkeen yhtenä lähtökohtana on ekologisen ja taloudellisen kestävyuden lisäksi sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys ja sen osana erilaisten kulttuurien hyväksyminen, oikeudenmukaisuus, sekä ihmisten mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään ja luonnonvaroja koskevaan päätöksentekoon. Tähän sisältyvät muun muassa metsistä saatavan hyvinvoinnin jakautumiseen liittyvät kysymykset.³

Samalla, kun suomalainen yhteiskunta on muuttunut viimeisten vuosikymmenten aikana huomattavasti monikulttuurisemmaksi, myös luontokäsitykset ja luontoon liittyvät kulttuuriset käytännöt ovat yhä moninaisemmat. En itse ajattele minkään tietyn kulttuurin tai luontokäsityksen liittyvän juuri sellaisenaan tiettyihin kansallisuuksiin tai yhteisöihin, mutta tutkimukseen osallistuneet maahanmuuttajanaiset nostivat itse usein esiin ajatuksen suomalaisesta luontokulttuurista ja viittasivat lähtömaiden erityisiin tai yleistäviin kansallisiin luontokulttuureihin. Samalla, kun naisten luontosuhteissa on nähtävissä erilaisuutta riippuen heidän aiemmista asuinympäristöistään, niin toisaalta samasta maasta tulleiden kokemukset ja luontosuhde voivat olla myös hyvin toisistaan poikkeavia.

Kulttuuri voidaan ymmärtää merkitysmaailmana, joka muotoutuu erilaisissa kohtaamisissa ja historiallisissa tilanteissa. Suomeen muuttaneiden elämänmittaiset luontosuhteet muotoutuvat yhä uudelleen kosketuksissa suomalaiseen luontoympäristöön, täällä vaikuttaviin luontokäsityksiin ja -kulttuureihin, sekä myös suhteessa muiden Suomeen muuttaneiden ihmisten luontotietouteen ja -kokemuksiin. Luontosuhteet ovat prosessissa myös edelleen lähtömaihin suuntautuvan yhteydenpidon ja vierailujen vaikutuksesta.

---

² <http://www.metla.fi>

³ <http://www.metla.fi/metla/esitteet/ohjelmat/hyvinvointia-HYV.pdf>

2.2 Yhteiskuntatieteellinen luontosuhdetutkimus

Maapallon yhteisen ekosysteemin kohtaamat haasteet globaalien ja paikallisten ympäristöongelmien edessä, ovat tehneet viime vuosina yhä merkittävämmäksi ihmisten ja luonnon välisten suhteiden monitieteisen tutkimuksen. Luonnontieteellinen ympäristötutkimus ei pysty yksin vastaamaan kysymyksiin, joita luonto- ja ympäristösuhteet herättävät. Ympäristökäsitysten ja niihin kytkeytyvien käytäntöjen taustalla vaikuttavat ihmisten kulttuuri- ja aikasidonnaiset käsitykset, jotka liittyvät käyttäytymiseen, arvoihin, normeihin, tarpeisiin ja haluihin. Ympäristöantropologia ja ympäristösosiologia tuovat ympäristötutkimukseen tärkeitä näkökulmia liittyen juuri sosiaaliin ja kulttuuriin ilmiöihin. 1990 -luvulla syntynyt uudenlainen **yhteiskunnallistunutta luontoa** tutkiva ympäristösosiologia ei enää pyrikään etsimään vastausta sille mikä on luontoa ja mikä ei, vaan siihen mitä merkitsevät luontoa koskevat käsitteet ja käsitykset. (Beck 1986; Valkonen & Saaristo 2010, 13—18, Valkonen 2010, 32—38.)

2.2.1 Ympäristösosiologia ja ympäristöantropologia

Ympäristösosiologia tutkii yhteiskunnan ja ympäristön välistä vuorovaikutusta, joista useimmat osa-alueet nousevat jollain tavoin esiin myös tähän tutkimukseen osallistuneiden naisten puheissa ja omissa näkökulmissani liittyen ihmisten luontosuhteiden moniulotteisuuteen. Ympäristön ja yhteiskunnan väliseen vuorovaikutukseen kuuluvat yhtäläillä *arkiset luontosuhteet, ympäristöasenteet, ympäristötietoisuus ja luontoon kohdistuvat arvot, kuin myös yhteiskuntien ja globaalin maailman rakenteelliset muutokset ja ympäristösuhteet, ympäristöongelmat, ympäristökonfliktit ja esimerkiksi luonnonkatastrofeihin liittyvät riskit ja niiden arviointi* (Valkonen & Saaristo 2010, 8).

Tässä tutkimuksessa esimerkiksi maailman rakenteellisena muutoksena voidaan nähdä lisääntynyt siirtolaisuus ja transnationaalit yhteisöt, joiden ympäristösuhteet muotoutuvat suhteessa useampaan paikkaan ja paikallisyhteisöön. *Ympäristösosiologia* -teoksen kirjoittajista Jarno Valkonen ja Kimmo Saaristo (2010) liittävätkin luetteloon myös kulutuskysymykset ja niiden arvioinnin, ympäristöasioiden asiantuntemuksen, ympäristöön

liittyvät lainsäädännölliset kysymykset, sekä oikeudenmukaisuuskysymykset, eläinsosiologiset ilmiöt, sukupuolen ja ympäristökysymysten väliset suhteet, ja matkailun. (Em. 2010, 8.)

Ympäristösosiologia ymmärtää luontokäsitykset historiallisiksi, uudelleenrakentuviksi ja jatkuvasti muuttuviksi. Michael M. Bell (1998) jakaa ympäristösosiologian kolmeen eri osaluokkaan. Ensimmäinen eli **reaalinen / ekologinen ympäristösosiologia** pyrkii saamaan selville ympäristöön liittyvien ilmiöiden yhteiskunnallisia syitä ja seurauksia tutkien esimerkiksi kulutusta, taloutta, teknologiaa, kehitystä, väestöä ja biofysisiä resursseja, sekä olosuhteita. Toinen eli **kulttuurinen ympäristösosiologia** pohtii miten ihmisten ajatteluun ja toimintaan suhteessa luontoon ja ympäristöön vaikuttavat kulttuuri, arvot, ideologiat, kokemukset ja elämäntapa. Viimeinen eli **käytännöllinen ympäristösosiologia** taas hakee käytännön ratkaisuja ympäristöongelmiin ja ympäristöstä huolehtimiseen. (ks. Valkonen & Saarinen 2003, 9.)

1960 -luvulla alkaneen ”ympäristöherätyksen” ja kansalaisliikkeiden nousun myötä ympäristöongelmia alettiin pohtia globaalista näkökulmasta ja samalla julkisen vallan uudeksi toimialueeksi syntyi ympäristöpolitiikka ja **luonto** ikään kuin **politisoitui**. Yrjö Hailan ja Ville Lähden (2003) mukaan luonnon poliittisuus on sitä, että luonnon prosessit ovat osallisina yhteisöjen mahdollisuuksien muovautumisessa. (Haila & Lähde 2003, 1-12.) Tällaisia yhteyksiä pohditaan esimerkiksi Michael J. Casimir'n (2008) toimittamassa teoksessa; *Culture and the Changing Environment - Uncertainty, Cognition and Risk Management in Cross-Cultural Perspective*. Luonnonolosuhteet vaikuttavat ihmisten toimintaan muun muassa luonnonkatastrofeihin varautumisen muodossa. (Casimir 2008.)

Esimerkiksi Etelä-Aasiassa vuonna 2004 suurta tuhoa aiheuttaneen tsunamin jälkeen alueelle on pyritty rakentamaan uudenlaista varoitusjärjestelmää, mutta myös toteutettu paikallisin ja kehitysyhteistyövaroin rantamangrovemetsien uudelleen istuttamista. Jossain vaiheessa hakattujen metsien merkitys meriltä tulevan uhan torjumisessa oli unohdettu ja vasta katastrofin seurattessa niiden arvo ymmärrettiin uudelleen. Tuleviin myrskyihin varautuminen vaatii käytännön toimien ja asenteiden muuttumisen lisäksi myös poliittista toimintaa, muutoksia lainsäädännössä ja rahoituksen. (Casimir 2008.) Ympäristöpoliittisten ongelmien ratkaiseminen ei ole helppoa ilman eri näkemyksiä edustavien välisiä konflikteja. Tämän hetken poliittinen ekologia nostaakin esille erilaiset valtasuhteet, jotka

liittyvät sukupuoleen, sosiaaliseen identiteettiin tai taloudelliseen asemaan ja vaikuttavat ihmisten vuorovaikutukseen ympäristönsä kanssa.

Ympäristöantropologian tutkimuksessakin on siirrytty yhä enemmän perinteisempien toimeentulomuotojen tutkimuksen sijaan esimerkiksi sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, globalisaation ja luonnonvarakonfliktien tutkimukseen (Kallinen, Nygren & Tammisto 2012, 10—25). Tutkimuksen kohteena ovat muun muassa se *miten taloudellinen toiminta tai sosiaaliset ja poliittiset käytännöt vaikuttavat ympäristöasenteisiin, toimintaan ympäristössä, sekä ympäristölle aiheutuviin seurauksiin*. Ilmastonmuutos, vesikriisit, energiakriisit, autioituminen ja luonnon monimuotoisuuden väheneminen ovat joitain tekijöitä, jotka johdattelevat antropologeja ottamaan huomioon ihmisen ja ympäristön välisten suhteiden sekä paikallisia, että globaaleja seurauksia. Myös ympäristöpakolaisuus ja ympäristöoikeus luovat kiinnostavia haasteita antropologeille. Heillä on paikkansa myös osana monitieteistä biokulttuurisen monimuotoisuuden tutkimusalueetta, jossa pyritään ymmärtämään kompleksista ja dynaamista suhdetta ihmisten, toisten lajien ja ekosysteemin välillä. Esimerkiksi Iso-Britanniassa Kentin yliopistossa ympäristöantropologian tutkimusohjelma toimii läheisessä yhteistyössä etnolääketieteen, etnobiologian, etnokasvitieteen ja etnoekologian tutkijoiden kanssa.⁴

Tutkimukseni loppupuolella pohdin hieman ympäristöongelmien vaikutuksia erityisesti naisten ja lasten arkeen, sekä naisten asemaa ympäristöön liittyvässä päätöksenteossa. Sukupuoleen liittyvien kysymysten lisäksi myös muut kulttuurilliset arvojärjestykset voivat olla merkittävästi vaikuttamassa eri ihmisryhmien ympäristösuhteisiin tai vaikka alttiuteen joutua ympäristöongelmien uhkaamaksi. Yhteiskunnallinen arvojärjestys voi aiheuttaa sen, että kaikkein köyhimmät ja syrjityimmät väestönosat asutetaan ympäristökatastrofin kannalta alttiimmille seuduille. Riskejä lisäävät myös vähätuloisilla alueilla käytetyt heikompilaatuiset rakennusmateriaalit ja -tekniikka. (Haila & Lähde 2003, 9.) Syrjäinen sijainti, ympäristökatastrofi, asenteet ja yhteiskunnallinen tilanne voivat johtaa laajempaan ongelmatilanteeseen, kuten Unkarin Gyöngyöspata -kylän reunamilla, missä romanit asuvat viemärinhajuisessa jokilaaksossa.⁵

---

⁴ www.kent.ac.uk/sac//ethnobiol/researchgroup.html

⁵ Kesällä 2010 joki vei tulviessaan kodin usealta perheeltä ja Punainen Risti myönsi heille avustuksen uusien talojen rakentamiseen. Tämä herätti kateutta muussa väestössä ja aiheutti kylän laittoman miehittämisen. Ympäristöongelmia enemmän romanit joutuivatkin kärsimään kylää terrorisoivista siviilisotilaista, jotka kuuluivat Jobbik -puolueen puolisoitilaalliseen siipeen, sekä pariin muuhun äärioikeistolaiseen järjestöön, joita eivät edes hallituksen joukot uskaltaneet vastustaa. Väkivalta ja rasismi romaneja

Tiloihin ylipäätään liittyy monenlaista vallankäyttöä ja poliittisuutta. Alueista voidaan käydä aseellisia taisteluita tai asettaa joillekin yhteiskunnallisille ryhmille liikkumista rajoittavia säädöksiä. (vrt. Haarni 1997, 87—99.) Esimerkiksi rasismien ja väkivallan pelko voivat olla estämässä myös muissa maissa asuvia vähemmistöryhmiä liikkumasta vapaasti kaikilla alueilla. Kun tila voidaan ymmärtää sosiaalisena ja poliittisena kategoriana, joka muotoutuu arkipäivän käytännön toimissa, sitä voidaan tarkastella myös esimerkiksi sukupuolen kannalta (Koskela 1997, 73—75).

Maahan muuttamisen kontekstissa aihe voi tulla esille liittyen esimerkiksi naisen kodin ulkopuolella liikkumisen vapauteen eri paikoissa. Naisten liikkumista rajoittavat syyt voivat olla kulttuurillisia, uskonnollisia tai esimerkiksi lainsäädännöllisiä. Osa niistä voi seurata mukana siirryttäessä maasta toiseen, mutta tulomaan kulttuuri ja lainsäädäntö voivat olla myös helpottamassa tasavertaista liikkumista. Useimmilla tutkimukseen osallistuneilla naisilla oli kokemuksia sota-alueilta, kauttakulkualueilta tai poikkeusolosuhteista pakolaisleireillä, missä osa oli viettänyt elämästään useitakin vuosia. Sotaolosuhteet ja luonnonkatastrofit vaikuttavat jo sinällään rajoittavasti paikassa liikkumiseen ja lisäävät negatiivisia ympäristökokemuksia. Niiden vaikutuksen poistuminen ympäristöstä mahdollistaa vapaamman tutustumisen uuteen alueeseen ja paikkakokemusten monipuolistumisen.

2.2.2 Maahanmuuttajia suomalaisessa luonnossa

Muutettaessa uuteen maahan tai erilaiselle luontoalueelle, voi muuttajan luontosuhteessa tapahtua merkittäviä muutoksia (Faehnle ym. 2010). Aiemmassa ympäristössä luontoon ei ehkä ollut niin suoraa kosketusta, sitä pidettiin itsestään selvänä tai siihen ei kiinnitetty huomiota. Uudessa ympäristössä luonto saattaa esiintyä uutena ja kiinnostavana elementtinä esimerkiksi sen läheisyyden tai erilaisuuden vuoksi. Uuden paikan vieraus, siihen liittyvät pelot tai tulijaan kohdistetut ennakkoluulot, saattavat osoittaa liikumista ja kokemusten kartuttamista rajoittavaksi tekijäksi.

Johdantoluvussa esittelin Maija Faehnlén (2010) tutkimusryhmän kartoituksen tuloksia, jonka mukaan Suomessa on ilmestynyt hyvin vähän tutkimuksia

---

kohtaan ovat voimistuneet Itä-Euroopassa ja Unkarin mediassa on ollut julkisia kommentteja mm. ”eläimellisistä” romaneista, jotka pitäisi tarkoituksella sysätä syrjään yhteiskunnasta. (Sorjanen 2013, 11/2013 Aviisi.)

maahanmuuttajavähemmistöjen luontosuhteista ja luonnonkäytön tavoista. Tutkimusraportin mukaan aihetta on sivuttu jonkin verran K. Rinkisen (2004) diplomityössä *Rivien väliin jäävät asukkaat. Hiljaisten ryhmien osallistaminen ympäristösuunnittelussa*, sekä A. Hynysen (2002) tutkimuksessa *Kotoutumisen paikat. Kaupunkitila maahanmuuttajien integraatioprosesseissa*. Myös H. Virtasen (2007, 2008.) tutkimuksissa *Monietnistyvät lähiöt – suomalaisten asuinalueiden etninen erilaistumiskehitys ja siihen vaikuttavat tekijät*, sekä *Somali- ja venäläistaustaisten asumistavoitteet ja -valinnat pääkaupunkiseudulla* sisältävät informaatiota maahanmuuttajien luontoon liittyvistä käytännöistä ja arvoista. (ks. Faehnle ym. 2010, 47; Rinkinen 2004; Hynynen 2002; Virtanen 2007 ja 2008.)

Marja Tiilikaisen (2003) väitöskirjassa *Arjen islam - Somalinaisten elämää Suomessa* on tehty huomioita asuinympäristön muuttumisen vaikutuksista somalinaisten arkeen. Useimmat somalinaiset asuvat Suomessa kerrostalolähiöissä, mutta monella on ollut Somaliassa puutarhalliset erillistalot. Tiilikainen kirjoittaa myös somalinaisten ulkona liikkumista hankaloittavista tekijöistä, joita ovat talvella liukkaus, pimeys, kylmyys, lasten työläs pukeminen, sekä useamman lapsen kanssa liikkumisen vaikeus. (Tiilikainen 2003, 121—124.) Muita rajoittavia tekijöitä voivat olla esimerkiksi tietämättömyys liikkumiseen sallituista alueista ja jokamiehenoikeuksista tai kiusaamisen ja rasistisen väkivallan pelko (vrt. Rinkinen 2004, Tiilikainen 2003).

Anne-Mari Leppänen (2009) on tehnyt pro gradu tutkimuksensa aiheesta *Sipuli, selleri ja suolaheinä – kaupunkiviljely Turun kaupungissa ja uussuomalaisten näkemykset palstaviljelystä*. Hän havaitsi palstaviljelyyn liitettyjen merkitysten vaihtelevan etnisten ryhmien välillä. Osa esimerkiksi korosti itse maan merkitystä, joillekin tärkeintä oli luonnonmukaisten tuotteiden viljeleminen omaan käyttöön. (Leppänen 2009.) Bradleyn (2009b) mukaan Ruotsin maahanmuuttajatutkimuksessa on havaittu, että somalialaisista, irakilaisista ja syyrialaisista henkilöistä moni on kokenut saaneensa tietoa ympäristöasioista vasta tultuaan Ruotsiin (ks. Faehnle ym. 2010, 30—31).

Faehnle ym. (2010) käyttävät tutkimuksessaan käsitettä ekosysteemipalvelut, joka kuvaa aineellisia ja aineettomia hyötyjä, joita luonto voi tuottaa ihmisille; *tuotteita, säätelypalveluita ja kulttuurisia palveluita*. Säätelypalveluita voivat olla esimerkiksi ravinteiden kierto ja tuotteita vesi, ravinto ja hengitysilmä. Heidän tutkimuksensa painottuu kulttuuristen ekosysteemipalveluiden huomioimiseen, joita voivat olla esimerkiksi

kaupunkipuiston tarjoama paikka yhdessäoloon, virkistymiseen tai juhliin. Tutkijat nostivat esiin myös ekosysteemihaitat, jolloin esimerkiksi virkistävän laulun lisäksi osa linnuista voi aiheuttaa jätöksillään likaisuutta, tautiriskejä tai epäviihtyisyyttä. Toisten haitaksi kokema asia voi myös olla toisille pikkujuttu tai toisten ilo aiheuttaa toisille haittaa. Tässä voi tutkijoiden mukaan olla merkitystä myös erilaisilla kulttuuritaustoilla. Esimerkiksi meluisat juhlat isolla porukalla puistossa saattavat pilata hiljaisuutta luonnosta etsivän auringonottajan päivän. Lintuja kuhiseva pusikko voi olla toisille upea kaupunkiluonnon tarkkailupaikka, mutta osa kokee sen pelottavana turvallisuusriskinä. (Faehnle, M. ym. 2010, 7—23.)

Suurin osa omaan tutkimukseeni osallistuneista naisista on muuttanut Suomeen kaupungeista ja myös täällä he ovat päätyneet asumaan kaupunkiympäristöön. Kaupunkiluonnon merkitys nousikin aineistossa erityiseen asemaan. Maija Faehnlén (2010) tutkimustyöryhmä haastatteli maahanmuuttajille asuntoja välittävää henkilöä, jonka mukaan asiakkaita kiinnostaa usein se onko lähitöillä helposti lähestyttävää metsää tai puistoja. Myös asunnon sijainti yläkerroksissa, näköalat ja siisti piha-alue olivat merkittäviä tekijöitä asuntoa valittaessa. (Faehnle ym. 2010, 46.)

Jaana Leikkilän sosiologinen pro gradu *Kaupunkiluonto maahanmuuttajien kotoutumisessa* (2010) on suomalaisista tutkimuksista teemoiltaan, osittain toteutustavoiltaan, sekä tutkimuskysymyksiltään lähimpänä omaa tutkimustani. Hän tarkastelee luonnon roolia pääkaupunkiseudun maahanmuuttajien kotoutumisen rakenteellisessa, tiedollisessa, sosiaalisessa ja identifikaation ulottuvuudessa. Leikkilä haastatteli sekä maahanmuuttajia, että heidän kanssaan tekemisissä olevia toimijoita. Tutkimus osoitti luontoalueiden määrän ja niiden saavutettavuuden myönteisen merkityksen maahanmuuttajille. Luontoon liittyvän tiedon saaminen loi turvallisuutta, sekä auttoi kotiutumaan. Kaupunkiluontoalueet olivat tärkeitä sosiaalisten suhteiden ylläpitämisessä perheen ja ystävien kanssa. Nykyiset luontoalueet palvelevat maahanmuuttajia kohtalaisen hyvin, mutta heille olisi Leikkilän mukaan tarpeen välittää enemmän tietoa lähiluonnosta. Hän ehdottaa myös maahanmuuttajien ottamista mukaan kaupunkisuunnitteluun. (Leikkilä 2010.)

Omassa tutkimuksessani olen yrittänyt tavoittaa Suomen luonnon kohtaamisen ohella sitä mitä on luontosuhde erityisesti transnationaalissa kontekstissa ja millaisista elementeistä se on muodostunut ja edelleen uudelleen muotoutuu. Mitä siitä kerrotaan naisten omassa

kertomuksissa? Millainen luontoon liittyvä vuorovaikutus on ihmisten ja yhteisöjen sisällä ja välillä, kun asuttu ja eletty ympäristö on enemmän tai vähemmän radikaalisti muuttunut elämän aikana, mutta yhteys myös aiempiin yhteisöihin ja ympäristöihin on osana arkipäivää. Tutkimusmenetelmäni etnografia ja osallistavat menetelmät aineiston tuottamisessa, tekevät tutkimusaineistostani erityyppisen kuin esittelemieni tutkimusten haastatteluaineistot.

2.3 Paikallinen ja transnationaali

Tampereen Taidemuseossa oli esillä 5.12.2008—15.2.2009 alankomaalaisen kulttuuriteoreetikon ja kokeellisen elokuvan tekijän Mieke Bal'n näyttely *Going the Distance*. Hän käsittelee teoksissaan globaalia muuttoliikettä ja sen vaikutuksia yksilöiden ja yhteisöjen elämään. Käydessäni näyttelyssä mieleeni jäi erityisesti olohuoneeksi muutettu näyttelytila, jonka televisioista sai katsella, kun maahanmuuttajien äidit kertoivat poislähteneistä lapsistaan, yhteydenpidosta ja sen menettämisestä. Näyttely herätti voimakkaita tunteita ja ajatuksia siitä miten merkityksellistä yksilöille ja jäljelle jääville yhteisöille on etenkin laajamittainen poismuuttaminen joiltakin alueilta. Sosiaaliset ja yhteiskunnalliset seuraukset voivat olla hyvin moninaiset. Jäljelle jääneet isoäidit ja pikkulapset ikävöivät läheisiään konkreettisesti; enää ei ollut läheisyyttä, ei apua raskaan taakan kantamisessa, eikä lasten kasvattamisessa. Kuitenkin omille lapsille haluttiin parempi tulevaisuus, joka mahdollistui vain pois lähtemällä. Sukupolvia ylittävät kertomukset havainnollistivat muuttamiseen, paikan vaihtoon ja sosiaalisten suhteiden muuttumiseen liittyviä yksityiskohtia.⁶

Isovanhemmat, lapsenlapset ja toisiin maihin muuttaneet aikuiset muodostavat **transnationaalinen yhteisön**, jolla on arkipäiväinen, sosiaalinen ja emotionaalinen, mutta myös käytännöllinen ja taloudellinen yhteys välillensä. Tässä luvussa kirjoitan yleisesti transnationalismiin ja diasporiin liittyvistä teoreettisista keskusteluista, sekä tarkastelen paikka -käsitteeseen liittyviä merkityksiä. Transnationaaleja kontakteja voidaan usein pitää nimenomaan translokaaleina, sillä transnationaalien siteiden ja tiedonkulun vaikutukset näkyvät usein käytännössä nimenomaan paikallisesti (Vertovec 2009).

---

⁶ www.miekebal.org/index.php?id=1

2.3.1 Paikat ja monipaikkaisuus

Paikan ja ryhmän suhde on nähty perinteisesti yhteytenä etnisen kansanryhmän ja heidän alueensa välillä tai yhtenäisen kansan alueena toimivan kansallisvaltion kautta (vrt. Malkki 2007). Tällaista ihmisten usein tietoisestikin rakennettua alueellista identiteettiä vahvistavat sekä yksilökokemukset että jaetut kollektiiviset kokemukset. Ne voivat liittyä alueen historiaan, maantieteellisiin olosuhteisiin tai esimerkiksi median ja taiteen kautta luotuihin mielikuviin paikan erityisluonteesta. (Haarni, Karvinen, Koskela & Tani 1997, 18.) Todellisuudessa alueiden sisällä on aina ollut erilaisia ryhmiä, kulttuurillisia eroavaisuuksia ja usein myös ristiriitoja. Ulla Vuorela (2009) huomauttaa transnationaaleja perheitä koskevassa tutkimuksessaan, ettei ihmisen etnistä ja kulttuurillista identiteettiä tai niiden ankkuroitumista paikkaan ja yhteisöön voi pitää itsestään selvänä (Vuorela 2009, 111).

Ryhmillä asetetut valtiolliset tai muut rajat eivät ole myöskään aina olleet niille mieluisia tai niiden edun mukaisia. Kuitenkin, silloin kun ympäristö koetaan osaksi itseä, voidaan tuntea osallisuutta ja voimakasta **paikkaan kuulumisen** tunnetta. Humanistisen maantieteen tulkinta paikan käsitteelle on tila, johon ihminen liittyy merkityksiä omassa kokemusmaailmassaan. Se ei silloin ole objektiivisesti mitattavissa oleva fakta vaan ilmiö, joka muodostuu elämisen, aistimisen, paikkaan liittyvien havaintojen tulkitsemisen ja niihin liitettyjen merkitysten kautta. Paikkaan voidaan myös liittää voimakkaita negatiivisia tunteita tai sitä voidaan tarkastella ikään kuin ulkopuolisena sivullisena. Elämän aikana koetuista paikoista muodostuu muistoja, joiden sisältö osittain myös muokkautuu uusien kokemusten ja ajan myötä. (Haarni, Karvinen, Koskela, Tani 1997, 16—17.)

Ulf Hannerz (2003) on kirjoittanut ulkomaankirjeenvaihtajia koskevassa tutkimuksessaan **monipaikkaisuudesta** (multilocal) ja ilmiöstä joka on käynnissä näiden paikkojen välillä (translocal). Hän ottaa esille tilanteen, jossa ihmiset jättävät saman kylän ja siirtolaisuuden myötä he asuvat uudelleen naapureina toisen maan työväenluokkaisessa kaupunginosassa. Monipaikkaisten tutkimusprojektien lähtökohtana on usein kysymys tai ongelma, joka on nimenomaan paikkojen välillä tapahtuva eli **translokaali**. (Hannerz 2003, 201—216.) Steven Vertovecin (2009) mukaan perinteinen siirtolaisuustutkimus on painottunut enemmän siihen miten siirtolaiset otetaan osaksi uutta paikkaa, eikä niinkään siihen miten siirtolaiset yhä jatkavat suhdettaan menneisyyteen ja lähtömaahan liittyviin asioihin ja paikkoihin (Vertovec 2009, 13). Transnationaalissa ja ylijaraisessa tutkimuksessa sen sijaan tarkastellaan erityisesti niitä käytäntöjä ja merkityssysteemejä,

jotka pitävät yllä suhteita lähtömaihin (Ong 1999). **Monipaikkainen toimijuus** onkin yleistynyt ylijärjestyksen toiminnan leimaamassa virtausten ajan maailmassa. Muun muassa Marja Tiilikainen (2003) nostaa esille sen, miten somalinaisten toimijuus ulottuu kodista, suomalaisista somali- tai muslimiyhteisöistä ja yleensä uudesta asuinmaasta arkipäivän transnationaalien perhesuhteiden kautta Somalian kaupunkeihin ja kyliin.

Monikulttuuristen asuinalueiden ihmisten identiteetit suhteessa paikkoihin muotoutuvat yhä uudelleen suhteessa aiemmin koettuihin paikkoihin, toisten ihmisten muistojen paikkoihin, sekä sillä hetkellä elettyyn ympäristöön. Diasporayhteisöissä **muistojen paikat** saattavat toimia ankkurina koti/lähtömaahan (Gupta & Ferguson, 2006). Tällöin niihin liitetyt muistot, sekä menettämisen ja nostalgian kokemukset vahvistavat aiemmin eletyn paikan merkitystä. Heikki Riikonen (1997) kirjoittaa, miten muistinvaraisen alueen käsite on keskeinen yritettäessä selittää ja ymmärtää sukupolvien välistä aluetietoisuutta (Riikonen 1997, 184—185). Tilanteissa, joissa uusi sukupolvi ei ole itse koskaan elänyt vanhempiensa tai isovanhempiensa kotimaassa tai lähtöalueella, paikkaan liittyvän aluetietoisuuden määrittämiseen vaikuttaa yhä suuremmissa määrin aluetta asuneiden sukulaisten muistinvarainen kerronta. Sirpa Tani (1997) käyttää käsitettä **mielenmaisema** kuvaamaan yksilön henkilökohtaista avaruudellista representaatiota, jossa henkilön subjektiivinen elämysmaailma ja vuorovaikutukselliset toisten henkilöiden subjektiiviset ympäristöön liitetyt mielikuvat kohtaavat. (Tani 1997, 214.) Uuteen asuttuun ympäristöön liittyy uusia **kokemusmaailmoja** ja niiden kokemisen kautta myös aiempien paikkojen kokemusmaailmoihin liitetyt merkitykset voivat muuttua.

Lotta Haikkola (2012) on tutkinut vastaanottavissa maissa syntyneiden maahanmuuttajaperheiden lasten monipaikkaisen elämäntilanteen suhdetta identiteettiprosesseihin. Hän huomioi miten eri tavoin vanhempiensa kotimaassa vierailijain lasten suhde tuon maan paikkoihin rakentui konkreettisen vierailun myötä, verrattuna lapsiin, joiden suhde näihin maihin perustui pelkästään vanhempien tai isovanhempien muistinvaraiseen kerrontaan, valokuvien tai dokumentteihin. (Haikkola 2010, 213.) Silloin, kun valokuvien kuvaamat tilanteet ovat henkilön omassa muistissa, ne voivat tuottaa monipuolisen muistamiskokemuksen, johon voivat liittyä myös tilanteeseen ja paikkaan liitetyt muistikuvat mauista, hajuista, ihmisistä, rakkauden kokemisesta, auringonlämmöstä, pelontunteesta tai muusta merkityksellisestä (vrt. Karjalainen 1997, 238—239). Ulkopuoliselle katselijalle valokuvat tuottavat suppeamman kokemuksen, ellei niihin liitetä erityistä mielikuvituksen ajattelua.

Monet Haikkolan haastattelemissa nuorista pitivät jatkuvasti virtuaalista yhteyttä lähtömaiden sukulaisiin, mutta vasta konkreettinen vierailu ja aisteihin liittyvä kokonaisvaltainen kokemus paikasta ja sikäläisistä ihmisistä mahdollisti lapsille oman vahvemman **paikkasuhteen** muodostumisen. Kokemuksista riippuen se vahvisti sidosta vanhempien lähtömaahan ja etnistä identiteettiä siellä, tai sitten lähtömaahan kuulumattomuuden tunne käänteisesti vahvisti heidän identiteettiään liittyen uuteen asuinmaahan. Heidän suhteensa vanhempiensa kotimaahan muuttui tietämisestä kohti tuntemista; kokemista ja aistimista. (Haikkola 2010, 201—213.) Transnationaalissa kontekstissa myös kotimaihin jääneiden sukulaisten paikkoihin liittämät identiteetit ovat muutoksessa sotatilan, luonnonmullistusten, läheisten poismuuton ja muualla asuvilta sukulaisilta ja ystäviltä tulevien paikkavaikutteiden myötä. Uusille alueille muuttavat puolestaan saavat vaikutteita ja paikkatietoutta alueelle jo aiemmin saapuneille ihmisille kertyneiden kokemusten välityksellä.

2.3.2 Transnationalismi

Transnationalismin tutkimuksessa tarkastellaan ilmiötä, jossa ei-valtiolliset toimijat liikkuvat ja ovat yhteydessä yli valtiollisten rajojen; esimerkiksi järjestöt ja yksilöt, jotka jakavat keskenään samoja asioita liittyen uskonnollisuuteen, kulttuurillisiin tapoihin tai juuriin samalla maantieteellisellä alueella. Steven Vertovec (2009) erottelee siitä tavanomaiset kansainväliset käytännöt, joita ovat matkustaminen ja kaupankäynti, sekä hallitusten välinen vuorovaikutus liittyen konfliktitilanteisiin tai diplomatiaan. Teoksessaan *Transnationalism* hän luokittelee vanhemman kansainvälisen siirtolaisuuden ja transnationaalien nykysiirtolaisuuden välisiä yhtäläisyyksiä ja eroja, mainiten yhdistävinä tekijöinä perheenjäsenten välillä säilyvät tunnesiteet ja yhteydenpidon asuinpaikasta tai välimatkasta riippumatta, sekä edestakaisen muuttoliikkeen, kotimaahan lähetetyt rahalähetykset ja siirtolaisyhteisöjen varainkeruun kotikaupunkien kehitysprojekteihin. Lisäksi hän mainitsee oleellisena siirtolaisten harjoittaman yritystoiminnan kahden maan välillä, sekä siirtolaisten poliittiset intressit lähtömaissa. (Vertovec 2009, 3, 14—15.)

Transnationaalien siirtolaisuuden ja sen kytkeytymisen muihin kulttuurillisen, poliittisen ja teknologisen globalisoitumisen prosesseihin puolesta uusina voidaan nähdä yhä vahvemmat siteet perheiden, kotimaan traditioiden, instituutioiden ja poliittisten

organisaatioiden välillä. Tämän mahdollistaa muun muassa halpamatkatarjonta, joka myötä voidaan vierailta useammin lähtömaissa. Kehittynyt viestintäteknologia puolestaan on vaikuttanut kontaktinpidon laajuuteen, intensiivisyyteen ja nopeuteen. Vertovec kritisoi kuitenkin, sitä, että etukäteisoletus hyvin lähtömaansa asioista perillä olevasta nopean teknologian aikakauden nykysiirtolaisesta voi muodostua normatiiviseksi käsitykseksi. (Vertovec 2009, 14—15.)

Siirtolaisten rahalähetykset kotimaahan ovat merkittäviä ja muun muassa Filippiinien, Pakistanin, Egyptin ja kaikkien Keski-Amerikan maiden kansantaloudesta suuri osa tulee siirtotyöläisten kautta. Osallistuminen kotimaan politiikkaan, vaaleihin, massamielenosoituksiin ja kapinan tai terrorismin tukemiseen on helpottunut. (Vertovec 2009, 14—15.) Esimerkiksi Senegalin kansallisissa vaaleissa 2000, nousivat merkittäviksi vaikuttajiksi maasta lähteneet siirtolaiset (Bryceson & Vuorela 2002, 20). Kansainvälinen rikollisuus hyödyntää monin tavoin transnationaaleja ihmis- ja tavaravirtoja muun muassa huume- ja ihmiskaupan sekä terrorismin muodossa.

Toisaalta transnationaalien yhteistyön kautta mahdollistuu lähtömaiden yhteiskunnallisten rakenteiden tai turvallisuuden nostaminen. Robin Cohenin (1995) mukaan nimenomaan etnisessä diasporassa elävien taholta transnationaali poliittinen toiminta on erityisen aktiivista. He ovat itse eläneet tai ovat muuten vahvasti tietoisia epävarmuudesta ja vaarallisista oloista, mikä ajaa heitä toimimaan laillisuuden ja siviilien asioita edistävien projektien hyväksi. (Cohen 1995, 5—18.) Kaksoiskansalaisuus helpottaa osallistumista entisen kotimaan politiikkaan, mutta lisäksi siirtolaiset osallistuvat erilaisten järjestöjen ja vastaanottaneiden maiden ministeriöiden rahoittamiin kehitysprojekteihin. Entisissä kotimaissa panostetaan turvallisuusasioiden kohentamisen lisäksi erityisesti infrastruktuurin uudelleen rakentamiseen sodan tuhoamilla alueilla, ympäristö- ja työllistämiprojekteihin, sekä koulutukseen. (Vertovec 2009, 14—15.) Transnationaalit siviilijärjestöt toimivat monipaikkaisessa kontekstissa ja pyrkivät tuomaan julkiseen keskusteluun paikallisesti ja globaalilla tasolla vaikuttavia ongelmia (Batiwala & Brown 2006, 2—3.)

Transnationaalissa virrassa kulkevien yksilöiden ja ryhmien välillä on huomattavia eroja liittyen siirtolaisten taloudellisekonomisiin ja poliittisiin asemiin, sekä liikkumisen todellisiin motiiveihin ja vapauteen. Aihwa Ong (1999) pohtii kirjassaan *Flexible Citizenship - The Cultural Logics of Transnationality*, kuinka transnationalismi tulisi käsittää

epärakenteellisten virtojen rinnalla erityisesti jännitteinä liikkeiden ja sosiaalisten järjestysten välillä. Hän kritisoi Doreen Massey'n (1993) analyttistä ja dualistista näkemystä siitä, että globaali olisi makrotason poliittisekonominen voima, kun taas paikallinen edustaisi kulttuurillisuutta. Ong kiinnittää huomion erityisesti transnationaalisiin käytäntöihin, yksilöiden toimijuuteen ja sosiaalisiin olosuhteisiin, jotka sallivat joustavuuden liikkua maiden välillä ja luovia muuttuvien poliittisekonomististen muutosten keskellä. (Ong 1999,3—8.) Tässä transnationaalilla eliitillä on enemmän mahdollisuuksia kuin työttömyyttä ja toivottomuutta pakoon lähtevillä pohjoisafrikkalaisilla tai keskiamerikkalaisilla, jotka pyrkivät rajojen ylitse laittomasti ja päätyvät usein sinne minne onni heitä kuljettaa.

Esimerkkeinä kulttuurisen vaihdon ja transnationaalisten virtojen tutkimuksen pääsuuntauksista Ong (1999) ottaa esille USA -keskeisen siirtolaistutkimuksen, diasporien ja kosmopoliittisuuden tutkimukset, sekä kulttuurisen globalisaation tutkimuksen. Ensimmäisessä keskeisenä tutkimuskohteena ovat rajoja ylittävät liikehdinnät, globaalit konfliktit, maailmantalous, taistelu kansallisvaltioista, siirtotyöläiset ja vieras pääoma, keskustan ja periferian suhteet, sekä syrjintä ja rasismi. Suuntaus kritisoi rikkaiden maiden kaksijakoista siirtolaispolitiikkaa, jossa toisaalta ollaan kiinnostuneita siirtolaisista halpana työvoimana ja toisaalta ei-rekisteröity siirtolaisuus nostetaan suureksi huolenaiheeksi ja köyhien rajanylityksiä pyritään estämään monin keinoin. Toinen Ongin mainitsema pääsuuntaus liittyy diasporaan. (Ong 1999, 3—8.)

Steven Vertovec (2009) määrittelee **diasporan** olevan sosiaalinen muoto, johon liittyy kolmen eri tekijän väliset suhteet. Ensimmäisenä ovat globaalisti hajaantuneet, mutta yhteisöllisesti silti yhdeksi etniseksi ryhmäksi identifioidut ihmisjoukot. Toisena tekijänä ovat vastaanottavat valtiot ja konteksti, johon nuo ryhmät asettuvat. Kolmanneksi diasporassa vaikuttavat aina myös kotimaan valtiot ja konteksti, mistä he tai heidän esi-isänsä ovat tulleet. (Vertovec 2009, 1—6.) Vaikka esimerkiksi tunnetuin diaspora; juutalaisdiaspora sisältää oleelliset ajatukset alkuperäisestä kotimaasta ja sinne paluusta, niin monet nykyajan diasporat voivat pysyä koossa tai ne voidaan jopa luoda paljolti ajatuksen tasolla, kulttuurituotteiden sekä kollektiivisten muistojen avulla (Bryceson & Vuorela 2002). Ong mainitseekin kolmantena keskeisenä transnationaalisten virtojen tutkimussuuntana kulttuurisen globalisaation, joka keskittyy siirtolaisuuden ja heidän vastaanottonsa sijaan kulttuuristen virtojen ja transnationaalisen maailman kuvittelemisen sosiaalisiin ulottuvuuksiin. Tämä suuntaus on nostanut keskusteluun sen mahdollisuuden,

että globalisaation seurauksena kulttuurilliset muodot voivat osittain homogenisoitua. (Ong 1999, 3—8.)

Arjun Appadurai ottaa artikkelissaan *Grassroots Globalisation and the Research Imagination* (2006) esille erilaisia näkökulmia globalisaatioon. Hän näkee erityisenä näkökulmana tiedon globalisoitumisen ja toisaalta globalisaatioon liittyvän tiedon lisääntymisen (Appadurai 2006, 622—633). Ympäristöön liittyvän tietotaidon tai luontosuhteisiin liittyvien kokemusten transnationaalien vaihdon, sekä toisaalta näistä tuotetun tiedon voidaan nähdä olevan yksi tällainen tiedon globalisoitumisen ilmentymä. Luontosuhdetutkimus tai ympäristökäsitysten ja luontotiedon välittymisen tutkimus kaipaavat myös näkökulmia, jotka tulevat niiden ihmisten keskuudesta, joilla ei ole ollut paljon mahdollisuuksia välittää ajatuksiaan suuremman yleisön tai kehitysprojektien tietoon.

Transnationaalisisessa kontekstissa ja uudessa maantieteellisessä ympäristössä syntyy myös kulttuurillista synkretismia, kreolisaatiota ja kollaasinomaisia yhdistelmiä sellaisista elementeistä, jotka eivät ole perinteisesti kuuluneet yhteen. (Vertovec 2009, 15, 7, 162.) Erityisesti taiteen, median ja nuorisokulttuurien välineillä tapahtuvan kulttuurisen uusintamisen kautta voi muodostua mielenkiintoisia ja yllättäviä kulttuurillisia hybridejä. Kulttuurinen vaihto tapahtuu siirtolaisuuden vaikutuksesta moneen suuntaan. Edellä mainitsemani Mieke Balin näyttelyssä itseäni kiinnostavin teos oli Berliinin kaduilla kuvattu etnografinen materiaali pähkinänuorten alkuperän jäljittämisestä. Tietynlaisia pähkinänuoria oli alkanut kertyä kaduille muutamien vuosien sisällä yhä enemmän. Etnografisen tutkimuksen avulla saatiin jäljitettyä se missä vaiheessa kauppoissa alettiin myydä näitä siemeniä ja pähkinöitä ja miten tapa levisi siirtolaisnuorten keskuudesta alkuperäisasukkaille. (Mieke Ball 2008 / 2009.) Samalla, kun siirtolaiset tuovat vaikutteita vaikkapa kotimaansa arvoista, käytännöistä, mauista tai taiteesta, he vastaanottavat itse kaikenlaista uuden maan ajatuksista, mielipiteistä ja materiaalisesta kulttuurista. Heidän kauttaan myös kotiympäristöön jääneet henkilöt ja yhteisöt saavat vaikutteita ulkomailta.

3 KENTTÄTYÖ JA ETNOGRAFINEN TUTKIMUSAINEISTO

Etnografinen tutkimustyö on historiallisesti linkittynyt vahvasti nimenomaan antropologiaan tieteenalana. Kenttätyö ja siihen liittyvä läheinen kontakti tutkittavien kanssa on nähty antropologian erityispiirteenä ja antropologien erityisosaamisen alueena (Vuorela 2009, 82). Myös omassa tutkimuksessa keskeisenä aineistona ovat etnografisen kenttätyön aikana tuotetut kenttäpäiväkirjamuistiinpanot sekä haastattelut. 2000 -luvulla kenttätyö on kokenut uuden nousun ja tullut antropologian tieteenalalla yhä keskeisempään asemaan, johtuen siitä, että se on likipitään ainoa asia, mikä pitää yhä moninaisempaa antropologiaa yhteen liimattuna (Robben & Sluka 2007, 2). Suomalainen antropologi Laura Huttunen (2010) kirjoittaakin, että etnografia on antropologeille keskeisin ja tärkein, monien mielestä ainoa mahdollinen, tutkimusmenetelmä (Huttunen 2010, 39). Metodien valinnan myös voidaan sanoa kertovan tutkijan syvemmistä oletuksista liittyen sosiaaliseen elämään ja sen ymmärtämiseen (Emerson, Frez & Shawn 1995, 10).

3.1 Tutkimusmetodina etnografia

Etnografinen kenttätyö perustuu osallistuvaan havainnointiin, jonka tavoitteena on oppia ymmärtämään tutkittavia heidän omasta näkökulmastaan katsoen. Etnografi viettää tutkittavien kanssa aikaa usein muutamasta kuukaudesta jopa vuosiin, ja tämän ajanjakson aikana hänen ymmärryksensä tutkittavien kokemuksista ja toiminnasta, sekä heidän niihin liittämistään merkityksistä kasvaa prosessinomaisesti. Tutkija oppii uuden merkitysmaailman oman kokemuksensa kautta ja kirjoittaa kentällä ollessaan systemaattisesti kaikkea havainnoimaansa ja kokemaansa kenttäpäiväkirjaan. Päiväkirja puolestaan on keskeisessä osassa tutkimuksen aineistona. Tekeminen ja kirjoittaminen ovatkin molemmat tiiviisti yhdessä osana etnografista menetelmää. Muistiinpanojen kirjoittamisen kautta tutkija oppii mitä hän itse asiassa on havainnoimassa. Tämä taas auttaa häntä osallistumaan tekemiseen uusilla tavoilla. (Emerson, Frez & Shawn 1995, 12—15.) Osallistujana tutkija voi nähdä toiminnan merkitykset yhteisön sisältäpäin (emic), harjaantuneena tutkijana hän puolestaan havainnoi, kokee ja ennen kaikkea tekee vertailuja tavoilla, joita sisäpiiriläiset eivät tule ajatelleeksi (etic). Näiden kahden

vastakohtaisen näkökulman välinen jännite auttaa tutkijaa muodostamaan ainutlaatuisen tutkimusperspektiivin verrattuna muihin tutkimusmetodeihin. (Robben & Sluka 2007, 2—5.)

Antropologien kentät ovat muuttuneet yhä monimuotoisemmiksi ja kenttien voidaankin nähdä olevan kaikkialla, missä on ihmisiä tai ihmisryhmiä. Tutkimuksen konteksti on noussut potentiaalisemmaksi tutkimusnäkökulmaksi kuin konkreettinen paikka. (Robben & Sluka 2007, 2.) Ulla Vuorela kirjoittaa (2009), että paikka ulottuu tavallaan myös itsensä ulkopuolelle. Kentän fyysiset rajat eivät määrittele tutkimuksen rajoja, vaan itse asiassa tutkimuskysymykset rajaavat kentän. (Vuorela 2009, 111—116.) Kenttätöyöhön lähtiessään tutkijalla on yleensä jonkinlainen ajatus siitä, mistä aihepiiristä hän haluaisi saada tutkimusaineistonsa kerättyä. Etnografiselle tutkimukselle on kuitenkin ominaista se, että tutkimuskysymykset hioutuvat ja muuttuvat tutkimusprosessin aikana. Kenttätö saattaa tuottaa tutkijalle yllätyksiä, jotka vievät tutkimusta aivan uuteen suuntaan. Aineiston kerääminen ja analyysi limittyvätkin usein toisiinsa. (Huttunen 2010, 41—59.)

Kirjoittaessaan kenttäpäiväkirjaansa, tutkija esianalysoi havaintomateriaalia ja haastatteluja suhteessa esimerkiksi toisiinsa, teoreettiseen kirjallisuuteen ja käsitteellisiin jäsenyksiin. Kenttätöyön edetessä voi myös käydä niin, että aiemmin merkityksettömiltä tuntuneet asiat muuttuvat prosessin aikana ja ymmärryksen kasvaessa yhä tärkeämmiksi. Tämän takia on tärkeää kirjata kenttäpäiväkirjaan myös vähemmän tärkeältä tuntuvia asioita. (Huttunen 2010, 41—59.) Yksityiskohtien kirjaamisella on muitakin hyötyjä: tarkoin kuvailut kohtaukset tuovat analyysivaiheessa tapahtumat elävästi mieleen, toiminnan yksityiskohtien kirjaaminen taas auttaa tutkijaa pitämään yllä havainnoimisen herkkyyttä suhteessa kenttään ja yksityiskohtien avulla on helpompaa tunnistaa ja seurata tutkimusprosessin kannalta tärkeitä asioita (Emerson, Frez & Shaw 1995, 14—15).

Kenttätöyön aikana pyritään muodostamaan mahdollisimman sävykäs ja monitahoinen tarkastelu tutkittavasta ilmiöstä, eli Richard Geertzin sanoin niin sanottu *tiheä kuvaus* (Geertz 1973). Tiheä kuvaus saadaan aikaan tarkkojen kenttämuistiinpanojen kirjoittamisella, haastatteluaineistojen ja esimerkiksi aiheeseen liittyvien raporttien, virallisten dokumenttien ja aiemman tieteellisen tutkimuksen ristiin lukemisella. Erilaiset aineistot tuovat esiin erilaisia näkökulmia tutkittavaan asiaan ja ne saattavat myös kyseenalaistaa tai selittää toisiaan. Vaikka havainnointi ja kenttäpäiväkirja ovatkin keskeisellä sijalla etnografiassa, niin tutkijat tekevät kentällä usein myös haastatteluja. Haastattelut eivät kuitenkaan läheskään aina ole valmiiksi suunniteltuja tai huolellisesti

strukturoituja ja äänitettyjä kuten varsinaisissa haastattelututkimuksissa. Epävirallisetkin haastattelut käyvät kuitenkin tutkimusaineistosta ja ne kuten muut materiaalit tulee analysoida suhteessa koko kenttään eli kenttätöön aikana muodostuneeseen aineistokokonaisuuteen. (Huttunen 2010, 40—45.)

Etnografiaa tutkimusmenetelmänä on usein kritisoitu siitä, että tutkijan omat tunneprosessit, aktiviteetit ja olosuhteet vaikuttavat huomattavasti siihen miten hän dokumentoi muiden elämää. Kenttäpäiväkirjan kirjoittaminen onkin usein intuitiivista ja perustuu siihen mitkä asiat vaikuttavat tutkijan mielestä tutkittavaan asiaan nähdessä merkityksellisiltä. Tästä syystä on erittäin tärkeää, että etnografi kirjoittaa läpinäkyvästi aineiston tuottamisen kontekstista ja omasta roolistaan kentällä (Emerson, Frez & Shaw 1995, 11, 60). Etnografisissa tutkimuksissa onkin tavallista kertoa tutkijan kentälle pääsykokemuksesta, jossa kuvataan tutkijan roolia ja asemaa kentällä, sekä tiedontuottamisen konteksteja, joiden avulla lukija voi arvioida tuotetun tiedon luotettavuutta ja arvoa (Huttunen 2010, 58). Intuitiivinen kenttätöprosessi voidaan nähdä myös etnografian vahvana puolena. Improvisaatio, joka perustuu kuitenkin etnografian teoreettiseen ja menetelmälliseen ammattitaitoon, tuottaa usein tietoa sellaisella herkkyydellä ja sellaisista aiheista, joista ei tiukasti etukäteen tehdyssä tutkimussuunnitelmassa pysyvillä tutkimusmenetelmillä voida saada tietoa (Malkki 2007, 162—187.).

3.1.1 Kentäksi maahanmuuttajanaisten luontokurssi

”Lähtiessäni parkkipaikalle oli jäätävä ja kova tuuli, joka pölyytti lunta niin, ettei eteen tahtonut nähdä. Autoni tuulilasipyyhkimet olivat jäässä ja toinen niistä irtosi, kun yritin koputtaa jäätä pois. Pyyhkijän kiinnityskappale putosi lumihankeen, mutta sain kaivettua sen esiin. Yritin kohmeisin sormin kiinnittää osia paikoilleen, mutta en onnistunut. Tiesin, etten voisi lähteä siinä kelissä ajamaan autolla ilman pyyhkijöitä. Olin kylmissäni ja epätietoinen siitä mitä tekisin. Silloin pyryn keskeltä ilmestyi pitkään takkiin ja päätä peittävään huiviin kietoutunut kaunis somalialainen nainen, joka puhui kännykkäänsä. Hän huomasi, että minulla oli jotain hätänä ja tuli paikalle kysymään voisiko auttaa. Nainen piti kännykkää olkapäänsä ja korvan välissä saaden siten kätensä vapaiksi. Jutellessaan puhelimeen, hän samalla rauhallisesti katsoi mallia toisesta pyyhkimestä ja napsautti parin yrityksen jälkeen toisen paikoilleen. Hän nyökkäsi hieman hymyillen, minä kiitin ja nainen käveli rauhalliseen ja arvokkaaseen tapansa omalle autolleen. Hän käynnisti sen ja ajoi pois...” (KPK 24.11.2010.)

Kenttäpäiväkirjalainaus on kirjoitettu heti sen jälkeen, kun vierailin ensimmäistä kertaa tulevalla tutkimuskentälläni marraskuussa 2010. Tässä luvussa kerron miten päädyin kentälleni ja seuraavissa enemmän siitä millaiseksi se lopulta osoittautui.

Syksyllä 2010 tutkimussuunnitelmani lähti liikkeelle hyvin avoimesta ajatuksesta; luontoympäristön muutoksen täytyy jollakin tavalla olla merkityksellinen maahanmuuttajan elämässä. Mietin millaista maahanmuuttajan on asua suomalaisessa luontoympäristössä ja miten uudenlainen ympäristö vaikuttaa heidän elämäntapoihinsa ja sosiaalisiin suhteisiinsa. Miten vanhemmilta lapsille siirtyvä luontotieto ja luonnossa liikkumisen taitojen opettaminen muuttuu, kun luontoympäristö on erilainen kuin omassa lapsuudessa? Millainen merkitys luonnolla ylipäätään on eri maista tuleville maahanmuuttajille? Ennen tarkempia suunnitelmia pohdin miten voisin saada kerättyä aineistoa, joka vastaisi alustaviin kysymyksiini. Olin tutkimuksen aloittamisen aikoihin lukenut toimintatutkimuksesta ja mietin, että haluaisin tutkimustiedon keräämisen ohella antaa vastavuoroisesti myös tutkittaville jotakin. Tästä lähtökohdasta aloin suunnitella maahanmuuttajille suunnattua luontokurssia. Alusta saakka odotin kovasti naisten omia kertomuksia luontokokemuksistaan, koska tajusin, että luontokurssi ei tulisi olemaan vain yksipuolista tiedon jakamista minulta maahanmuuttajaisille, vaan myös itse tulisin olemaan oppijana. Jo ensimmäisellä vierailukerralla stereotyyppiset käsitykseni maahanmuuttajista kärsimässä suomalaisessa ilmastossa kokivat tarpeellisen kolauksen, kuten luvun alussa oleva tekstilainaus osoittaa.

Suunnitellessani kurssia huomasin, että tähän aihepiiriin liittyvää opetusta ei Suomessa tuolloin juuri ollut järjestetty. Jonkin verran asiaan oli kuitenkin kiinnitetty huomiota. Muun muassa Suomessa asuva tanskalainen Birthe Fischer luennoi vuonna 2009 Espoon työväenopistossa aiheinaan *Luonto- ja harrastukset maahanmuuttajien kotoutumisen edistäjänä, Suomalainen luonto maahanmuuttajan hyvinvoinnin ja toimeentulon lähteenä, sekä englanniksi Finnish Nature – What's in It for Foreigners?*⁷ Tutkimusaineiston keruuajana Lahden seudulla organisoitiin Renkaat vedessä -hanketta, jonka tavoitteena oli vuosina 2009—2011 edistää kaikenikäisten, erityisesti venäjänkielisten asukkaiden ympäristöön liittyvää tietoisuutta, vastuullisuutta ja aktiivisuutta, sekä tukea sopeutumista uuteen asuin- ja luontoympäristöönsä. Hankkeessa oli mukana virolainen järjestö The Centre for Development Programs EMI-ECO ja se toteutettiin samaan aikaan myös

---

⁷ www.espoo.fi/tyovaenopisto

Tallinnassa ja Narvassa. Hanke julkaisi suomen ja venäjänkielisenä Lahden seudun luonto-oppaan *Löydä luonto läheltäsi*.⁸

Olin aiemmin kuullut maahanmuuttajanaisten kohtaamispaikasta, jonka uskoin olevan hyvä yhteistyökumppani luonto- ja ympäristökurssin järjestämiseen. Kirjoitin kurssin tavoitteet ja alustavan opetussuunnitelman, joiden kanssa lähestyin syksyllä 2010 sähköpostitse kohtaamispaikan toiminnanjohtajaa. Hän oli kiinnostunut kurssista ja muutamien viestien jälkeen sovimme, että voin tehdä yliopistoharjoitteluni heillä luontokurssin suunnittelijana ja opettajana. Kurssi alkaisi helmikuussa 2011, jatkuen aina toukokuulle asti kerran viikossa ja kaksi tuntia kerrallaan. Myöhemmin sovimme erillisiä retkipäiviä. Kurssiohjelmaa laatiessani pohdin millaisia asioita naiset mahdollisesti haluaisivat oppia ja millaisin metodein opettaisin heitä. Tiesin etukäteen, että osalla kurssilaisista voi olla hyvin huono suomenkielentaito, joten yksi kurssin tavoitteista tulisi olemaan suomenkielisen luontosanaston opiskelu ja suullisen kielitaidon kehittäminen.

Suunnittelin kuvallisten sanastojen, kuvateosten, videoiden, käytännön luonnossa kulkemisen, konkreettisten opetusmateriaalien, auditiivisten materiaalien ja taiteen kautta oppimisen avulla tuovani naisille uutta tietoa suomalaisesta luonnosta ja sitä kautta varmuutta siellä liikkumiseen. Suunnittelin sisällöt laajaksi, mutta myös joustavaksi kokonaisuudeksi, koska halusin, että se palvelisi nimenomaan maahanmuuttajanaisten omia tarpeita. Kurssin alussa ja sen aikana pyytäisin naisia kertomaan omia mielipiteitään ja toiveitaan liittyen aiheisiin. Suunnitelmani sisälsi muun muassa seuraavia teemoja;

- suomenkielinen luontosanasto ja luonnonilmiöt; eläimet, linnut, kalat, kasvit, luontoalueet, sääolot ja vuodenajat...
- oman lähiympäristön haltuun ottaminen; ulkoilualueet, kartat, luontoharrastukset, retket
- luonnonsuojelu ja kierrätys
- kurssilaisten omat luontokokemukset sekä Suomessa että muissa maissa.

Tutkimuksen kannalta toivoin, että kurssin aikana tulisi puheenaiheeksi asioita, joista olin itse kiinnostunut. Tavoitteena oli myös solmia kontakteja mahdollisiin haastateltaviin. Yliopistoharjoittelu luontokurssin opettajana tuntui hyvältä ajatukselta, mutta olin kuitenkin hieman epävarma siitä, minkälaista aineistoa voisin kurssin aikana saada kootuksi. Olihan asemani opettajana käsiteltäviä aiheita ja niiden sisältöjä voimakkaasti ohjaava. Sain

---

⁸ <http://www.lahti.fi/www/cms.nsf/pages/8C48584227051115C22575630043683F>

kuitenkin tutkielmani ensimmäiseltä ohjaajalta Laura Huttuselta rohkaisun lähteä kentälle avoimin ja herkin mielin. Vaikka mielessäni oli useita tutkimuskysymyksiä aloitin kenttätöni vailla sitä selvästi ohjaavaa tutkimuskysymystä, **kiinnostuksen kohteena yleisesti maahanmuuttajanaisten luontosuhteet.**

3.2 Ihmisiä kentällä ja erityisyyden etnografia

Ensimmäisen vierailuni aikana keskustelin toiminnanjohtajan kanssa kurssin käytännön järjestelyistä; millaista tekniikkaa oli käytössä, mikä tila olisi varattuna kurssin käyttöön, millaisia materiaalikustannuksia järjestö olisi valmis maksamaan, sekä millainen työsopimukseni sisältö tulisi olemaan. Sovimme, että mainostaisin kurssia seinämainoksella ja alkuvuoden suomenkielen tunneilla. Päätin ottaa kurssille enintään 10 opiskelijaa. Tein kuvallisen mainoksen, johon listasin kurssin tavoitteita; ”*Luonto- ja ympäristökurssilla opit muun muassa; enemmän suomalaisesta luonnosta, liikkumaan varmemmin lähiympäristössäsi, lukemaan karttaa, suomenkielistä sanastoa, juttelemaan paremmin suomen kielellä, sekä kuvataiteen tekemistä.*

Maahanmuuttajanaisten kohtaamispaikka sijaitsee suomalaisen kaupunkilähiön keskipisteessä. Paikka tarjoaa kokoontumistilat eri maista tuleville maahanmuuttajanaيسille ja heidän lapsilleen. Siellä järjestetään muun muassa suomenkielen alkeisopetusta, erilaista sosiaalista toimintaa, sekä tarjotaan apua sosiaalipalveluja ja terveyspalveluja koskevissa kysymyksissä sekä muissa paperiasioissa. Marraskuussa 2010 kirjoitin ensivaikutelmistani tilaan astumisesta näin:

”Ensimmäisenä sisään astuttaessa vastassa oli eteinen täynnä vaatteita ja kenkiä, sekä parit lastenvaunut, joista toisessa nukkui pienokainen. Sohvanurkkauksessa istui muutama tummiin vaatteisiin ja huiviin pukeutunut nainen, mutta he eivät tervehtineet minua. Luokkahuoneen ovi oli auki ja sieltä kuului suomenkielen opetusta. Luokkatila oli hyvin pieni ja täynnä ihmisiä. Yksi nainen pienen lapsen kanssa teki muistiinpanoja oven suussa lattialla istuen. Kurssilaiset olivat useista eri maista...” (KPK 24.11.2014.)

Myöhemmin pohdin kentän todellisuuden suhdetta ensivaikutelmiini ja havaitsin muun muassa jo ensimmäisen käyntikerran päiväkirjamerkintöjen kertovan hyvin paljon. Tiloja kuvasi hyvin määritelmä kapea, ahdas ja sokkeloinen. Pieni olohuone jatkui yhteisenä tilana eteisaulan oikealla puolella. Siellä oli sohvaryhmä ja seinällä suuret afrikkalaisista

aiheista tehdyt tilkkutyöt. Olohuoneesta tila jatkui kapean kaappikäytävän kautta keittokomeroon ja edelleen ruokailutilaan, jossa oli pirtinpöytä penkkeineen, kirjahylly ja kopiokone ja yleistilojen ainoa ikkuna. Pöydän yläpuolella roikkui kaksi kiinalaista puukaiverruksin koristeltua lampua. Ruokailuhuoneesta pääsi tietokonenurkkauksen ohittaen takaisin eteisaulaan. Näiden tilojen lisäksi huoneistoon kuului kaksi toiminnanjohtajalle ja projektityöntekijöille varattua huonetta, luokkahuone, sekä romuhuone. Luokassa oli kapeahkoja paripulpetteja tuoleineen ja tilaa hyvin vajaalle kymmenelle, ahtaammin viidelletoista. Minun kurssillani oli useimmiten kerrallaan alle kymmenen oppilasta ja teimme välillä pulpeteista yhden ison pöydän keskelle huonetta. Koska luokkahuoneen yksi seinä oli ylhäältä avoin, äännet kuuluivat puolin ja toisin häiriten opetusta. Kirjoitin melusta päiväkirjaani näin;

"Kokoontumispaikassa on aamuisin 9-10 hiljaista, mutta viimeistään klo 11 alkaa hirveä meteli, mikä hankaloittaa opettamista ja opiskelijoiden keskittymistä. Luokan yksi seinä on ylhäältä avoin ja kaikki äännet kuuluvat luokasta ulos ja luokkaan sisälle. Videoita katsellessa joutuu säätämään äänenvoimakkuuden todella kovaksi. Monet naiset tulevat myös kurkkimaan luokkaan ja juttelevat opiskelijoille, jotka innostuvat vastaamaan. Kohtaamispaikka on ennen kaikkea naisten sosiaalisten suhteiden rakentamisen ja ylläpidon paikka. Välillä käyn pyytämässä, että ulkopuolella olevat naiset eivät puhuisi niin kovaa, mutta he unohtavat sen nopeasti. Myös rauhallista äänitys- ja haastattelupaikkaa on todella vaikea löytää. Ainakin saa varautua jatkuviin keskeytyksiin ja improvisaatioon." (KPK 6.4.2011.)

Sain lisää ymmärrystä kohtaamispaikan toiminnan järjestämisen kontekstista oltuani neljän kuukauden ajan viikoittain mukana. Tilojen pienuus, sinne ahtautuneiden ihmisten moninaisuus, meteli, erilaisten toimintojen samanaikaisuus ja ihmisten vaihtuvuus olivat kentän todellisuutta. Vakituinen henkilökunta oli usein kokouksissa, neuvotteluissa, toimistotöissä ja henkilökohtaisissa keskusteluissa asiakkaiden kanssa, joten en ollut kovin paljon tekemisissä heidän kanssaan. Pysyvämpiä kontakteja solmin muutaman maahanmuuttajataustaisen työllistetyn ja omien kurssilaisten kanssa. Työllistettyjen ja harjoittelijoiden jaksot ehtivät kuitenkin alkamaan ja päättymään sen neljän kuukauden aikana, jonka kentällä vietin. Kohtaamispaikassa oli myös suomalaisia työllistettyjä, vapaaehtoisia ja ammattikorkeakouluopiskelijoita työharjoittelussa ja talvella toimintaan tutustui espanjalainen yliopistoharjoittelija.

Omat kontaktini syntyivät pääosin kurssin aikana, sekä kahvipöytäkeskusteluissa. Jo ensimmäisellä vierailulla ehdin virallisten keskustelujen lisäksi tutustumaan henkilöihin,

jotka myöhemmin tulivat minulle läheisemmiksi ja myös tutkimukseni kannalta olennaisiksi informaation lähteiksi. Tutustuttuani heihin paremmin, he tulivat minulle myös henkilökohtaisella tasolla tärkeiksi ihmisiksi. Ilahduin aina nähdessäni heidät viikon poissaolon jälkeen ja huomasin, että hekin pitivät minusta. Myös aktiivisten kurssilaisten kanssa suhteet syvenivät ja meillä oli mukavaa yhdessä. Juttelin monenlaisia asioita myös kohtaamispaikassa vain silloin tällöin käyvien maahanmuuttajien kanssa. Ilmapiiri oli hyväksyvä ja etenkin muutama työllistetyistä osasi hienosti rohkaista uusia tulijoita osallistumaan. Huomasin, että moni heistä kuunteli kärsivällisesti ja ystävällisin ilmein niitä, jotka eivät vielä osanneet hyvin suomea. Jotkut samaa kansallisuutta olevat naisporukat puolestaan istuivat aina keskenään ja eristyivät näin muista. Monissa toiminnoissa kuitenkin korostettiin yhteistyötä ja eri kulttuurien tuomaa rikkautta. Kevään aikana järjestettiin muun muassa hemmottelupäivä kasvohoitoineen ja hennatatuointeineen, naisten päivän kekkerit, sekä ruokakulttuuriviikko, jonka jokaisena päivänä tarjottiin edulliseen hintaan eri maiden ruokaherkkuja. Oman kurssini jälkeen kokoontui aina käsityökerho, jossa iäkkäät suomalaisnaiset opettivat maahanmuuttajille neulomista.

3.2.1 Luontokurssilaiset

Kurssin alkaessa ilmoittautumislistalla oli yhdeksän nimeä, mutta sen päättyessä kaikkiaan 29 naista oli käynyt kurssia vähintään yhden kokoontumiskerran tai retken verran. Puolivälin tienoilla muutin kurssin avoimeksi ja ilmoitin ilmoitustaululla aina hyvissä ajoin seuraavan kerran aiheen. Osallistumisaktiivisuus vaihteli; joku kävi joka toinen viikko, joku pääsi paikalle vain kerran kuussa ja muutama henkilö oli mukana kaikissa kokoontumisissa koko neljän kuukauden ajan. Osa vähemmän sitoutuneista kurssilaisista ravasi välillä luokan ulkopuolella keskustelemassa tiloihin saapuvien tuttujensa kanssa, ja silloin kun aihepiiri ei ollut heitä henkilökohtaisesti kiinnostava he poistuivat kesken tunnin. Jotkut halusivat osallistua vain silloin, kun kurssilla käsiteltiin heitä erityisesti kiinnostavaa teemaa. Naiset suosittelivat kurssia ystävilleen ja uusia ihmisiä ilmoittautui mukaan lähes joka kerta. Vauvat ja pienet lapset toivat oman lisämausteensa kurssin epävakaaseen olemukseen; välillä äidit ruokkivat vauvojaan luokassa, välillä pienten itkua piti mennä rauhoittelemaan luokan ulkopuolelle. Myös leikki-ikäiselle piti varata viihdykettä. Olisin toivonut etenkin retkille mukaan myös enemmän lapsia ja nuoria, koska yksi kiinnostuksen kohteistani oli luontosuhteen ja luontotiedon välittyminen sukupolvien välillä. Käytännössä

kurssin ajankohdat piti kuitenkin valita niin, että kouluikäisillä ei ollut mahdollisuuksia osallistua.

”Ensimmäiselle tunnille saapui kolme urheata naista ja kaksi vauvaa, huolimatta lähes 30 asteen pakkasesta. Eräs iäkäs nainen kuunteli aikansa jutteluamme oven takana ja kysyi voisiko hänkin ilmoittautua. Kokoontumisen loppupuolella kutsuin myös luokan ulkopuolella oleskelevia naisia katsomaan videon suomalaisista talvilinnuista. Moni oli kiinnostunut aiheesta ja luokka tuli aivan täyteen, noin 15 henkilöä.” (KPK 15.2.2011.)

Kurssilaiset olivat iältään noin 20—70 -vuotiaita ja heillä oli useimmilla lapsia tai lastenlapsia. Jokunen kertoi kuitenkin olevansa lapseton. Suurin osa oli naimisissa ja ainakin yksi oli leski. Naiset olivat syntyneet monissa eri maissa; Kiina, Vietnam, Afganistan, Irak, Iran, Turkki, Kosovo, Sudan, Somalia, Venäjä, Viro, Marokko, Intia ja Italia. He olivat tulleet Suomeen eri syistä; sodan takia pakolaisina, inkeriläisinä paluumuuttajina, perhesuhteiden vuoksi tai työn ja opiskelun takia. Suomessa he olivat asuneet muutamasta vuodesta aina 20 vuoteen asti. Uskonnoista kuulin naisten juttelevan pariin otteeseen kahvipöydässä ja sen perusteella voin sanoa, että joukossa oli ainakin ortodokseja ja muslimeja. Aasialaissyntyiset eivät puhuneet uskonnoista, mutta muutoin uskonnot aiheuttivat sekä kiinnostusta että epäluuloja. Etenkin muslimeita se myös tuntui yhdistävän ja joissain tilanteissa naiset puhuivat vapaammin jos paikalla oli vain saman uskonnon edustajia, vaikka he olisivat olleet eri maista.

Osa naisista puhui suomalaisista ystävistään ja työtovereistaan. Naisten koulutustaso vaihteli suuresti. Joillakin oli korkeakoulututkinto, mutta osalla koulunkäynti oli jäänyt vähiin tai oli täysin olematonta. Osa sanoi, etteivät olleet koulutuksestaan huolimatta saaneet palkkatöitä. Monet kohtaamispaikan maahanmuuttajatyöllistetyistäkin olivat tehneet jo useita eripituisia harjoittelujaksoja eri paikoissa. Suomenkielen tasossa oli myös huomattavia eroja; jotkut ymmärsivät lähes kaiken ja puhuivat sujuvasti suomea, toisilla sanavarasto oli hyvin suppea ja suullinen kielitaito heikko. Naiset asuivat eri puolilla kaupunkia tai ympäristöpaikkakunnissa. Asumismuotoina lähes kaikilla oli kerrostalo, mutta yksi kertoi asuneensa aiemmin omakotitalossa ja sittemmin rivitalossa. Joillakin äideistä oli erittäin tasokkaat lastenvaunut, vaatteet ja hoitovälineet, toiset pukeutuivat vaatimattomasti.

Luontokurssin ryhmäkoonpano oli kaikin tavoin hyvin heterogeeninen. Syystä tai toisesta johtuen, he kaikki asuivat kuitenkin tällä hetkellä Suomessa. Ryhmän

monipuolisuus kuvaa kuitenkin hyvin sitä, miten Suomen maahanmuuttajia ei voi laittaa yhteen muottiin, vaan joukko on ominaisuuksiltaan hyvin rikas. Erityisen kenttäni ja erittäin heterogeenisen tutkimukseen osallistuvien joukon tähden pohdin seuraavassa luvussa tarkemmin antropologian historiassa käytyjä keskusteluja tutkijan ja tutkittavien välisestä suhteesta, sekä kenttä -käsitteen merkityksissä tapahtuneista muutoksista.

Tekstissä olen tuonut esille naisten erilaisia taustoja niissä kohdissa, missä niiden mainitsemisella on mielestäni merkitystä. Vaikka tekstissä ei olisi sitä erityisesti kerrottu, niin olen kuitenkin kautta analyysin suhteuttanut naisten puhetta heidän henkilökohtaisiin kertomuksiinsa ja erityisiin elämäkokemuksiinsa, kuten konfliktialueilla asumiseen. Aineistosta tehdyissä pidemmissä lainauksissa käytän lyhennettä KPK, kun käytän lähteenä kenttäpäiväkirjaani ja H, kun kyseessä on erityinen haastattelutilanne. RH tarkoittaa nauhoitettua ryhmähaastattelua tai haastattelunomaista tuntikeskustelua. Sekä haastattelu-, että kenttäpäiväkirja-aineistojen tuottaminen sijoittuvat aikavälille marraskuu 2010 — toukokuu 2011. Käyttäessäni tekstissä lyhyitä suoria lainauksia, olen tekstin sujuvuuden tähden jättänyt merkitsemättä lähteen ja päivämäärän. Tekstissä on välillä tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden nimen tilalla ”nimikirjain”. Haastatteluissa omia tutkijan puheenvuorojani edeltää kirjain T.

3.2.2 Erityisyyden etnografiaa

Kurssi kesti neljä kuukautta ja kokoontumisia oli 1-2 kertaa viikossa. Niinpä elin naisten rinnalla vain kappaleen verran arkea kerrallaan. Kenttätyöni ei vastaakaan perinteistä käsitystä antropologista tutkimassa vieraita kulttuureja, missä tutkija viettää pitkiä aikoja jossakin pikkukylässä tai kaupungissa kaukana omasta kotimaastaan. Ajatuksissani kenttä kulki kuitenkin mukana koko kenttätyöjakson ajan riippumatta siitä missä olin. Varsinaisen konkreettisen kentän; Suomessa asuvien maahanmuuttajanaisten luontokurssin ohella, koin kenttäni olevan huomattavasti laajempi. Se ulottui sekä naisten kertomusten, että tutkimuskysymysteni kautta heidän tämänhetkisen elämänsä ja ympäristönsä lisäksi useisiin eri maihin, luontoympäristöihin ja yhteisöihin. Ei ainoastaan muistoissa osana menneisyyttä tai tieto- ja kokemusvarastojen perustana, vaan myös osana nykypäivää mukana arjessa ja vuorovaikutussuhteissa.

Antropologin suhdetta kenttään, tutkittaviin ja itse kenttätöön tekemiseen, ovat pohtineet useat tutkijat historian kuluessa. Suomalainen antropologi Edward Westermarck (1862—1939) pyrki omana aikanaan tekemään kulttuurien moraalikäsitteisiin ja tapoihin liittyviä vertailuja. Hänen tutkimusmetodinsa heijastivat evolutionistista ajattelua, sekä kulttuurin universaalien kehityksen tarkastelun tavoitteita, sillä Westermarck vietti vain lyhyen ajan kullakin paikkakunnalla, haastatteli joka heimosta vain yhden edustajan ja vertaili silti aineiston perusteella kokonaisia heimoja keskenään. (Vuorela 2009, 83—85.) Hän teki siis varsin voimakkaita yleistyksiä yhden haastateltavan elämän ja ajatusten pohjalta. Westermarckin edustama koulukunta sai haastajan *uuden antropologian* edustajista, jotka pyrkivät kulttuurien kuvaamisen sijaan lähestymään tutkittavia yksilöinä. Enää ei myöskään uskottu, että sattumanvaraisesti valittu yksilö voisi toimia koko kulttuurinsa mallina ja edustajana. (Boas 1920/2007, 40—45, Vuorela 2009, 88.) Yhteisön joidenkin henkilöiden kokemusten ja keskustelujen pohjalta tehdyt yleistykset latistavatkin eroavaisuuksia ja homogenisoivat yhteisöstä tuotetun kuvan (Abu-Lughod 2006, 473—476).

1900 -luvun alkupuolen antropologinen kenttätö perustui kaukaisten alueiden asukkaiden tutkimiseen heidän niin sanotussa ”luonnollisessa ympäristössään” eli paikassa ”johon he kuuluivat”. (Vuorela 2009, 101—116.) Esimerkiksi Gunnar Landman pyrki Westermarckista poiketen kuvaamaan mahdollisimman kattavasti yhden heimon elämää valokuvaten ja kirjoittaen tarkkoja kuvauksia nimenomaisen kulttuurin eri puolista. Hän ei kuitenkaan solminut läheisiä ystävyyssuhteita tutkittaviin, vaan näki yhteisön itsestään irrallisena ja ikään kuin osana luontoa. (Vuorela 2009, 84—86.) Myös nykyantropologeille erityisen haasteen asettaa puhuminen meistä/itsestä ja ”toisista” ilman, että vahvistaa toiseutta (self / other). Antropologit ovat pitkään kyseenlaistaneet ajatuksen tieteen mahdollisuuksista objektiivisuuteen. Kaikki näkökulmat ovat jostakin suunnattuja ja jokainen puheenvuoro sanotaan jostakin lähtökohdasta käsin. Samoin jokainen kirjoitettu kuvaus on aina osittainen ja näkökulmasidonnainen totuus aiheesta. Tieteellinen tutkimus toimii myös vallan välineenä. (Abu-Lughod 2006, 468—474.)

Monet antropologiset tutkimukset paljastavat erilaisuuden kokemuksia ja rakenteellisen epätasa-arvoisuuden aiheuttamia seurauksia yksilöiden ja yhteisöjen elämässä. Usein tavoitteena onkin tuottaa moniääninen kuvaus yhteiskunnasta, jossa myös niiden ääni tulee kuuluville, joilla ei ole ollut siihen yleensä mahdollisuutta. Antropologi Bronislaw Malinowski (1922), korosti, että vain osallistumalla tutkittavien arkipäivään ja luomalla

heihin suhteet, antropologi pystyisi ymmärtämään ihmisten toimintaa heidän omasta näkökulmastaan; *"native's point of view"*. (Malinowski 1922, Robben & Sluka 2007, Vuorela 2009.) Lila Abu-Lughodin mukaan antropologit joutuvat kuitenkin aina kipuilemaan saman ongelman kanssa; pyrkiessään rakentamaan siltaa itsen ja toisten välille, he joutuvat samalla myös ottamaan etäisyyttä tutkittaviin. Kirjoittaminen onkin tasapainottelua "tutkittaville äänen antamisen" ja heistä kirjoittamisen välillä. (Abu-Lughod 2006, 469—470.)

2000 -luvun antropologit tutkivat ihmisiä siellä missä he kulloinkin ovat. Ihmisen etnistä ja kulttuurista identiteettiä tai tiettyyn paikkaan kuulumista ei pidetä itsestään selvänä. Tutkimus ei kohdistu myöskään ainoastaan eurooppalaisille kaukaisten kulttuurien tutkimukseen, vaan sitä voidaan tehdä yhtä hyvin länsimaisissa kaupungeissa. Tutkimuksen kohteena voivat olla yhtä hyvin myös esimerkiksi länsimaisten nuorten ja perheiden yhteisöt muualla maailmalla, kuten Mari Korpelalla Intiassa (Korpela 2009). Tai sitten maahanmuuttajanaisten luonto- ja ympäristökurssi. Jokaisen osallistujan yksilöllinen kertomus kuvaa paikallisen ja ylijäsen suhdetta omalla tavallaan, tuottaen "erityisyyden etnografiaa" (Huttunen 2002).

Lila Abu-Lughod (2006) kirjoittaa, että hänen mielestään nimenomaan kirjoittamalla erityisyyden etnografiaa voidaan paljolti välttää yleistämisen ei-toivottuja seurauksia ja vähentää toiseuttamisen vahvistamista. Sen sijaan, että kertoisi yleistäen jonkin yhteisön sisällä toteutettavan esimerkiksi jotakin instituutiota (kuten moniavioisuus), voidaankin yleistämisen välttämiseksi kysyä miten tietty erityinen yksilöryhmä (mies ja kolme vaimoa tietyssä beduiiniyhteisössä) elää arjessaan tätä instituutiota. Rakentamalla kuvauksen näiden yksilöiden välisten keskustelujen, toimintojen, muistojen ja erimielisyyksien pohjalta voidaan tuottaa tutkimusta, jossa tulee esille se, miten eritavoin yksilöt todellisuudessa voivat elää samaa instituutiota. Kirjoittamalla ennemminkin niin, että miten joku tapahtuu, kuin että kertomalla näin tapahtuvan. Erityisyyden etnografia näyttää miten yhteisöt eivät ole homogeenisia ja myös sen miten yksilöiden elämät ovat aikaan ja paikkaan sidoksissa. (Abu-Lughod 2006, 473—476.)

Omassa tutkimuksessani en ole pyrkinyt tuottamaan täydellistä kuvaa naisista ja heidän luontosuhteistaan, vaan halusin tavoittaa jotakin siitä mikä heille on luonnossa merkityksellistä ja mistä rakennuspuista heidän omansa, sekä heidän sosiaalisten verkostojensa luontosuhteet saavat muotonsa. Ulla Vuorelan (2009) mietteihin kuvattuna

tällä tavoin valikoituja kertomuksia ei voi lukea yleistäen ne jonkin tietyn etnisen ryhmän tapana asettua Suomeen. Sen sijaan ne valottavat omalta osaltaan sitä mitä paikallinen ja globaali merkitsevät maasta toiseen siirtyvien ihmisten näkökulmasta. (Vuorela 2009, 113.) Abu-Lughodin (2006) mukaan erityisyyden korostaminen ei tarkoita sitä, että mikrotason prosessit nostettaisiin makroprosessien yläpuolelle (Lughod 2006, 473—476). Yksilölliset tarinat liittyvät makroprosesseihin ja niiden kautta voi nähdä laajempien ilmiöiden paikallisia ja yksilöllisiä vaikutuksia. Kurssilla olleet maahanmuuttajanaiset sekä myös tutkijana itse olen osana globaalia luontoon liittyvän tiedon, arvojen, perinteiden, vaikutteiden, asenteiden, sekä mielikuvien vaihtoa ja vaikuttamista. Transnationaali konteksti on monin tavoin mukana erityisissä yksilökertomuksissa.

3.2.3 Kentällä eri rooleissa

Etnografin ensimmäisiä tehtäviä kentällä on luoda tiensä uuteen maailmaan ja ihmissuhteisiin. Tutkijan ja tutkittavien väliseen yhteistyöhön kentällä vaikuttavat kenttätöntekijän persoonalliset ominaisuudet, joiden avulla voi luoda hedelmällisiä yhteistyösuhteita tutkittaviin ja tuottaa laadukkaita kohtaamisia. (Robben & Sluka 2007, 2-10.) Tutkija tarkastelee toimintaa ja tutkittavia aluksi henkilökohtaisten reaktioidensa kautta, mutta pidempi oleskelu ihmisten kanssa auttaa näkemään asioiden merkityksiä näiden näkökulmasta katsottuna. Tutkijan oma tapa osallistua, roolit, tavat havainnoida ja kirjoittaa, sekä myös etnografisen kuvauksen sitoutuminen eri teorioihin, tarkoituksiin, kiinnostuksen kohteisiin tai näkökulmiin, vaikuttavat tutkijan keräämän aineiston laatuun ja sisältöihin. Etnografinen raportti sisältää siten aina tietyn tutkijan, tietyssä paikassa ja ajassa, sekä tietyistä syistä tekemät päätelmät. Kaksi eri henkilöä samalla kentällä kokisi sen eri tavoin, solmisi ehkä erilaisia ihmissuhteita ja asemoituisi muiden silmissä eri lailla. (Emerson, Frez & Shawn 1995, 29—83.) Etnografit pohtivat usein teksteissään myös mitä, mitä merkitystä tutkimuksen tekoon on ollut esimerkiksi heidän sukupuolellaan, luokka-asemallaan ja kansallisella, etnisellä tai rodullisella taustallaan. (Huttunen 2010, 57—58.)

Omat roolini suhteessa tutkimukseen osallistuneisiin olivat moninaiset. Kaikki ne vaikuttivat eri tavoin kentälle pääsyyn, ihmisten kanssa muodostuneisiin suhteisiin, sekä omaan tapaan ja näkökulmiini havainnoida ja arvioida tilanteita. Ne vaikuttivat myös siihen millaisista asioista naiset olivat halukkaita keskustelemaan ja millaista aineistoa lopulta

sain kerättyä. Tässä luvussa kerron tarkemmin huomioitani liittyen eri rooleihin kentällä. Näkökulmina ovat opettaja- oppilas -roolit, suomalaisuuteni maahanmuuttajanaisten kohtaamispaikassa, sukupuoleni naisena naisten keskellä, luontoharrastajaroolini muiden samasta aiheesta kiinnostuneiden ryhmässä, äitiys, sekä tutkijan roolini suhteessa tutkimukseen osallistuvien naisiin.

Tutkimuskenttänäni toimi nimenomaan maahanmuuttajanaيسille suunnattu luonto- ja ympäristökurssi. Vaikka tutkimukseni käsittelee yleisemmin luontosuhteita transnationaalissa kontekstissa, enkä niinkään käytä keskeisenä maahanmuuttaja - käsitettä, on tarpeen hieman pohtia sen sisältöjä. Tässä tutkielmassa maahanmuuttajakäsitteen käyttö on perusteltua, sillä kurssin naisten elämäntarinoita yhdistävänä tekijänä voidaan nimenomaan nähdä maahan muuttaminen, siteet Suomen ulkopuolelle ja vähemmistönä eläminen. Luontosuhteen ollessa kyseessä, se merkitsee kokemuksia asumisesta useiden erilaisten luontoympäristöjen ja luontokulttuurien vaikutuspiirissä. Monilla naisista oli myös muita erityisiä kokemusmaailmoja, kuten sodat, luonnonmullistukset ja pakolaisuus, joilla on ollut myös merkitystä heidän elämänmittaisen luontosuhteensa muodostumisessa. Myös lähtömaa on useimmille naisille edelleen erittäin merkityksellinen ja suhteet sinnepäin useimmilla tiiviit.

Kurssi järjestettiin maahanmuuttajanaisten kohtaamispaikan nimellä tunnetussa paikassa, joten siellä käyvät naiset määrittelivät myös itse itsensä maahanmuuttajiksi. He käyttivät käsitettä jonkin verran omassakin puheessaan, vaikka useimmiten he mainitsivat kansallisuuden tai etnisen ryhmän; kuten olen kurdi tai olen sudanilainen. Osalla oli Suomessa syntyneitä lapsia ja jotkut naisista olivat asuneet Suomessa niin kauan, että maahanmuuttajakäsite voi tuntua heidän kohdallaan vanhentuneelta. Tutkijat ovat kritisoineet maahanmuuttajakäsitteen käyttöä muun muassa sillä, että joskus maahan muuttaneet ja heidän jälkeläisensä leimautuvat ikuisiksi ajoiksi maahanmuuttajiksi vastakohtanaan ”alkuperäis-/kanta-asukkaat” (Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006, 25—26.) Aineiston analyysissä palaan aiheeseen kirjoittaen siitä minkä asioiden perusteella jotkut naiset kertoivat huomanneensa tullessa vihdoinkin myös suomalaisiksi.

Suomalaisena maahanmuuttajien keskellä oleminen ei tuntunut minusta vieraalta, enkä kovin paljon huomionnut naistenkaan puolelta mitään erikoista. Enemmänkin korostuivat meitä yhdistävät tekijät; naiseus, äitiys ja kiinnostus luontoon. Koska kohtaamispaikassa käyvät naiset olivat keskenäänkin lähtöisin eri maista ja kulttuuriympäristöistä, myös oma

etninen taustani oli ehkä vähemmän huomiota herättävä. Naisten ei myöskään ollut aina helppo tunnistaa syntyperäisiä suomalaisia maahanmuuttajista;

”Kiinnitän huomioni suomenkielen opettajan ääntämiseen, joka kaikuu kaikkialla kohtaamispaikan tiloissa. Huomaan heti, että hän ei ole äidinkieleltään suomalainen. Kun mainitsen siitä työharjoittelijoille, jotka ovat Somaliasta ja Venäjältä, he ihmettelevät, koska ovat ajatelleet opettajan olevan suomalainen.” (KPK 31.1.2011.)

Kuitenkin, koska kuulun suomalaiseen valtaväestöön, minulla nähtiin olevan Suomesta jotakin sellaista tietoa, joka heiltä puuttui. Joten vaikka ihmisenä olin heille nuori nainen tai toinen äiti samanlaisessa elämäntilanteessa, niin minulle kohdistettiin runsaasti kysymyksiä liittyen suomalaiseen luontoon, koulujärjestelmään, koululaisten arvosanoihin ja esimerkiksi asunnonhakuun. Suomessa syntyneenä ja suomea äidinkielenä puhuvana olin heille tietolähteenä liittyen asioihin, jotka itselleni olivat itsestään selviä asioita. Toisaalta useamman kerran jouduin tilanteeseen, jossa minua itseäni luultiin maahanmuuttajaksi; muun muassa uusien suomalaisharjoittelijoiden taholta heidän aloittaessaan työnsä. Käydessäni erään tytön kanssa ostoksilla pohdin seuraavaa;

”Opiskelija puhuu minulle edelleen selkosuomea, mutta en viitsi nolata häntä sanomalla, että olen suomalainen. Samalla tunnen itseni hieman vaivautuneeksi, kuin olisin jotenkin yksinkertainen, kun hän puhuu minulle sellaiseen sävyyn kuin lapselle. Huomaavatkohan ulkomaalaiset jos heille puhutaan tuolla tavoin? Vai onko vieraasta kielestä vaikeampi erottaa sävyeroja? ... Olenkohan hieman ulkomaalaisen näköinen, kun olen kietoutunut kaulahuiviin ja toppatakkini alta näkyy etnokuvioitu tunika? Vai vaikuttaako opiskelijan puhetapa siihen, että minusta ihmiset katsovat minua eri tavoin kuin yleensä.” (KPK 10.2.2011.)

Koin edellä mainitun tilanteen epämiellyttävänä. Samalla se sain minut pohtimaan sitä miten ikävältä voikaan tuntua jos kielitaidon heikko taso saa ihmiset puhumaan kuin ihminen ei oikein ymmärtäisi asioita ylipäätään. Myös ihmisten erilaiset katseet, asemoituessani ikään kuin maahanmuuttajaksi, saivat pohtimaan sitä miten kurssin naiset joutuivat usein arkipäivän tilanteissa samanlaisten katseiden alle.

Kulkiessani ryhmän kanssa kohtaamispaikan ulkopuolella minut nähtiin parissa tilanteessa suomalaisena, erilaisena kuin kanssani kulkeneet naiset, jotka asemoituivat ei-suomalaisiksi. Huomasin ikävällä tavalla joihinkin naisiin kohdistuneet vihamieliset katseet tai uhoavat puheet. Esimerkiksi vieraillessamme kirjastossa, lehtien lukusalissa istuvista miehistä ainakin kaksi katsoi vihamielisesti joukkoomme kuuluvia hunnutettuja naisia.

Toisaalta se, että minut nähtiin suomalaisena, tarjosi minulle mahdollisuuden yrittää pehmentää naisiin kohdistuvia ennakkoluuloja. Vaikka naiset yleisesti ottaen muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta, pitivät suomalaisia ihmisiä pienenä uhkana heidän turvallisuudelleen, havaitsin itse erään ikävän tilanteen retkeillessämme kaupunkipuistossa pikkulammen rannalla. Tässä pätkä kenttäpäiväkirjastani;

"Keski-ikä ylittänyt suomalainen mies ohittaa meidät ja kysyy kärkeästi ovatko naiset suomalaisia. Vastaan hänelle, että kyllä he nykyään asuvat Suomessa. Mies jatkaa kireällä äänellä; "Ajattelin, että missä näitä tällaisia oikein tehdään.", viitaten naisten aasialaiseen ulkonäköön. Kerron meidän olevan luontokurssilla ja tutustumme ... järven ympäristön luontoon ja tällä hetkellä lintulaudan asukkaisiin. Mies on edelleen kiukkuisen oloinen ja moittii meitä siitä, ettemme antaneet linnuille ruokaa, vaikka katselemme niitä. Minua hieman jo huvittaa miehen uhmakas käytös, mutta yritän muuttaa tunnelmaa kyselemällä hänen luontokokemuksistaan." (KPK 1.3.2011.)

Jos meitä ei olisi ollut paikalla useampia, miehen kiukkuisuus ja epäluuloinen asenne olisivat hyvinkin voineet säikäyttää tavallisen maahanmuuttajaäidin vaunuineen. Tilanne kääntyi kuitenkin kaikkien eduksi;

"Mies kertoo, että lintulaudan on laittanut joku lähiasukas ja siihen saavat laittaa ruokaa linnuille kaikki puiston kulkijat. Pyydän kaikki naiset kuuntelemaan miehen kertomuksia. Hänen äänensävyensä muuttuu ja hän alkaa kertoa selvällä suomenkielellä nähneensä - kadulla ketun, jolla oli myyrä suussaan. Hänen kotitalonsa (kerrostalo ...järven rannalla) pihalla majailee vakituisesti jänis ja oravia on runsaasti. Myös talitiainen on käynyt koputtelemassa hänen ikkunaansa, kai ruokaa pyytäen. X tulkkaa kiinaksi uusille naisille ja L2 huudahtaa ihmeissään; "Kettu" -kiinaksi. Hänen mielestään on ihmeellistä, että mies on voinut nähdä kaupungissa ketun. Mies on selvästi tyytyväinen, kun hänen kokemuksensa tekevät vaikutuksen ja hän poistuu paikalta huomattavasti suopeampana kuin tullessaan." (KPK 1.3.2011.)

Myös kohtaamispaikassa on nähtävissä asenteita muista maista ja kulttuureista tulleita maahanmuuttajia kohtaan. Osa niistä on selkeästi hierarkia-asetelmia, jotka asemoivat eri ryhmiä erilaisiin arvojärjestyksiin. Näissä esimerkeissä ennakkoluulot kohdistuvat afrikkalaiseen työllistettyyn;

"Ennen kurssin alkua otin kopioita eläinkuvasanastoista ja afrikkalainen nainen auttoi minua paperitukoksen kanssa. Hän on tänään iloisempi osallistuessaan ruokatarvikelistan suunnitteluun. Aiemmin hän kirjoitti jotakin eräälle paperille ja toi sen innostuneena sosionomiharjoittelijalle. Suomalainen työllistetty ei selvästi oikein pidä afrikkalaisesta naisesta ja suhtautuu tämän tekemisiin ynseästi. Nytkin hän katsoi halveksuen ja sanoi mistähän se nyt tuon paperin nappasi ja tarkisti oliko toisella puolella jotakin tärkeää. Afrikkalaisen naisen into hieman väheni, mutta hän sanoi saaneensa paperin ohjaajalta." (KPK 22.2.2011.)

Myöhemmin kirjoitan päiväkirjaani;

”A valmistaa somalialaista linssikeittoa ja vanukasta, joka on maustettu vaniljalla, kardemummalla ja hedelmillä, sekä koristerakeilla, joita toinen afrikkalaisnainen ripottelee. Ripottelija on selvästi hyväntuulisempi kuin aiemmin. Hänen keittiöhygieniansa ei kuitenkaan läpäise muiden tapoja ja huomaa heidän taholtaan pientä ärtymystä, etenkin naisen ottaessa vanukasmaistiaisista muiden vasta häärätessä ruoanlaitossa.” (KPK 1.3.2011.)

Kyseessä voivat olla myös persoonallisuuksien väliset erot ennakkoluulojen sijaan, mutta asenteet pistivät ainakin minulla silmään.

Tutkimustyön kannalta suomalaisuuteni ja kuulumiseni kantaväestöön oli ainakin kahdella tavalla vaikuttamassa haastattelutilanteissa. Ensinnäkin edustin erilaista kulttuuria tai vähintään olin elänyt erilaisessa luontokulttuurissa kuin naiset. Lisäksi minulla ei ollut kokemusta heidän syntymämaidensa luonnosta. Asetelma rohkaisi heitä kertomaan tarinoitaan, koska olin kiinnostunut ja heillä oli kerrottavaa. Usein kuitenkin, kun haastattelut käsittelevät haastateltavan oman maan asioita ja yhteiskunnallisia ilmiöitä, voi vuorovaikutuksessa ilmetä vertailuasetelma, jossa haastateltava edustaa maatansa (tässä tapauksessa sen ”luontokulttuuria” tai vastaavaa) ja haastattelija omaansa (Pietilä 2010, 415). Tuolloin herää myös kysymys siitä, että puhuttiinko minulle suomalaisena tutkijana samalla tavalla, kuin jos tutkija olisi ollut maahanmuuttajan oman maan edustaja? Yhteinen kieli ja merkityksiin liittyvä kulttuurillinen yhteisymmärrys tietysti auttaisivat tiedonvälityksessä ja sen tulkitsemisessä, mutta samalla ulkopuolisuuteni ja sitoutumattomuuteni esimerkiksi haastateltavien kotimaan poliittisiin kysymyksiin tai pieniin maahanmuuttajaryhmiin Suomessa saattoi helpottaakin joistakin asioista kertomista.

Naiseus antoi minulle mahdollisuuden ylipäättään päästä tälle kentälle. Maahanmuuttajanaisten kohtaamispaikassa työskentelee muun muassa uskonnollisista ja kulttuurillisista syistä vain naisia. Naiseus toimi yhdistävänä tekijänä sekä minun ja tutkittavien, että kentällä yleensä liikkuvien henkilöiden keskinäisissä suhteissa. Monikulttuurisessa haastattelutilanteessa tutkijan sukupuolella voi olla iso merkitys vuorovaikutuksen onnistumisen kannalta (Pietilä 2010, 418). Naiset saattoivat myös kertoa minulle naisena asioita, jotka liittyivät naisen asemaan eri yhteisöissä. Eräs haastateltava toisti monessa kohdassa, että hänen kotimaassaan naisten piti olla vain kotona ja odottaa miestä kotiin. Suomessa hän koki olevansa vapaampi nauttimaan myös luonnosta, koska

pääsi liikkumaan myös kodin ulkopuolella. Tällainen tieto olisi voinut jäädä kertomatta miespuoliselle haastattelijalle, etenkin jos olisi pitänyt olla joku sukulaismies mukana haastattelun esiliinana.

Marja Tiilikainen (2003) kirjoittaa miten naisten muistoja on ylipäättään ollut vaikeampi tavoittaa aviomiesten läsnä ollessa. Muistiin ja muistamiseen liittyvät osaltaan valta- ja voimasuhteet. (Tiilikainen 2003, 78—86.) Osa vanhoista kokemuksista voi unohtua, mutta edeltävän elämän kokemukset ja muistot vaikuttavat siihen miten kokija huomioi, tuntee, tekee tai ajattelee tulevaisuudessa. Vanha sekoittuu uuteen, luoden myös uudenlaisia sävyjä, osittain peittäen vanhoja. Myös traumaattiset kokemukset voivat osittain unohtua, mutta kun traumaattiset kokemukset toistuvat yhä uudelleen ihminen voi sairastua posttraumaattiseen oireyhtymään, mikä on yleinen etenkin sota-alueilta muuttaneiden keskuudessa. Muistoissa voi säilyä hyvin tarkkoja tilanteita, paikkoja, rakennuksia, esineitä, hajuja, ääniä, värejä, makuja ja niiden liittymistä toisiinsa. Vaikka kovin kipeitä muistoja ei luontokurssin aikana tullutkaan esille, niin sillä oli merkitystä, että toiset kuuntelijat olivat naisia. Huomasin sen etenkin niissä keskusteluissa, joissa puhuttiin tunteista, peloista tai naisten elämän keskeisistä asioista, kuten lapsista, lasten kanssa selviytymisestä eri tilanteissa, avioitumisesta ja naisten rooleista eri yhteisöissä tai tilanteissa.

Äitinä roolini naisten joukossa oli yllättävän merkittävä. Äitiys toimi yhdistävänä tekijänä minun ja useimpien naisten välillä. Useat naisista tulivat maista, joissa on tavallista mennä hyvin nuorena naimisiin. Esimerkiksi Iranin Islamilaisessa Tasavallassa noin 18 % 15—19 -vuotiaista naisista oli vuonna 2006 avioliitossa, Pakistanissa samasta ikäluokasta vuonna 2000 noin 13 %. (The World's Women 2010, 15). Osa naisista oli kuitenkin naimattomia ja sota ja sitä seurannut pakolaisuus oli sotkenut perinteisiä kuvioita. Kuitenkin myös ne naiset, joilla ei ollut itsellään lapsia, arvostivat nimenomaan äitiyttäni. Moni kohtaamispaikassa ollut nainen kysyi lähes ensimmäisenä onko minulla lapsia. Seuraavassa katkelma pöytäkeskustelusta;

"S kysyi minulta, onko minulla lapsia. Ja kun kerroin, että on, hän sanoi; "Hyvä!". Aiemmin samaa on kysynyt A, X2 ja M ja kaikilta on tullut samanlainen hyväksyvä lausahdus. A ja M kysyivät myös onko poikia vai tyttöjä. B kertoi, että hänellä on vain tyttöjä (4) ja hän haluaisi pojan. "Mutta Jumala ei anna." V ja Y, jotka istuivat pöydässä, sanoivat; "Tytöt ovat hyviä." Myös minä sanoin; "Tyttöthän ovat ihania". B hymyili selvästi hyvillään." (KPK 15.3.2011.)

Lasten kanssa toimiminen on minulle tuttua ja se helpotti myös monimuotoisen kurssin pitämistä. Naiset erityisesti lasten luontokasvatukseen liittyvää opetusta, joten tein muun muassa kuvitetut materiaalit, joissa opetettiin lasten lähiympäristöstä ruohonjuuritasolta löytyviä kasveja ja eläimiä. Keräsin myös eläinaiheisia runoja ja lauluja, joita luimme ja lauloimme naisten vauvojen ja leikki-ikäisten lasten kanssa. Nuorten maahanmuuttajien vanhemmat olivat huolissaan lapsistaan ja halusivat jakaa taakkaansa toisen äidin kanssa. He kyselivät usein kaikkea kouluun, ystävyys-suhteisiin, terveellisiin elämänapoihin ja nuorisokulttuuriin liittyvää. Eräs nainen oli huolissaan paljon sisällä olevasta tyttärestään ja halusi kuulla käynkö minä ulkoilemassa, joka päivä. Toinen äiti oli epävarma siitä, onko hänen teini-ikäisen tyttärensä käytös normaalia toimintaa. Hän oli epätietoinen yleensä siitä mikä oli Suomessa tavallista lasten ja nuorten käyttäytymistä. Hän uskoi olevansa joko itse liian vanha äiti tai sitten ei vain muuten ymmärtänyt tyttärensä touhuja. Voin kuvitella, että on vielä vaikeampaa kasvattaa teini-ikäistä vieraassa kulttuurissa kuin kotimaassa.

Luontoharrastajana ja ihmisenä vuorovaikutuksessa luonnon kanssa olin melko samanarvoisessa asemassa kurssilaisten kanssa. Meitä kaikkia yhdisti enemmän tai vähemmän suuri kiinnostus ympäröivää luontoa kohtaan. Kaikille meistä oli kertynyt elämän varrella luonnontuntemusta ja luontoon liittyviä kokemuksia. Suomalaisessa luonnossa liikkumisessa ja siihen liittyvässä tiedossa minulla oli tietenkin vahvempi kokemus, minkä takia ylipäättään olin heidän kurssinsa ohjaajana. Luonnosta puhuminen oli myös luonteva aihe kohtaamispaikkaan saapuvien uusien naisten kanssa. Vaikka kurssilla puheisiin nousi myös esimerkiksi ympäristöpoliittisia aiheita, sekä konflikteihin ja kriiseihin liittyviä asioita, luontoaiheet olivat tavanomaisessa keskustelussa sopivan helppoja, suhteellisen neutraaleita ja erilaisia ihmisiä yhdistäviä. Jokaisella naisella taustastaan riippumatta oli jonkinlainen luontosuhde ja useimmiten luonto jossain muodossa toimi myös henkisen virkistymisen lähteenä.

Opettajasuhteestani **oppilaisiin** kirjoitan kurssin alkupuolella näin:

”Nuori X1 on aiemmin suhtautunut minuun hieman ylimielisesti ja olen ajatellut, että pitääkö hän minua epäpätevänä opettajana. Nyt hän on kuitenkin hyvin ystävällinen. Luontoretki on tehnyt hyvää ryhmähengelle ja ehkä uppoamiseni lumihankeen (juutuun pari kertaa reiteni syvyisiin lumipenkkeihin etsiessäni eläinten jälkiä) kevensivät tunnelmaa ja pääsin opettaja-asemasta lähemmäksi kurssilaisia.” (KPK 1.3.2011.)

Vaikka ensimmäisillä kerroilla koin hieman epävarmuutta joidenkin oppilaiden minuun suhtautumisen kannalta, niin useimmat kurssilaiset käyttäytyivät minua kohtaan hyvin kunnioittavasti puhutellen aina opettajaksi. Korostin kurssilaisille, että en pidä kokeita, enkä muutenkaan arvostele heidän tietojaan ja taitojaan. Siitä huolimatta olin opettajana kuitenkin aina jollakin tavoin opiskelijoiden silmissä arvioijan asemassa ja se vaikutti ainakin alussa siihen, mitä jotkut opiskelijat uskalsivat tuntitilanteissa sanoa. Vähentääkseni jännitystä pyysin usein naiset yhden ison pöydän ympärille ja keskustelimme asioista epävirallisemman oloisesti. Lisäksi kehuin ja rohkaisin aina, kun joku kertoi omista ajatuksistaan ja luontokokemuksistaan. Halusin tuoda esille sen, että heillä on jo laaja kokemus jostakin luontoympäristöstä. Joidenkin opiskelijoiden heikon suomenkielen taidon takia opetukseni oli havainnollistavaa ja kertoessani asioista samalla kuvailin niitä eri tavoin sekä sanallisesti, että piirrosten ja näyttelemisen avulla. Opetus oli myös osittain hajautettua; annettuani tehtäviä hyvin ymmärtäneille, menin vielä erikseen huonommin ymmärtäneiden vierelle, ja selitin asiat hyvin konkreettisella tavalla;

”... (olemme puhuneet maiseman kokemisesta eri aisteilla), myös Z2 ymmärtää sanat haistaminen ja kukkien tuoksu. X1 ehdottaa lehtien koskettamisen ja jalalla hiekan tuntemisen. Itse muistutan myös tuulen tuntemisesta. Z2:n on todella vaikeata ymmärtää mitä verbit koskea ja tuntea tarkoittavat tässä yhteydessä. Yritän selittää sen hänelle koskettamalla hänen kättään ja sanomalla, ”Nyt minä KOSKETAN sinun kättäsi. TUNNETKO sinä kosketuksen?” Z2:sta hymyilyttää ja hän kirjoittaa jotakin omalla kielellään vihkoonsa.” (KPK 8.3.2011.)

Huomasin, että osa oppilaistani arvosti tällaista opetustyyliä;

”Z2 kiittää taas vuolaasti kurssikerrasta kasvot täynnä hymyä: ”Niin paljon on hyvää kurssissa. Kiitos opettaja!” (KPK 15.3.2011.)

Tutkijana koin välillä olevani hieman kiusallisessa asemassa. Pyysin kurssilaisilta ja haastateltavilta erikseen kirjalliset luvat tutkimuksen tekoon. Jotkut kohtaamispaikassa olleet näyttivät epäluuloisilta kertoessani tutkimuksen teosta. Sellaisen paperin allekirjoittaminen, jonka suomenkielistä tekstiä ei kunnolla ymmärtänyt, saattoi tuntua joistakin pelottavalta. Ilkka Pietilä (2010) pohtii artikkelissaan *Vieraskielisten haastattelujen analyysi ja raportointi*, miten haastateltava voi olla huolissaan siitä, kenen käsiin hänen puheensa uudessa asuin maassa oikein päätyvät ja mihin niitä käytetään. Myös ylipäätään

se, miten suhtaudutaan yksityiselämää koskevien tietojen keräämiseen, voi vaihdella eri maista tulevien haastateltavien välillä. (Pietilä 2010, 418.)

Tutkimuslupalappujen jakaminen muodostui kuitenkin myöhemmin helpommaksi, koska asian jo ymmärtäneet, tulkkasivat samaa kieltä puhuville uusille tulijoille lapun tarkoituksen. Samalla he loivat luottamuksellista ilmapiiriä tutkimusprojektin ympärille. Kohtaamispaikassa vaihtui kuitenkin jatkuvasti väki, joten en millään ehtinyt kertoa kaikille, joiden kanssa keskustelin, että tein tutkimusta. Tällöin minusta tuntui joskus kiusalliselta, kuin olisin ollut vakoojana naisten kesellä, vaikka tutkimusaiheeni ei ollutkaan arkaluontoinen. Puhuessani jonkun henkilön kanssa enemmän, kerroin kuitenkin avoimesti siitä, että luontokurssin opettajana toimimisen lisäksi, tutkin yliopisto-opiskelijana ihmisten luontosuhteita. Tämän mainitseminen sai jotkut ihmiset jopa kertomaan enemmän kokemuksistaan. Kurssin loppupuolella naiset tunsivat jopa ylpeyttä siitä, että saivat olla jakamassa tarinoitaan tutkimusta varten.

"F: "Sinulle tulee kaikkein paras työ (tutkimus), koska saat täällä näitä tarinoita." (KPK 10.5.2011.)

3.3 Kenttätöön erilaiset aineistonkeruutavat

Etnografian perusluonteeseen kuuluu monenlaisten aineistojen kerääminen ja niiden ristiin lukeminen sekä keskenään, että analyysivaiheessa suhteessa teoreettiseen kirjallisuuteen (Huttunen 2010, 59). Omassa tutkimuksessani aineisto painottuu vahvasti kenttäpäiväkirjan suuntaan, koska useimpien tilanteiden nauhoittaminen olisi ollut sosiaalisesti epämukavaa. Aineistossa on kuitenkin muutamia nauhoitettuja tuntikeskusteluja ja haastatteluja, sekä tilanteissa tai jälkikäteen muistinvaraisesti kirjoitettuja dialogeja. Aineiston kertymiseen olivat vaikuttamassa monet tekijät. Edellisessä luvussa käsittelin sitä miten erilaisiin rooleihin asemoituminen vaikuttaa tilanteissa ja mikä merkitys niillä voi olla tutkimuksenkin kannalta. Sosiaalisen ympäristön lisäksi myös itse kenttä konkreettisena tilana vaikutti siihen millaisiksi opetus- ja aineistonkeruutilanteet käytännössä muodostuivat.

Kurssin edetessä jouduin myös luopumaan joistakin alkuperäisistä suunnitelmistani. Olin ajatellut käyttää opetuksessa runsaasti visuaalista ja konkreettista opetusmateriaalia

kielimuurin voittamiseksi. Olin suunnitellut myös tekeväni naisten kanssa useita kuvataidetoita ja kerääväni graduaineistoni paljolti visuaalisista tuotoksista, sekä niistä kerrotuista tarinoista. Suunnitelmassani oli myös eräänlaisten ”luonto-omaelämäkertojen” tuottaminen kurssilla tehdyistä töistä. Kirjasin toiminnanjohtajalle lähetetyssä viestissä hienosti, että *”luonto-omaelämäkerta voisi toimia siltana kahden eri maan välillä ja apuna oman identiteetin hallinnassa muuttuneissa elinolosuhteissa. Perustana olisi osoittaa kiinnostusta naisten omiin kokemuksiin, mikä voisi mahdollisesti toimia itsetuntoa kohottavana tekijänä heidän elämässään.”*

Toteutusvaiheessa jouduin karsimaan aika paljon tavoitteistani muun muassa siksi, että kurssikokoonpano vaihteli jatkuvasti. Taideprojektien toteuttaminen oli hankalaa erityisesti siksi, että naiset halusivat kurssin olevan nimenomaan tietopainotteinen ja useimmat eivät olleet tottuneet piirtämiseen tai maalaamiseen. Olin alun perin suunnitellut, että kurssin tuotoksista voitaisiin koota näyttely lähion kirjastoon, mutta oikeastaan oli onni, että sieltä tarjotut näyttelyviikot eivät sopineet kurssin aikatauluun. Kertojen lyhyt kesto (2h) ei myöskään tukenut sekä tietopuolisen kurssin, että taidetöiden tekemisen yhdistämistä. Seuraavassa lainaus kenttäpäiväkirjastani:

”... mutta naiset eivät ole kovin innokkaita maalaamaan. Itse asiassa monien mielestä piirtäminen ja maalaaminen taitavat olla lasten touhua. XA (n.25v) kertoi maallaneensa viimeksi 20 vuotta sitten. V:tä huvittaa, kun sanon heille kahvipöydässä, että jos heitä kiinnostaa maalata niin minulla on välineitä sitä varten. Hän sanoo, että ei hän piirrä, kun lapsetkin ovat jo isoja (ehkä hän aiemmin piirsi lastensa kanssa?). Eivätkä lapsetkaan nykyään enää maalaa tai värityä, koska tietokoneella pystyy värittämään sieltä löytyviä (virtuaali-) värityskuvia. Tämä tuntui minusta kyllä aika huonolta asialta. Minun mielestäni on aivan eri asia lapselle tuottaa itse taidetta, kuin värittää joitain tietokonevärityskuvia.” (KPK 29.3.2011.)

Jos olisin pitänyt nimenomaan taidekurssia, silloin osanottajat olisivat olleet ehkä erilaisia.

3.3.1 Havainnointi ja kenttäpäiväkirjan kirjoittaminen

Kenttätöön alkaessa kirjoitin muistiin avoimesti aivan kaikkea, koska vasta tutustuin ympäristöön, kentän ihmisiin ja käytäntöihin. Havainnoin millainen tila kohtaamispaikka oli, minkälaisia huonekaluja ja esineitä siellä oli, millainen äänimaailma ja millaiset tuoksut. Otin selvää millaisia ihmisiä siellä työskenteli, keitä siellä kävi asiakkaina ja millaisia

rooleja eri toimijoilla oli. Erityisesti kiinnitin huomiota siihen miten ja missä tilanteissa naiset puhuivat luontoon liittyvistä aiheista. Keskustelutilanteissa kiinnitin huomiota myös naisten sanattomaan viestintään ja keskinäisiin suhteisiin. Myös tutkimuskysymykseni oli kenttätyön alussa varsin avoin; maahanmuuttajanaiset ja heidän suhteensa luontoon. Annoin heidän itse määritellä sitä mitä luonto on, muun muassa opettamalla kysymysten avulla. Vaikka minulla olikin suunniteltu kurssiohjelma, pyysin heiltä kurssin alussa ja sen kuluessa toiveita siitä millaisia asioita he haluaisivat käsiteltävän. Kenttätyön aikana opin ymmärtämään heidän näkökulmaansa luontoon ja samalla havainnoimaan tarkemmin tiettyihin teemoihin liittyviä asioita. Etnografiselle havainnoinnille ja muistiinpanojen kirjoittamiselle luonteenomaista onkin kumuloituva, päivästä toiseen asteittain kasvava ymmärrys tutkittavasta asiasta (Emerson, Frez & Shawn 1995, 10).

Etnografi voi rakentaa kuvauksen päivän tapahtumista valikoiduista ja intuitiivisesti tärkeiksi havaitsemistaan yksityiskohdista, kirjoittaen avoimesti muistiinpanoja keskellä tapahtumia tai dialogien aikana. Usein osallistuvan etnografian tekeminen ei kuitenkaan salli samanaikaista kirjoittamista, ja etnografi tekee tuolloin muistiinpanot vasta tapahtumien jälkeen. Vaikka tällöin ei voikaan kirjoittaa sanatarkkoja dialogeja tai yksityiskohtia tapahtuman sisällöstä, voi tutkija sen sijaan oppia tekemisen ja elämisen kautta paljon enemmän kuin jos hän olisi kentällä ollessaan vain keskittynyt kirjoittamaan ylös tapahtumankulkuja. Muistiinpanojen tekeminen kentällä voi myös tuhota tutkimuksen kannalta kiinnostavan hetken, ja herättää suoranaista epäluottamusta tutkittavien keskuudessa. (Emerson, Frez & Shawn 1995, 11—20.)

Omalla kentälläni muistiinpanojen kirjoittaminen keskustelutilanteissa ei yleensä ollut luontevaa. Opetustilanteissa muistiinpanojen kirjoittamiseen ei useinkaan ollut aikaa, mutta välillä kirjoitin monisteiden reunaan sanoja muistiin. Käytin myös luokan edessä olevaa tussitaulua avointen muistiinpanojen kirjoittamiseen. Opettaessani kyselemällä, kirjoitin naisten vastauksia ja kommentteja tussitaululle ja otin kännykkäkameralla kuvan muistiinpanoista ennen taulun pyyhkimistä. Muutamana päivänä jäin luokkaan kirjoittamaan ylös tunnilla käytyjä tärkeiksi katsomiani keskusteluja, koska pelkäsin unohtavani ne seuraavaan päivään mennessä. Usein kurssin jälkeen ei kuitenkaan ollut taukoa, vaan aloitin heti yksilöhaastattelut, joku oppilaista halusi jutella enemmän jostain asiasta tai minut tultiin kutsumaan yhteiselle aterialle. Varsinaista kenttäpäiväkirjaa kirjoitin säännöllisesti viimeistään kurssikertaa seuraavana aamuna.

Aloittaessani kenttäpäiväkirjaa kirjoitin mahdollisimman tarkkaan ja kronologisessa järjestyksessä päivän tapahtumat. Elin päivän tavallaan uudestaan. Huomasin kuitenkin pian, että kirjoittamista oli niin paljon, että en välttämättä jaksanut kirjoittaa kovin tiheätä kuvausta koko aineistosta. Välillä palasinkin vielä päivien tai viikkojen jälkeen täydentämään kirjoitustani. Etenkin, kun mieleeni tuli jotain tärkeätä tai halusin kirjoittaa tarkemman kuvauksen jostakin asiasta, joka kenttätöön edetessä oli noussut tärkeämmäksi kuin olin aiemmin ajatellut. Joinakin päivinä esiin nousi voimakkaasti tiettyjä teemoja ja silloin tein muistiinpanotkin teemoittain, en kronologisesti. Näin sain kirjoitettua tärkeinä pitämistäni aiheista tiheää kuvausta, mutta yleinen kuvaus jäi vähemmälle.

3.3.2 Haastattelut

Suurin osa kentällä käydyistä keskusteluista olivat epävirallisia ja ei-nauhoitettuja. Kirjoitin välillä niitä muistiin jo kentällä ollessani, mutta useimmiten jouduin palauttamaan dialogit mieleeni työpöydän ääressä. Ei-sovitut ja epämuodolliset haastattelut ovat yhtä lailla osana aineistoani, kuin etukäteen päätetyt. Arja Kuula ja Sanni Tiitinen (2010) painottavat artikkelissaan *Eettiset kysymykset ja haastattelujen jatkokäyttö*, sitä miten tutkittavat pitivät usein kaiken heitä koskevan laadullisen aineiston arkistoinnista jatkokäyttöä varten hyvänä, arvottaen siten myös epämuodolliset ja joskus tunteikkaatkin haastattelut samaan kategoriaan muun aineiston kanssa. Kentällä syntyneet haastattelut eivät ole koskaan aivan satunnaisia kohtaamisia, vaan ne syntyvät ja määrittyvät tutkimuksen viitekehityksessä. (Kuula & Tiitinen 2010, 440.)

Muutaman kerran naiset innostuivat spontaanisti puhumaan jostakin aiheesta keskenään niin antoisasti, että uskalsin ehdottaa nauhurin esiin ottoa. Useimmat ryhmäkeskustelut tapahtuivat kuitenkin opetuksen lomassa tai kahvipöydässä ja silloin en nauhuria käyttänyt. Jo aivan kenttätöön alkupuolella kaksi naista kertoi mielenkiintoisia luontokokemuksia ja pyysin, että voisinko myöhemmin haastatella heitä nauhurin kanssa. Aluksi molemmat suostuivat, mutta myöhemmin toista alkoi niin jännittää, että hän ei halunnutkaan yksilohaastattelua. Hän osallistui kuitenkin myöhemmin erääseen spontaaniin, mutta nauhalle saatuun ryhmäkeskusteluun. Toista naista haastattelin nauhalle kahteen otteeseen ja keskustelin kahdestaan hänen kanssaan myös ilman nauhuria monta kertaa. Hän oli hyvin avulias ja toi minulle muun muassa valokuvia

nuoruudestaan. Hän kertoi myös tyttärensä olevan kiinnostunut lähettämään minulle tekstiä aiheeseen liittyen. Se ei kuitenkaan toteutunut.

Erään nuoren äidin henkilökohtainen haastattelu nauhoitettiin spontaanissa tilanteessa hänen kerrottuaan tunnin loppupuolella tutkimuksen kannalta kiinnostavista aiheista. Pyysin häntä jäämään luokkaan kertomaan lisää ja hän jäi mielellään.

”R jää luokkaan. Hän on 7 vuotta sitten Suomeen tullut nuori nainen. Hänellä on kolme alle kouluikäistä lasta. Hän on pukeutunut vaaleaan väljään paitapuseroon ja korallinväriseen reunoista herkästi kirjailtuun huiviin. Hänen vasen kätensä on hennatatuointien peittämä. Kuviot ovat runsaita, herkkiä kiemuroita ja kukkia, joiden hän kertoo kasvavan myös Suomessa. Niissä on valkoista ja keltaista. R elehtii paljon käsillään tehostaessaan puhettaan. Hän on rauhallinen, mutta eläväisen oloinen. Hän varmistaa, että enhän vain sano tutkimuksessa hänen nimeään ja sanon, että en.

Istumme vastakkain kapean kahden istuttavan pulpetin molemmin puolin. Mikki on pöydällä hieman sivussa ja meidän välillämme ei ole mitään. Pysin siihen tarkoituksella, jotta mikki unohtuisi. Jutellessamme katson suoraan R:aan. Luokassa on sälekaihtimista huolimatta kuuma, koska aurinko on paistanut ikkunaan koko aamupäivän. Molemmilla on jo väsy ja nälkä, oletan. Haen lasit vettä. Haluan kuitenkin jatkaa heti aiheesta, koska en halua menettää hyviä ajatuksia, joita R:lla on mielessä. R puhuu hyvin Suomea siitä huolimatta, että on käynyt vain jokusen suomenkielen kurssin ja ollut kotiäitinä lähes koko Suomessa oloaikansa. Hän kertoo vapaasti ja vain välillä teen tarkentavia kysymyksiä. Hän kertoo asioista myös piirrosten avulla...” (KPK 29.3.2011.)

Pysin luomaan haastatteluihin juttelunomaisen ilmapiirin ja annoin naisten kertoa vapaasti luontosuhteestaan, sen mukaan mitä he itse pitivät tärkeänä. Naiset puhuivat paljon ja avoimesti, mutta välillä tein tarkentavia kysymyksiä. Kenttätyöni edettyä pidemmälle, haastattelin erästä naista toista kertaa ja tuolloin pyysin häneltä lisätietoa nimenomaan aiemmin pinnalle nousseista aiheista syventääkseni tietoa siitä. Tässä haastattelussa kyselin enemmän ja haastateltava vastaili kysymyksiini.

Litteroin haastattelut huolellisesti ja niiden sisällöt ovat osana aineistoani. Etnografisessa tutkimuksessa haastattelumateriaalia analysoidaan suhteessa koko aineistokokonaisuuteen (Huttunen 2010, 40). Vaikka nauhoitetut haastattelut mahdollistavat puheiden sanatarkan tallentamisen, jää niistä uupumaan kuitenkin puhetilanteen kaikki muut kuin auditiivinen ulottuvuus. Nauhurin läsnäolon vaikutus tutkittavien puhumishalukkuuteen tai jännitykseen on myös huomioitava. Samoin kuin se, että, vaikka nauhuri tavallaan ottaa nauhalle ”kaiken”, se on kuitenkin vain pieni siivu meneillään olevasta sosiaalisesta elämästä. Etnografinen tutkimus mahdollistaa myös dialogin aikaisen ja sen ulkopuolisen toiminnan havainnoinnin ja muistiin kirjoittamisen.

(Emerson, Frez & Shawn 1995, 8—9.) Myös itse havainnoin haastattelutilanteissa muuta ympäristöä ja kirjoitin niistä myöhemmin kenttäpäiväkirjamuistiinpanot.

”A kertoo monenlaista, joka löytyy toivottavasti nauhalta. Tilanne oli kovin hankala, sillä oven takana muutama nainen puhui todella kovaan ääneen niin, että A:n hento ääni ei välttämättä tullut hyvin nauhalle. En meinannut itsekkään kuulla sitä. Lopulta menin sanomaan naisille, että olkaa hiljempaa. Juttelun taso madaltui hieman. V kävi huoneessa etsimässä jotakin, mutta pyysi anteeksi, kun näki meidät nauhurin ääressä. Huoneeseen tunki myös eräs iäkkäämpi nainen, joka halusi väkisin tulla huoneeseen rukoilemaan. Hän tunki väkisin ohitseni, ei katsonut kohti ja väitti itsepintaisesti tulevansa huoneeseen. En oikein tiennyt mitä sanoa, koska en tiennyt oliko tämä huone nimenomaan varattu rukousta varten. Onneksi A, joka myös on muslimi, sanoi rauhallisesti, mutta varmasti, että nyt naisen pitää mennä toiseen huoneeseen. Nainen otti mukaansa rukousmattokassin ja lähti.” (KPK 22.3.2011.)

Haastattelujen lisäksi nauhoitin kaksi tunnilla käytyä ryhmäkeskustelua kotimaan luontoon liittyvistä muistoista ja suomalaisessa metsässä liikkumisesta. Nauhoitin myös kiinnostavan keskustelun luonnonsuojelusta, mutta ikävä kyllä nauhoitus ei jostain syystä tallentunut nauhuriin. Onneksi huomasin tilanteen heti samana iltana, jolloin keskustelun aiheet olivat vielä tuoreessa muistissa ja saatoin kirjoittaa niistä muistiinpanot. Tuntitilanteissa keskustelut syntyivät spontaanisti naisten innostuessa keskustelemaan joistakin aiheista enemmän. Pääsääntöisesti naiset suhtautuivat nauhoittamiseen positiivisesti. Ainoastaan kaksi naista arasteli puhumista, koska eivät osanneet omasta mielestään tarpeeksi hyvää suomea.

Kun haastatteluissa käytetty kieli on vain haastattelijan äidinkieli ja haastateltava ymmärtää sitä vajavaisesti, tutkija joutuu myös pohtimaan sitä miten tällaisen aineiston analyysi poikkeaa haastateltavien äidinkielellä tuotetuista. Kuinka paljon vuorovaikutustilanteissa voi ilmetä oletuksia vastapuolen ajatuksista tai mielipiteistä, tutkijan ”paikatessa” kielen takia puutteellista ilmaisua? Tilanne on erilainen kuin silloin, kun haastattelukieli ei ole tutkijan oma, vaikka tuolloinkin tarvitaan muun muassa kohdemaan kulttuurin ja historian tai esimerkiksi kasvokkain tapahtuvaa vuorovaikutusta ohjaavien tapojen ymmärtämistä. Toisesta kulttuurista tulleiden henkilöiden puheet sisältävät käytetystä kielestä riippumatta merkitysrakenteita, jotka eivät avaudu pelkästään tekstitasolla. (Pietilä 2010, 411—417.)

Koska puhetilanteissa ymmärretyksi tuleminen vaati puolin ja toisin myös monenlaista muuta, kuin suoraa sanoilla viestimistä, niin litteroidut keskustelupätkät eivät sellaisinaan

välitä koko viestintätapahtumaa. Tämä korostuu sitä enemmän, mitä heikompi kielitaito haastateltavalla on. Pirjo Nikander nostaa artikkelissaan *Laadullisten aineiden litterointi, kääntäminen ja validiteetti* (2010) esille, miten haastateltavien kielen sananmukainen tallentaminen ja kielivirheiden sellaisenaan kirjoittaminen, voi tuottaa lukijalle tutkimukseen osallistujasta sellaisen kuvan, jota tutkija ei itse haluaisi. Tarkka litteraatio tuo esille puhujan sosio-ekonomisen, alueellisen tai etnisen taustan, mikä voi luoda valmiiksi tulkinnan, joka asettaa haastatellun esimerkiksi epätäydellisen, vieraan tai standardista poikkeavan asemaan. (Nikander 2010, 439.)

En itse kuitenkaan korjannut suoria lainauksia varten tekstejä kieliopin mukaiseksi, vaan kirjoitin niiden rinnalle selostuksen, joka on syntynyt kerrontaan liittyvän kokonaistilanteen, varmistamisen ja ymmärtämistä tukevien eleiden ja kaiken muun nonverbaalin viestinnän myötä. Joihinkin kohtiin olen lisännyt sulkeisiin lauseen ”jatkon” eli sen mitä ei sanallisesti osattu ilmaista, mutta mikä tuli ilmi muilla keinoin. Olen samaa mieltä Nikanderin kanssa siitä, että osallistujien kunnioittava kohtelu on ensiarvoisen tärkeää kaikissa tutkimuksen tilanteissa haastatteluista litterointiin ja puhtaaksikirjoittamiseen asti, mutta mielestäni jos olisin täysin muuttanut tekstit kirjakielisiksi, olisin tehnyt liian suuria muutoksia puhuttuihin lauseisiin ja tavallaan tullut liikaa haastateltavien paikalle. Tätä tutkimusta luettaessa on siis syytä muistaa, että jokaisella haastatellulla on yksi, useimmilla monia kieliä, jotka he hallitsevat täydellisesti tai hyvin. Suomen kieli on heille vieras ja uusi, eikä sen vähäinen osaaminen mitenkään vähennä heidän elämäkokemuksensa tuomaa tietotaitoa ja kokemustensa rikkautta.

4 ANALYYSI LUONTOSUHTEISTA PAIKALLISESSA JA TRANSNATIONAALISSA KONTEKSTISSA

Pikkuhiljaa kenttätöni aikana havaitsin, mitkä luontoon tai luontosuhteeseen liittyvät aihepiirit nousivat naisten kertomuksissa esille erityisen merkittävinä tai usein. Aineistoni alkoi saada sisältöä, sekä liittyen naisten luontokokemuksiin **paikallisessa** suomalaisessa **kontekstissa**, että muissa luontoympäristöissä. Alustava tutkimuskysymykseni; **Miten**

suomalaiselle luontoseudulle eri puolilta maapalloa muuttaneet naiset luovat omaa suhdettaan ympäristöönsä ja mistä elementeistä heidän luontosuhteensa on muodostunut, alkoi saada vastauksia. Paikallisten luontokokemusten lisäksi aineistooni kertyi erityisesti tietoa elämisestä subjektina tai yhteisönä **transnationaalissa kontestissa**, missä synnyinmaan luonto oli edelleen osa luontokurssilaisten arkea muistoissa ja konkreettisesti.

Kurssin aikana havaitsin nopeasti, että muuttamisella uudenväliseen luontoympäristöön oli useimmille tutkimukseen osallistuneille maahanmuuttajille merkitystä monilla elämänaalueilla. Kenttätyön päätyttyä aloitin aineiston analyysin lukemalla useita kertoja lävitse kenttäpäiväkirjaani, etsien sisällönanalyysin keinoin erityisiä teemoja, joita sieltä nousisi esille. Tein useita erilaisia luokitteluja, joista vahvimmaxi nousi **ihmisen ja luonnon välinen vuorovaikutus**, jossa osaltaan luonto on vaikuttamassa ihmiseen ja ihminen puolestaan luontoon. Luonnon vaikutuksesta ihmiseen nousivat esille esimerkiksi teemat liittyen virkistymiseen, ravintoon ja sen puutteeseen, luontoon liittyviin pelkoihin ja allergioihin. Ihmisen vaikutuksesta luontoon keskustelua herättivät eniten sodat, ympäristörökollisuus, saastuttaminen, sekä arvot ja asenteet, kuten ahneus ja välinpitämättömyys, sekä toisaalta suojelunhalu. Toiseksi löysin aineistosta pääteeman; **”luonto esiintyy ihmisten välisen vuorovaikutuksen sisällöissä”**. Tämä teema pitää sisällään sekä muistot naisten lapsuuden vuorovaikutussuhteista, että tämänhetkiset suhteet lapsiin, puolisoihin, vanhempiin ja ystäviin, ulottuen myös laajemmin ympäröivään yhteisöön ja instituutioihin, sekä synnyinmaan sosiaalisiin ja yhteiskunnallisiin kontakteihin.

Tutkimusaiheeni kannalta on merkityksellistä, että naiset ovat syystä tai toisesta asuneet useilla eri luontoalueilla ja monien kulttuurien vaikutuspiireissä. Samoin on merkityksellistä, että he tällä hetkellä asuvat kaikki suomalaisessa ympäristössä ja useimmat ovat myös jäämässä tänne. Olisin siten voinut jakaa aineiston synnyinmaissa koettuun luontoon ja suomalaisessa ympäristössä elämiseen. Se olisi kuitenkin jotenkin rikkonut ajatukseni luontosuhteesta elinikäisenä ja prosessinomaisesti muodostuvana jatkumona, sekä korostanut eroa nykyisyyden ja menneisyyden välillä. Luontosuhde rakentuu kaikista elämänaikaisista luontokokemuksista ja luontoon liittyvästä tiedosta, karttuvista taidoista ja usein myös muuttuvista arvoista tai arvostuksista. Analyysin kaikissa luvuissa tuleekin esille, sekä suomalaiseen luontoympäristöön liittyviä aiheita, että naisten varhaisempia kokemuksia liittyen kulloinkin käsiteltynä alla olevaan teemaan. Esimerkiksi käsiteltäessä

luontoon liittyviä pelkoja tai eläimiä, on merkityksellistä millaisia kokemuksia naisilla on ollut aiemmin liittyen luonnossa liikkumiseen tai eläimiin.

Analyysiosuudessa on viisi erillistä teemalukua. ***Puhetta luonnosta ja luontokulttuureista*** -luvussa kokoaan yleisemmin naisten ajatuksia liittyen luontoon. ***Ihmisiä luontoympäristöissä Suomessa ja muualla*** -luvusta löytyy kertomuksia naisten luontomuistoista, luonnossa liikkumisen tavoista ja luonnon vaikutuksesta heidän hyvinvointiinsa. Luvussa käsitellään myös ihmisten ja eläinten välisiä kohtaamisia ja luontoon liittyviä pelkoja ja uskomuksia. ***Luonnosta ravintoa ja vettä*** -luvun sisällöissä puhutaan kasvimaista, kalastamisesta, marjastamisesta, metsästyksestä ja sienestämisestä, sekä erityisruokavalioista ja allergioista. Naisten suhdetta uuden oppimiseen ja luontotiedon siirtämiseen seuraaville sukupolville asuttaessa uudessa ympäristössä pohdin luvussa: ***Lasten luontokasvatus transnationaalissa kontekstissa*** Ihmisen vaikutuksesta luontoon keskustelua herättivät eniten sodat, ympäristörökollisuus, saastuttaminen, sekä arvot ja asenteet, kuten ahneus ja välinpitämättömyys tai toisaalta suojelunhalu, mitkä nousevat esille teemaluvussa ***Luonnonsuojelu ja arjen ympäristötoimijuus***. Erityisesti tässä viimeisessä luvussa tulee esille se, miten transnationaali konteksti ei ole ainoastaan rakentamassa moniulotteisesti yksilöiden luontosuhteita, vaan toimii jatkuvana tiedon, arvojen, asenteiden, vaikutteiden ja kertomusten virtauksina paikkojen ja yhteisöjen välillä.

4.1 Puhetta luonnosta ja luontokulttuureista

Tutkimuksen alkupuolella luvussa 2.1 nostin esiin teoreettisia keskusteluja liittyen luonto- ja kulttuurikäsitteisiin, sekä ihmisen ja luonnon väliseen vuorovaikutukseen. Nyt analyysiluvussa kirjoitan naisten ajatuksia siitä, mitä luonto tai luontokulttuuri ylipäättään voisi olla. Luvussa nousee esille esimerkkejä useista luontokäsitteelle annetuista merkityksistä; kuten sen näkeminen materiaalisena, käsitteellisenä tai ajatuksellisena (Valkonen 2010, 29—31). Ensimmäisellä kurssitapaamisella viritin alustavaa keskustelua luonnosta näyttämällä naisille neljä kuvaa erilaisista ympäristöistä ja kysymällä, mitä luonto heidän mielestään on. Yksi kuvista esitti kallioista meren rantaa, yksi merenrantakaupungin puistoa, yksi paritaloaluetta ja yksi kaupungin kivettyä toria, jota reunustavat puut. Olin valinnut kuvia, joissa oli sekä rakennettua, että rakentamatonta

ympäristöä. Naiset näkivät niissä luontona muun muassa erilaiset eläimet, kasvit, vuoret, vesistöt, lumen, ihmiset, taivaan ja sen elementit. Ensimmäisen kaupunkikuvan kohdalla eräs naisista huudahti; *”Eihän tuo ole luontoa, vaan kaupunki!”* Hetken mietittyään hän kuitenkin sanoi, että ehkä talot ovat kuitenkin luontoa. *”Koska me asumme niissä.”* lisäsi siihen toinen. Erään kurssilaisen mielestä myös kaupunki itsessään on luontoa, koska ihmiset asuvat niissä.

Kurssilaiset olivat syntyneet ja kasvaneet hyvin erilaisissa luonto- ja kulttuuriympäristöissä ja heidän subjektiiviset luontokokemuksensa vaihtelivat runsaasti. Moni naisista kertoi tulleen *”kaupungeista, joissa ei ole kasveja eikä eläimiä”*. Suuri osa naisista piti itseään erityisen luontoa rakastavina ihmisinä. Luontoihmisominaisuus oli heijastunut heidän luontosuhteeseensa riippumatta paikasta, jossa he asuivat. Heidän luontosuhteensa kehittymiseen olivat vaikuttaneet lapsuuden perheen suhde luontoon, sekä asuinyhteisössä vaikuttaneet luontoasenteet ja kulttuuriset käytännöt. Välillä naisille oli muodostunut vastakkainen näkemys luonnosta kuin niillä, joiden elämää he olivat läheltä seuranneet. Kovin harva heistä viittasi koulun biologian tai maantieteen opetukseen luontosuhteensa kannalta merkityksellisenä. Pari nuorta naista sanoi heillä olleen koulussa kurssin verran luontoon liittyvistä aiheista. Osa naisista ei ollut käynyt koulua.

Suomalaisten peruskoulujen opetussuunnitelmaan sisältyy monipuolinen biologian ja maantiedon opetus, jonka tavoitteina on muun muassa opettaa lapset ja nuoret ymmärtämään oman elinympäristönsä ekosysteemin toimintaa, ihmisen ja luonnon välistä vuorovaikutusta, sekä tuntemaan lähiympäristönsä kasvi-, eläin ja sienilajeja ja muiden maantieteellisten alueiden luonnon monimuotoisuutta (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 166—185). Suomen alueella metsät ovat olleet merkittävässä asemassa, sekä taloudellisessa, että kulttuurillisessa mielessä ja metsäluonto on merkittävässä osassa myös peruskoulun biologian oppimäärässä. 7—9 -luokilla tutustutaan esimerkiksi metsänhoitoon ja käsitellään vesi- ja metsä ekosysteemien ominaispiirteitä (Em. 166—185).

Suomalaisilla voi olla kuitenkin hyvin eriäviä käsityksiä siitä mikä on varsinaista luontoa ja mikä taas ei liittyen muun muassa perinteiseen ajatukseen villistä luonnosta kaupungin ulkopuolella tai siitä mikä maisema on suomalaisittain merkittävä tai miten suhtautua metsäluontoon. Silti huomasi kenttätöni aikana miten tietyt luontoteemat nousevat usein esiin, kun suomalainen puhuu ulkomaalaiselle Suomen luonnosta. Samat aiheet, kuten

metsien erityinen merkitys, talvisen luonnon erityispiirteet, isot metsän eläimet ja marjat, sekä sienet, joista opiskelemme jo koulussa, korostuvat luontopuheessa. Tämä suomalainen luontokulttuuri toistuu myös esimerkiksi sanomalehtien vuodenaikojen vaihteluun liittyvissä luontoartikkeleissa, joissa metsäluonto on usein merkittävässä asemassa. Metsäinen käsitys luonnosta toistui myös kirjastovirkailijan esittelyssä vieraillessamme lähiökirjastossa ja Luonnontieteellisen museon oppaan puheenvuoroissa. Kaupunkipuistot, suot tai esimerkiksi saaristoluonto eivät juuri nousseet esille. Toisaalta keräsin aineistoa kaupungissa, jota ympäröivät paljolti metsät ja järvet, joten ne ovat luontoympäristöinä kurssilaisia lähimpänä heti kaupunkiluonnon ja pihaympäristöjen jälkeen.

Myös omaa alustavaa opetussuunnitelmaani leimasi metsäpainotteinen ote, sillä ajattelin kurssin yhden tavoitteen olevan juuri rohkeuden lisääminen omatoimisen metsäluontoon tutustumisen suhteen. Ylipäätään naiset eivät kuitenkaan olleet juuri kiinnostuneita erämaista, suurista metsistä tai kansallispuistoista, vaan heitä kiinnostivat enemmän puistot ja kaupunkimetsät. Kysellessäni naisten metsäkokemuksista eräs kurssilaisista kertoi käyneensä Seitsemisen kansallispuistossa ja siellä oli hänen mielestään *”vain kuolleita puita”*. Erään venäläisen kurssilaisen mielestä kuitenkin juuri se on Suomessa hienoa, että asutusalueilla on paljon luontoa. Hän puhui talojen ympärillä olevista *”metsistä”*, jotka olivat hänelle henkilökohtaisesti merkityksellisiä.

Aineistossa **puhe erityisistä luontokulttuureista** piilee pinnan alla. Suomalainen metsäluontokulttuuri -ajattelu heijastui myös joidenkin maahanmuuttajien ajatuksiin, siitä miten hyvin he olivat integroituneet osaksi suomalaista kulttuuria ja suomalaisuutta yleensä. Eräs inkeriläinen keski-ikäinen nainen kertoi, että; *”nyt hänestä on alkanut tulla suomalainen, kun hän viihtyy metsässä”*. Toisaalta kaikki suomalaiset eivät välttämättä itse sovi tai tunne sopivansa siihen stereotyyppiseen kuvaan tai todellisuuteen, jonka mukaan suomalaiset ovat erityisen paljon luonnossa viihtyvää väkeä. Kävimme tästä kahvipöydässä keskustelua, kun nuori suomalainen opiskelijanainen, kertoi; *”En vietä aikaani luonnossa, ellei sitten auringonottoa hiekkarannalla lasketa.”* Tämä aiheutti ihmetystä maahanmuuttajanaisten joukossa.

Luontokulttuureihin liittyvistä olettamuksista kertoi myös, erään ruoanlaittohetken keskustelu. Inkeriläisnainen leipoi kana-sienipiirasta ja jutustelu siirtyi sieniin. Eräs maahanmuuttajanaisista sanoi, että hänen mielestään suomalaisten täytyy tietää

sienireseptejä. Ajatus Suomen jakautumisesta alueellisesti erilaisiin luonto- ja ruokakulttuureihin tuli esille keskustelun aikana, kun suomalaisen työntekijän mielestä sienireseptejä tuli tuntea; *”... ehkä Itä-Suomessa, mutta ei Länsi-Suomessa.”* Inkeriläinen iäkäs nainen oli eri mieltä ja kommentoi napakasti; *”Kyllä suomalaisten pitää tietää sienistä.”*

Suomalaisen luontokulttuurin stereotypian lisäksi naiset viittasivat usein omaan kansalliseen luontokulttuuriinsa. Luontokulttuuridiskurssia käytettiin melko huolettomasti ja yleistäen koko kansanryhmän sisältäväksi, mutta tarkemmin kuunneltaessa kävi ilmi, etteivät naiset pitäneet aina edes itseään puhtaasti tuon ”kulttuurin” edustajina. Kurssilla oli mukana useita kiinalaissyntyisiä naisia ja heidän puheissaan toistui usein kiinalaista kulttuuria yleistävästi kuvailevat lauseet, kuten; *”Kiinalaisilla on tapana...”* Villivihanneksista puhuttaessa eräs nainen kertoi kuinka *”kiinalaisilla on tapana syödä paljon luonnonasiaa”* ja kuinka *”kiinalaisilla on perimätietona”* se miten saniaisen versoja voidaan kerätä silloin, kun niissä ei ole vielä lehtiä ja ne voi valmistaa ruuaksi. Toisaalta hän ei itse kuitenkaan ollut kiinnostunut villivihanneksista ainakaan suomalaisessa metsässä, siitä huolimatta että hän oli osa ”meitä kiinalaisia” (jotka siis keräsivät yleensä paljon ravintoa luonnosta).

Naisten luontosuhteet olivatkin hyvin subjektiivisia, vaikka kollektiivit kokemukset, asenteet ja arvot ovat vaikuttaneet ja edelleen vaikuttavat niiden muotoutumiseen. Analysoidessani aineistoa en jaotellut sitä naisten lähtömaiden tai niissä vallitsevien ”luontokulttuurien” mukaan, vaikka niihin liittyvät olettamukset heidän puheissaan usein vilahtelivatkin. Luontokulttuureja ei mielestäni ole puhtaasti olemassa sellaisina, että ne voisi jotenkin määritellä ja rajata jonkun yksilöitävän maan tai paikan kulttuuriksi. Luontosuhteen syntyisessä vaikuttavat muun muassa henkilön perheenjäsenten subjektiiviset ja opitut luontosuhteet ja niiden välittäminen jälkipolville. Merkittävä tekijä voi olla myös asuinpaikka kuten maaseutu tai kaupunki, luonto-olosuhteet, yhteiskunnalliset tilanteet kuten sota, syntymävuosi, yhteiskunnallinen asema, sekä subjektiivinen kiinnostus luontoon.

Myöhemmin kenttätöön aikana nousi enemmän esille se, miten luontosuhde ei rakennu vain konkreettisten elementtien tai itse koettujen kokemusten varaan, vaan tärkeitä voivat olla yhtä hyvin mielikuvat. Tässä tulee esille ympäristösosiologisen luontokäsitteen ajatuksellinen ulottuvuus, luonto ihmisten mielissä (Valkonen 2010). Mielikuvat voivat rakentua sen perusteella mitä henkilö on kuullut tarinoissa, nähnyt luontodokumenteissa

tai vanhempien valokuvissa. Ne ovat ainakin osittain myös mielikuvituksen varaan rakennettuja. Etenkin ihmisen ajatellessa erityisesti hänelle tärkeätä paikkaa tai luontoaihetta, se ei välttämättä paikannu johonkin konkreettiseen ympäristöön, vaan se voi koostua esimerkiksi vedestä ja vihreistä kasveista tai vaikka vuoristosta ja niihin liittyvästä tunnelmasta. Tunnelma voi olla esimerkiksi rentoutunut, vapaa ja rohkea tai siihen voivat liittyä kuvitellut aistihavainnot kuten raikas tuuli tai auringon lämpö.

Luontokulttuurijajatus ei aina rajoittunut kansallisiin kulttuuripiireihin, vaan **naiset pitivät joitakin kulttuurimuotoja yhdistävinä tekijöinä eri maiden ihmisille ympäri maailman.** Kaikille naisille kulttuurista riippumatta merkittäväksi osaksi luontoa kuuluivat itsestään selvänä hyötykasvit ja ravinnon saaminen luonnosta. Luonto nähtiin yleisesti myös virkistymisen paikkana ja pelkkä ruukkukasvien muodossa oleva luontokin nähtiin psyykkisen hyvinvoinnin kannalta tärkeänä. Luonnon esteettinen ulottuvuus ei tullut esille ainoastaan kauniiden maisemien ihailemisen muodossa, vaan myös esimerkiksi naisten nimissä, joissa esiintyy ympäri maailman runsaasti luonto- ja kukka-aiheita.

”Katselimme www.luontoportti.fi -sivustolta kukkia ja harjoittelimme tiedon etsimistä Internetin avulla. Kukin sai vapaasti valita kukan, jonka halusi etsiä ja kaksi naista halusi löytää narsissin. Afganistanilaisen naisen nimi Narges ja turkkilaisen nimi Güländer, merkitsivät molemmat narsissia ja nimellä oli selkeästi heille positiivinen merkitys. He olivat onnellisen oloisia kertoessaan olevansa nimeltään Narsissi, joka on kaunis kukka.” (KPK 6.4.2011.)

Naisista tuntui selkeästi hyvältä, että heille oli valittu niin kauniin kukan nimi. Luonnonkauneus ja kasvit liittyvät myös kauneudenhoitoon ja koristeluun. Useaan otteeseen monesta eri maasta tulleet naiset ottivat esille heitä yhdistävän ”*yhteisen hennakulttuurin*”. Hennakulttuuriin liittyy monille kurssilaisille tärkeä kauneudenhoidon muoto; hennatatuoinnit. Henna on luonnonaine, jota saadaan rantakukkakasveihin kuuluvan hennapensaän lehdistä. Sitä käytetään tatuointien lisäksi muun muassa hiusten värjäämiseen. Afrikan alueelta tulevat naiset kertoivat hennatatuointia naista pidettävän hyvänä ja kauniina. Nuori sudanilainen nainen suunnitteli itse tatuointimalleja ruutuvihkoihin. Hän sai usein ideoita kasveista ja kehitteli ulkona luonnostellun kukka-aiheen ympärille kotona lisäkuviota saaden ideoita vaikka kahvikupin reunakuviosta tai lukemalla sudanilaisia ja intialaisia hennatatuointikirjoja. Naisen tatuointimallit olivatkin eräänlaisia **kulttuurisia hybridejä**, joissa on yhdistetty elementtejä eri puolilta maailmaa; esimerkiksi sudanilainen hennatatuointityyli suomalaisin kasviaihein.

Kurssilaiset kertoivat, että naisen iän erottaa tatuointien paikoista, sillä tytöt voivat tatuoida vain kämmenensä, mutta naimisissa olevat naiset myös käsivartensa, jalkapohjansa ja säärensä. Käsivarsiin ja kyynärtaipeeseen asti jatkuvat tatuoinnit kuuluvat erityisesti juhliin. Kysyessäni sudanilaiselta naiselta, että mitä sitten jos joku ei mene koskaan naimisiin, hän vastasi; *”tytöt saavat vain (piirtää kämmeneensä)...”*. Vanhempien naisten naimattomuus ei luultavasti ole Sudanissa kovin yleistä. Kysyin tatuoiiko hän ja muut naiset itseään myös Suomessa koko ajan. Aiemmin hän oli nimittäin selittänyt, että hyvän naisen on oltava koko ajan tatuoituna ja kun edellinen tatuointi häipyy noin kahden viikon kuluessa, on tehtävä uusi. Hän sanoi kuitenkin, että Suomessa ei tatuoida samalla tavalla tai yhtä tunnollisesti, koska naisilla on niin paljon tekemistä myös kodin ulkopuolella. Sudanissa naisilla on paljon aikaa koristautua, koska heidän pitää olla koko ajan kotona ja kaunistautua odotellessaan miestänsä kotiin. Myös Suomen ilmastolla on vaikutusta hennakulttuuriin. Suomessa kesäkausi on lyhyt ja talvella ei aina tatuoida niin tunnollisesti, sillä ne eivät kuitenkaan näkyisi paksujen vaatekerrosten alta. Siitä huolimatta hennatatuointikulttuuri on edelleen naisille hyvin tärkeä.

Aineistosta oli löydettävissä myös muita kaikkia naisia yhdistäviä teemoja, kuten **maailmanlaajuisia luonnon symboleita**. Yksi luontokäsitteeseen liitetty näkökulma olikin nimenomaan sen symboliset arvot (Vilkuna 1997, 173—174). Esimerkki tällaisesti symbolista on pääskynen. Katselimme yhdessä videon pääskysistä, niiden elämästä Suomessa ja Afrikassa, sekä niihin liitetystä uskomuksista ja merkityksistä paikalliskulttuurille. Yksi kiinalaisnainen lauloi toisille muistamansa lastenlaulun pääskysistä. Laulun aiheena oli ”Kevät saapuu”. Afganistanilainen nainen kertoi, että hänen kotimaassaan ihmiset odottivat pääskysiä, koska se oli kevään merkki. Niitä kunnioitettiin, mutta sen sijaan toisia kevätlintuja, joutsenia, odotettiin pyssyjen kanssa ja ne ammuttiin. Venäläinen nainen kertoi sanonnasta; *”Silloin kun kuulet pääskysten laulavan ja räystää tippuvat vettä, tiedät että on kevät.”* Etenkin venäläisellä maaseudulla pääskysset pesivät kattojen reunuksilla ja niihin liittyy kevään tulon lisäksi myös uskonnollista symboliikkaa; kevään juhlan Pääsiäisen sanoman tavoin pääskysten ajateltiin tuovan ”uuden elämän alun.” Nainen muisti laulun, jossa kerrotaan pääskysestä, joka ”lentää kevään taloon”. Lintujen avulla pystyttiin myös ennustamaan säätä; *”jos pääskynen lentää matalalla, se tietää sadetta, mutta jos se lentää korkealla on tulossa hyvä sää.”* Pääskyseen liitetyt positiiviset mielikuvat toimivat myös luottamuksen ja keskustelun herättäjänä;

”Kurssin jälkeen näytin videon kannen S:lle ja kysyin tunnistaako hän kuvan linnun. Istuimme sohvilla ja join teetä. Halusin rennon juttelutuokion, koska S oli hieman epäluuloinen minua kohtaan. Hän kuitenkin ilahtuu pääskysen kuvasta ja muistaa, että niitä pesi Kosovossa paljon talojen räystäällä. Pääskysten tulo oli kevään merkki. Huomaan hänen iloisesta puhetyylistään, että lintuun liittyvät muistot ovat positiivisia.” (KPK 6.4.2011.)

4.2 Ihmisiä luontoympäristöissä Suomessa ja muualla

Pääskyseen liitetyt positiiviset mielikuvat ilahduttivat naisia synnyinmaasta riippumatta. Tässä luvussa lukija voi tutustua joidenkin naisten henkilökohtaisiin luontomuistoihin ”elämänmittainen luontoretki” -kertomusten kautta. Kirjoitan myös kurssilla olleiden naisten lempimaisemista ja kuvailen heidän yleisesti luontoon liittämääns iloisia ja virkistäviä puolia. Luontoympäristö ei kaikkien maahanmuuttajanaisten kohdalla ole kovin erilainen kuin heidän synnyinmaassaan ja monet asiat voivat muistuttaa lapsuudesta ja nuoruudesta myös nykyisessä asuinympäristössä. Vuodenaikojen voimakas vaihtelu ja talvi ovat kuitenkin olleet useimmille vieraita ennen Suomeen muuttoa. Joillakin oli taustalla hyvin raskaita luontokokemuksia; kuten taisteluiden alta pakeneminen Mogadishusta ja kulkeminen vieraalla maaseudulla päiväkausia tietämättä milloin tulevat perille tai missä ylipäätään olivat. Suomalaista luontoympäristöä kohtaan tunnettu arkuus ja olettamukset perustuivat kuitenkin enemmän tietämättömyyteen, kuin todellisiin uhkiin tai ympäristön suuriin eroihin lähtömaan luontoon verrattuna. Käsittelen tässä luvussa myös näitä luonnossa liikkumista estäviä tekijöitä, kuten ilmastoja, pelkoja, tietämättömyyttä, huonoja muistoja, seuran puutetta tai kulttuurillisia ja uskonnollisia syitä.

4.2.1 Elämänmittainen luontoretki

Pohdin aiemmin luvussa 2 ihmisen luontosuhteen muotoutumista ja uudelleen rakentumista koko yksilön elämän ajan. Tässä luvussa käsittelen ihmisen luontosuhteen elinikäistä uudelleenmuotoutumista tutkimukseen osallistuneiden naisten kertomusten avulla. Keskusteluissa tuli koko kurssin ajan esiin erilaisia naisten luontosuhteisiin liittyviä yksityiskohtia, mutta eräällä kurssikerralla toteutin erityisen tehtävän liittyen

”elämänmittaiseen luontoretkeen”. Ajatuksen ihmisen suhteesta luontoon ikään kuin retkenä sain Korkeasaaren eläintarhan pitkäaikaisen johtajan Ilkka Koiviston (2010) omaelämäkerrallisesta kirjasta *Elämänmittainen luontoretki – Mitä luonto ja eläimet ovat minulle opettaneet* (Koivisto 2010).

Selitin naisille käsitteen merkityksen ja piirsin esimerkkinä taululle janan ja kuvia itselleni merkityksellisistä luontosuhteeseeni vaikuttaneista tapahtumista tai elämyksistä elämäni eri vaiheissa vauvasta aikuiseksi ja edelleen äidiksi omille lapsilleni. Vanhemmat veivät minua usein luontoon ja koen itsetuntoni vahvistuneen samalla, kun varmuuteni liikkua metsässä ja toimia siellä parani. Ote kenttäpäiväkirjastani;

”Piirsin itseni isäni kanssa sienimetsässä. Minulle on tärkeä muisto, miten kuljin isäni kanssa metsässä ja katselin puiden alle löytääkseni sieniä. Isä kehui, että olen hyvä apulainen, koska olen niin pieni ja näen matalienkin pensaiden ja oksien alle. Huutelun sitten isää katsomaan, jos löysin jonkin sienen. Toinen hyvä muisto lapsuudestani oli, kun vuokrasimme mökin, jonka pihapiirissä oli puihin kiinnitetty keinu. Keinuin siinä mielelläni silmät kiinni ja kuuntelin lintujen laulua, puiden suhinaa ja tunsin tuulen kasvoillani. Katselin myös kaunista ympäröivää luontoa ja kukkia. Naiset ymmärtävät ja F sanoo, että ”siksi sinä rakastat luontoa, koska opit jo lapsena pitämään siitä”. Muutkin nyökyttelivät. F: n mielestä on tärkeitä, että vanhemmat tutustuttavat lapsensa luontoon jo pienenä. Piirrän myös syksyiset vaahteran lehdet ja punaiset pihlajan marjat ja kerron, että ne ovat minulle tärkeä asia luonnossa. Kerron, että tekemäni matkat Itävallan vuoristoon ovat jättäneet mieleeni myös lumihuippuisten vuorten kauneuden. Lopuksi mainitsen, että vien omia lapsiani metsään ja opetan heille samoja asioita, joita minulle on opetettu.” (KPK 10.5.2011.)

Naiset eivät olleet aiemmin kovin innostuneita piirtämään tai maalaamaan, mutta tähän tehtävään he osallistuvat mielellään. Tehtävänä oli kirjoittaa tai piirtää oma ”elämänmittainen luontoretki” ja sen tärkeimpiä vaiheita. Käytännössä naiset piirsivät kuvasarjoja ja haastattelin heidät myöhemmin yksitellen näiden piirrosten pohjalta. Naiset suhtautuivat tähän suurella ystävällisyydellä ja olivat kiinnostuneita myös toistensa kertomuksista. En tässä alaluvussa analysoi naisten henkilökohtaisia kertomuksia, vaan haluan liittää neljän naisen tarinat tähän alkuun ihan sellaisinaan.

F on piirtänyt viivan, jonka yläpuolella lukee syntymä ja on vauvan kuva. Seuraavana on isä pikkutyttö vierellään, sekä vihreät vuoret ja meri. Kolmantena tyttö on kuvattu isompana ja kuvan alla lukee; ”Keväällä menimme koko perhe retkelle luontoon.” Viimeisessä kuvassa F on kolmen lapsensa kanssa ja ohessa on teksti; ”Nyt menen kotimaan minun oma lasten kanssa ja lähdimme mereen ja kaupungin ulkopuolelle luontoon.” F muistaa Marokosta erityisesti vuoret ja meren. Kevätaika on hänelle erityisen tärkeä ja silloin perheillä oli tapana mennä retkelle. Keväällä kaikki on vihreää, kun taas kesällä on niin kuuma, että kaikki kasvit kuivuvat. F on käynyt vierailulla Marokossa myös Suomessa asuessaan ja tehnyt tuolloin retkiä lastensa kanssa meren rannalle. Luonto on aina ollut hänelle hyvin tärkeää. F asui jonkin aikaa Pohjois-Marokossa pikkukaupungin ulkopuolella missä luonto oli aina lähellä.

Suomessa asuessaan F on nauttinut erityisesti järvistä ja lammista, jotka ovat tärkeitä myös hänen omille lapsilleen. Häntä on hämmästyttänyt se, miten runsaasti Suomessa on järviä. Suomalainen kesä ei myöskään ole niin kuuma kuin Marokossa. F on retkeillyt jonkin verran myös Suomen luonnossa. (KPK 10.5.2011.)

ZB on piirtänyt tikku-ukon ja tikkutytön, sekä naivistisen puun ja vauvan. Z kirjoittaa rohkeasti suomenkielellä, vaikka hänen suullinen kielitaitonsa on vielä heikko; ”Minulla on tärkeä luontomuisto, minulla on tärkeä perheeni, minulla pidän lapset, minulla pidän luonto, me olemme elämän, minä pidän puistosta, me olemme pidämme kesällä.” ZB kertoo, että hänellä on kolme lasta ja yksi lapsenlapsi. Afganistanin levottomuuksista paenneelle ZB:lle elämä sinällään on tärkeä ja luontomuistoihinsa hän liittää vahvasti perheen ja sosiaaliset suhteet (KPK 10.5.2011.)

L piirtää maiseman, jossa vasemmassa reunassa on pikku L ja lukee syntymä Kiinassa. L:n vieressä on talo, jonka toisella puolella L on aikuisena miehen kanssa käsi kädessä; ”Naimisiin Vietnamsissa.” Välissä on puu ja sitten osio Suomessa. Kuvassa L on miehensä ja kolmen lapsensa kanssa (2 tyttöä ja yksi poika), välissä on taas puu ja sitten hän itse vanhempana silmälasit päässä ja alla lukee sana; ”nyt”. Taivaalla lentää lintuja joka kohtauksen yllä ja talolle johtaa tie tai polku. L on kertonut asuneensa Vietnamsissa suurkaupungissa ja siksi luonto ei ollut hänelle kovin läheinen. Hän kävi kyllä joskus vapaa-aikoinaan luontoretkillä Pohjois-Vietnamsissa, jossa oli enemmän luontoa. L asui Kiinassa 8-vuotiaaksi asti ja muutti sitten vanhempineen Vietnamiin. Kun hän oli vauva, äiti lähti aina aikaisin aamulla töihin ja tuli myöhään illalla kotiin. L kertoo isoäitinsä olleen vanhanaikainen, eikä antanut vauvalle maitoa, vaan pelkkää riisijauhoa. L:n äiti kuoli pian ja tyttö kasvoi isänsä kanssa. Hän asui Hanoissa, joka oli tukahduttavan kuuma kaupunki (usein +40 astetta). L korostaakin pitävänsä Suomessa siitä, ettei täällä ole kesälläkään liian kuuma. Edellisenä vuonna hän oli tehnyt matkan Vietnamiin matkustaen pohjoisen kautta etelään, mutta kuumuuden takia matkasta jäi epämiellyttävä muisto. Myös tiet olivat huonokuntoisia ja kaduilla epäsiistiä. L:n mielestä Suomen luonnossa on hyvää se, että täällä on paljon vettä, mutta huonoa se, että talvella on liukasta. (KPK 10.5.2011.)

H on eläväinen nainen, joka usein painottaa voimakkaasti sanojaan. Hän on myös erittäin huumorintajuinen ja kertoo asioista ironiseen sävyyn. H asui pienessä kaupungissa, jonka reunalla oli oja. Ensimmäisessä kuvassaan hän istuu puron rannalla, rantatörmällä ruohoa ja kukka. Vedessä ui sammakonpoikasia, nutipäitä ja vieressä lukee; ”kun minä lapsena.” H kertoo, että lapsena hän leikki keväisin ojan reunalla sammakon kudulla ja nutipäillä, sekä kertoo olleensa ”tosi tyhmä”, koska teki niistä puuroa ja heitti puuron lopulta pois. Poikaset tietysti kuolivat. Lapsuudestaan H muistaa myös kukkien tuoksun, sekä sen miten hän 10-vuotiaana rakensi itselleen majan lumpeenlehdistä. Kuvassa hän nukkuu lehväkaton alla pikkutalossaan. Vieressä on teksti; ”Kun minä olen kasvanut 10-vuotias. Rakentaa lehtitaloa ja nautti auringosta lehtien talossa.” H kertoi miten hän vietti aikaansa majassa, söi ja nukkuikin siellä, koska ei halunnut mennä kotiin. Hän teki lumpeenlehdistä myös sateenvarjon tai auringonvarjon tarpeen mukaan. Hän nautti auringonvalosta, joka siivilöityi lehtien läpi majaan.

Kolmannessa kuvassa H on nuorena tekemässä ruokaa kivien päälle laitettulla vokkipannulla. Teksti; ”Kun minä olen nuoret mene ulos laittaa ruokaa.” H kertoo, että hän ei viihtynyt nuorena kotona sisällä, vaan meni noin 200 metrin päähän omiin oloihinsa ja laittoi ystävänsä kanssa ruokaa kolmen kiven päälle viritetyllä vokkipannulla. He keräsivät ojasta villiriisiä ja paistoivat sitä. H muistaa, että riisin valmistaminen oli hankalaa, koska se paloi niin herkästi ja alkoi haista pahalta. Usein se paloi alhaalta ja oli kasan päältä vielä raakaa. Helpompaa oli valmistaa lihaa ja kasviksia, joita H välillä pihisti kotoansa.

Neljännessä kuvassa H on oman pikkutyttönsä seurassa vierellään puita ja kukkia, sekä puussa lintu. Teksti: ”Kun minulla on lapsia.” H kertoo, että kun lapsi oli pieni, hänellä ei ollut paljon aikaa hoitaa häntä, koska töitä oli niin paljon. Hän vei lasta kirjastoon ja järvelle kahlaamaan, sekä katseli lapsen kanssa kukkia ja kyseli niiden värejä ja sen sellaista. Mieleen on jäänyt myös se miten he nauroivat yhdessä. Nyt 13 -vuotias tyttö asuu isoäitinsä kanssa Kiinassa, mutta äitinsä toivoo saavansa tytön Suomeen. Suomesta H kertoo; ”Minä toosi tykkään Suomessa metsä, poimia marjoja ja sieniä. Minä tosi tykkään Suomi – kaikki. Mutta talvi vähän pitkä, vähän raskas – aina kotona” Hän jatkaa kuitenkin, ettei halua ajatella niin paljon negatiivisia asioita kuten talven pimeyttä ja kylmyyttä; ”En voi muuttaa ilmaa, mutta ajatukseni voin muuttaa. Ajattelen kaiken hyväksi.” (KPK 10.5.2011.)

Naiset nostavat esille hyvin erilaisia asioita elämänsä tärkeistä luontokokemuksista, mutta yksi yhdistävä tekijä on niiden kuvaileminen monin aistein koettuina elämyksinä. Kertomuksissa tuleekin esille luontokäsitteen kokemuksellinen ulottuvuus, missä siitä puhutaan konkreettisten kehollisten kokemusten, muistojen, tunteiden ja toiminnallisuuden kautta (Vilkuna 1997, 173—174.) Taustoistaan riippumatta he pystyivät määrittelemään erityisesti heille itselleen merkittävät luontokokemukset elämänvarrelta, sekä identiteetilleen tärkeän luontoympäristön, luonnon elementin tai sen ilmiön. Myös luontosuhteen ja sen kehittymisen elämänmittaisena projektina jokainen henkilö ymmärsi samalla tavalla riippumatta siitä mistä maasta tai kulttuurista he olivat kotoisin.

Luontosuhde ja sosiaaliset suhteet limittyivät useimmissa kertomuksissa toisiinsa ja ikääntymisen ja perhesuhteissa tapahtuvien muutosten vaikutus luontosuhteeseen ja käytännön toimintaan luonnossa tuli myös ilmi. Piirtäminen ja kirjoittaminen mahdollistivat pienimittaisen kertomisen myös niille, jotka olivat oppineet suomea vasta vähän. Suullista kertomistaan elekielen ja näyttelemisen avulla rikastavien oli helpompaa saada toinen ymmärtämään tarinansa ulottuvuuksia kielitaidon puutteista huolimatta. Naisista tuntui olevan myös hyvin miellyttävää kertoa omia kokemuksiaan toisille.

4.2.2 Lempimaisema ja luonnon rauhoittava vaikutus

Aivan kurssin alkupuolella pyysin naisia maalamaan **lempimaisemansa** värejä ja elementtejä. Naisten maalauksissa toistuivat vesielementit ja kasvit. Eräs kiinalainen nainen maalasi lempimaisemansa, joka oli norjalainen vuonomaisema; vuoria, merenlahti ja metsä. Afganistanilainen maalasi järvenrannan, joka löytyy aivan hänen nykyisen asuinpaikkansa lähetyviltä. Kuvassa on veden lisäksi kukkia, rantakasveja ja

sorsanpoikasia. Kolmas nainen maalasi geometrisella tyyliä kukan, ruohoa ja järven. Neljäs puolestaan maiseman, jossa oli vuoria, meri, kaloja, lapsia ja yksi henkilö onkimassa. Mielikuvien luonto ja lempimaisemat voivat liittyä yhtä hyvin lapsuudenmaisemiin, nykyiseen lempipaikkaan tai ne voivat olla kuvitteellisia ja muodostuneet monista koetuista, nähdyistä tai kuulluista ympäristöistä ja niiden elementeistä.

Raikas ilma, sininen väri, veden läheisyys ja toisaalta vihreän eri sävyt ja puhdas kasvillisuus nousivat merkityksellisinä esille myös muissa naisten puheenvuoroissa liittyen lempimaisemiin ja **luonnon rauhoittavaan vaikutukseen**. Jo pelkästään ikkunoista nähty luonto koettiin virkistävänä. Autoin eräänä päivänä iranilaista nuorta naista asunnonhaussa ja hän mainitsi, että haluaa asuntoonsa ehdottomasti parvekkeen, koska *”ilman parvekettä ei pysty hengittämään.”* Toinen kurssilainen kertoi kasvattavansa parvekkeellaan kukkia, koska hän pitää niistä. Hänelle tuottaa hyvää oloa nähdä aamuisin ympärillään vihreää luontoa ja päivällä taas tuntuu hyvältä, kun voi hengittää raikasta ilmaa ja haistella kukkien hyviä tuoksuja. Eräs naisista kertoi, että hänelle luonnossa rauhoittavinta on vihreä väri, linnut ja pienet kukkaset. Kysyessäni kurssilaisilta, miltä tuntuu, kun kävelette luonnossa, eräs naisista kuvaili näin;

S: ”Minä tykkään kyllä. — Silmät vihreätä ja kaikki hyvä ja hengittää hyvä ja syvälle ja... (T: Onko se rentouttavaa?) Kyllä. (huokaisee tyytyväisenä)”

(RH 6.4.2011.)

Toinen kertoi;

V: ”Vesi, järvi... Ja sininen väri. Ja sininen järvi, kun taivas on sininen ja vettä on sininen ja istua lähellä ja aurinko ei ole liian kirkasta, lämmintä, lämmin ja se on pehmeätä ruohoa ja minä nautin... (puhuu nautiskelevalla äänellä). (T: Onko se rentouttavaa?) Joo. Ja sitten otan joku kävely esimerkiksi ystävän kanssa... ystävän kanssa ja menemme rannalla, voi metsissä, voi puistossa. Parempi metsässä tai rannalla. Ja... ja myös olen, myös aurinko on joka päivä lämmin ja sitten kävelee ja olo on ihan hyvä (nauraa).”

(RH 6.4.2011.)

Kolmannen naisen kesähaaveissa on paljon samaa kuin monen aina Suomessa asuneenkin ihmisen. Vesielementti ja luonnonläheisyys tulevat esille myös hänen puheissaan;

S: ”Minä odotan kesä tulee. Minä menee mökki ja pieni vene ja istun, juon kahvi, tee... grillataan ja päivä on tosi hyvä — Joitain leivoksia sitten teen.”

(RH 6.4.2011.)

Maija Faehnle kirjoittaa miten kulttuuritaustasta riippumatta ihmisillä on tarpeita liittyen rentoutumiseen, virkistymiseen, elinympäristön omaksi kokemiseen ja suurella osalla myös luonnon tuntemiseen (Faehnle ym. 2010, 5). Merike Tiits (2001) taas pohtii psykologian pro gradu -tutkimuksessaan maahanmuuttajien mielipaikkoja ja niihin liitettyjä merkityksiä. Hän haastatteli tutkimustaan varten Suomessa alle 3v asuneita iranilaisia ja vertaili tuloksia S. Wölfingin (1996) tutkimustuloksiin Transsylvaniasta Saksaan muuttaneiden siirtolaisten ympäristön käytöstä (ks. Tiits 2001, 29—31). Tutkimuksessa paikat eivät liittyneet varsinaisesti luontoon, vaan ne saattoivat olla mitä tahansa paikkoja, mutta kiinnostavaa hänen tuloksissaan oli se, että mitä useammin henkilö oli muuttanut maasta toiseen, sitä enemmän korostuivat paikkakiintymys ja psyykinen itsesääätely mielipaikassa. Yhteys omaisiin puolestaan vähensi tätä tarvetta. Sen sijaan mitä kauemmin oli asunut Suomessa, sitä merkityksellisemmäksi nousi kontaktin luominen toisiin ihmisiin mielipaikassa. (Tiits 2001, 29—31)

Liisa Tyrväinen (2005) Helsingin metsäekologian laitokselta on ollut mukana kartoittamassa kaupunkiviheralueiden hyötyjä pääkaupunkiseudulla, sekä edistämässä paikallisten asukkaiden kokemukset ja arvot huomioonottavaa päätöksentekoa. Tyrväisen tutkimuksessa viheralueiden arvostetuimmiksi ominaisuuksiksi nousivat hyvin samantyyppiset asiat kuin omassa aineistossani: kaunis maisema, rauha ja hiljaisuus, metsän tuntu, toimintamahdollisuudet, hieno luontokohde, sekä tilan ja vapaudentuntu. Myös hienoa puistoa, historiaa ja kulttuuria, sekä pelottomuutta ja kohtaamispaikan mahdollisuutta arvostettiin. Keskimäärin tärkeimmiksi hyödyiksi tai ominaisuuksiksi mainittiin mahdollisuus liikuntaan ja ulkoiluun, asuin ympäristön kauneus ja viihtyisyys, vihreä maisema kodin ikkunasta tai parvekkeelta, mahdollisuus stressistä palautumiseen ja rauhoittumiseen, puuston ja kasvillisuuden suojavaikutus ja mahdollisuus luonnon tarkkailuun ja luontokokemuksiin. Suurin osa vastaajista oli samaa mieltä kuin luontokurssille osallistuneet naiset siitä, että asuinalueet tulisi säilyttää väljinä ja vihreinä tulevaisuudessakin. (Tyrväinen ym. 2005.)

Omassa tutkimusaineistossani maahanmuuttajanaisten luontosuhteisiin liittyi selkeästi luonnon ja lempimaisemien positiivinen merkitys psyykkiselle itsesääätelylle ja luonnon

rauhottava, sekä rentouttava vaikutus. Luontokokemuksiin vaikuttivat kaikin aistein koetut elämykset; tuntoaisti (pehmeä ruoho, lämmin aurinko, tuulenvire), näköaisti (värit, maisemat, luonnonelementit), hajuaisti (kukkien tuoksu, raikas ilma) ja kuuloaisti (lintujen laulu, hiljaisuus, veden liplatus ja aallot). Luontoympäristössä tapahtuva toiminta, kuten onkiminen, puistopiknik, kävely tai veneily koettiin virkistäväksi. Lisäksi pelkästään luonnon ajattelu toi hyviä mielikuvia, jotka koostuivat naisille erityisen merkityksellisistä ja positiivisiksi koetuista luontoelementeistä.

4.2.3 Luonnossa liikkumisen tapoja

Kaikki kurssilla olleet naiset olivat lähtökohtaisesti ainakin sen verran kiinnostuneita luonnosta ja siellä liikkumisesta, että ilmoittautuivat kurssille. Eräällä kurssikerralla haastattelin läsnä olleita naisia heidän sen hetkisistä ulkoilutottumuksistaan ja ympäristöön liittyvistä elämäntavoistaan.

Afganistanilais-pakistanilainen nainen kertoi käyvänsä kävelyllä lähimetsässä ja läheisen järven rannalla kesäisin joka päivä, mutta talvella vain noin kerran viikossa. Lasten ollessa pieniä, tuli ulkoiltua enemmän yhdessä heidän kanssaan, mutta nykyään hän liikkui yksin. Ulkoilu oli lähinnä kävelyä kodin lähetyvillä, eikä hän ollut esimerkiksi koskaan käynyt keräämässä sieniä tai marjoja. **Ikä ja perhetilanteen muutokset** olivat vaikuttaneet myös toisten naisten ulkoilutottumuksiin. Iäkäs vietnamilainen nainen asui yksin ja ulkoili lähinnä kauppareissuilla. Pari vuotta aiemmin hän oli loukannut lonkkansa kaaduttuaan jäisellä tiellä ja onnettomuus oli tehnyt hänet araksi liikkumaan talvella. Perheen ja puolison vielä eläessä he kävivät paljon marjareissuilla ja poimivat luonnontuotteita myytäväksi. He harrastivat tuolloin myös puutarhaviljelyä.

Eräs kiinalaisnainen kertoi käyneensä aiemmin marjassa, mutta vauvan kanssa ei enää tullut mentyä. Hankalassa maastossa liikkuminen pienen lapsen kanssa oli liian vaikeaa. Toinen kiinalainen nuori nainen taas kertoi kävelevänsä ahkerasti työnnellen vauvaa vaunuissa 1-2 tuntia päivittäin, jopa 8km edestakaisin. Motiivina hänellä oli raskauden myötä tulleiden kilojen laihduttaminen. Nainen poimi myös mielellään marjoja ja sieniä. Tässä häntä olivat auttaneet suomalaiset sekä suomenkiinalaiset ystävät, ja hän olikin uskaltanut myös kauempana sijaitseviin suurempiin metsiin. Kolmas kiinalainen nainen oli avioitunut suomalaismiehen kanssa. Hän oli käynyt sienimetsissä ja muisteli miten hän

ensimmäisellä kerralla vain kulki ystävänsä perässä, eikä tiennyt sienistä yhtään mitään. Ennen seuraavaa retkeä hän luki sienikirjasta tietoa ja toisella kerralla hän olikin puolisonsa mielestä jo oikea asiantuntija.

Kosovolaisella naisella oli tapana viedä kesäisin lapset uimaan kaupungin uimarannalle. Myös muille naisille uimarannat olivat erityisen tärkeitä kesäulkoilupaikkoja. Sudanilainen nainen, joka oli liikkunut uudella asuinalueellaan vasta vähän, oli ulkoillut perheensä kanssa aiemman asuinlähiönsä pikkujärven rannalla. Miehensä onkiessa kaloja vaimo perkasi niitä ja lapset leikkivät lähistöllä. Lasten hauskapidon ja vanhempien mielenvirkistykseen lisäksi kesäpäivä rannalla tuotti perheelle myös ravintoa.

R: ”Joo, aina me minä ja minun mies ja lapset. Hän menee kalasta... ongi... onkii kala ja sitten me istumme rannan... rannalle, mutta paljon hytty. — Joo, mutta se tuntuu hyvältä. Minä istun ja hän minun mies hän kalastaa ja sitten minä puhdistaa kala ja lapset leikkii ja aika menee hienosti.”

(RH 6.4.2011.)

Somalialainen nainen kertoi ulkoilevansa lastensa kanssa, mutta yksin hän ei ehtinyt mennä luontoon. Hänen perheensä asui lähiön laidalla, viimeisessä talossa ennen ulkoilualueetta ja lähellä järvenrantaa. Kesällä perheen vakio-ohjelmaan kuuluikin käynnit uimarannalla. Nainen ei itse osannut uida, mutta lapset pulikoivat mielellään. Uinnin jälkeen he söivät usein eväitä ulkona. Perhe vietti aikaa myös puistoissa, pihoilla ja kentillä, kun lapset harjoittelevat pyöräilyä, luistelua ja hiihtoa. Keväisin he olivat kiertäneet järven ympäri kulkevaa reittiä, joka oli osittain soista ja kulki pitkospuita pitkin. Nainen ei kuitenkaan käynyt siellä usein, koska reitti oli hänestä vähän pelottava. Hän ei ollut muutenkaan tottunut kävelemään metsässä ja ainoastaan yhden kerran hän oli yrittänyt mennä sinne yksin. Perheen edellisen asunnon lähellä oli pieni metsä, jossa kasvoi paljon vadelmia. Joku oli päiväkodissa antanut vinkin hyvästä marjapaikasta ja nainen sai kerättyä sieltä perheelleen pienen määrän marjoja. Hänen muistoissaan oli myös hyviä yhteisöllisiä luontokokemuksia. Lasten ollessa ala-luokilla heidän kevätjuhlaansa vietettiin järven rannalla. Aamulla mentiin ensin metsään kävelemään ja sitten uimarannalle, jossa jaettiin todistukset. Somalialaissyntyisen äidin mielestä tämä oli ”*mielenkiintoista ja hyvää.*” Hänellä aloitti neljä lasta peräkkäin samassa koulussa, joten luonnossa vietettyjä juhlia oli useina vuosina.

Kaikki kurssilla olleet naiset yhtä lukuun ottamatta asuivat kerrostaloissa. Suurin osa luontokurssin naisista ei koskaan ollut käynyt kaupungin ulkopuolisissa metsissä, vaan he ulkoilivat kaupungin puistoissa ja lähiulkoilualueilla. Suomalaiseen luontoon tutustumiselle tai siellä viihtymiselle nousivat esteeksi muun muassa **sääolosuhteet** ja niiden mukanaan tuoma ulkona liikkumisen hankaluus. Esimerkiksi yksi nainen kertoi viettävänsä paljon aikaa sisällä kotioiloissa, koska hän ei pitänyt siitä, kun satoi paljon vettä tai lunta. Edellisenä vuonna hän muisteli olleen niin kuuma ja kuiva kesä, ettei sen tähden tullut liikuttua ulkona. Joitain kurssilaisia eivät edes hankalimmat sääolosuhteet estäneet liikkumasta ulkona. Somalialainen nainen oli asunut kenttätyöni teon aikoihin Suomessa jo melkein kahdeksantoista vuotta ja hän ajoi autoa, vaikka kovassa pakkasessa ja lumipyryssä. Alkuaikoina hänen oli vaikeampi tottua siihen, että auto oli aamuisin jäässä ja ajo lumisateessa vaativaa, mutta nykyään hän suhtautui siihen huumorilla. Positiivisesti hän kommentoi myös talven päättymisestä;

A: "Jaa, mutta se ... ihan aina aika päättyy ja sitten kesällä on iloinen ja aurinkoinen... ja sitten kaunis."

(H 3.5.2011.)

Sääolojen lisäksi luonnossa liikkumista merkittävästi vähentävä syy oli **seuranpuute**. Kysyessäni naisilta aiheesta, he kertoivat;

S: "Ei yksin. Ei en tykkää yksin. Aina jonkun kanssa. Perheen kanssa."

V: "Lasten kanssa. Lasten, sukulaisten kanssa. Lapsenlasten kanssa."

Z1: "Kaverin kanssa ja lasten"

R: "Joo lapsien ja kaverin kanssa."

(KPK 29.3.2011.)

Naisten ei tullut mentyä yksin etenkään kaupunkimetsiin tai kaupungin ulkopuolisille ulkoilualueille. Muun muassa afganistanilainen nainen olisi kiinnostunut keräämään sieniä ja marjoja, mutta hän ei uskaltanut mennä yksin metsään. Siksi hän joutui ostamaan ruuanlaitossa käyttämänsä marjat kaupasta. Venäläinen nainen taas kertoi, että vaikka hän ei uskaltanut mennä Suomessa metsiin ja ulkoilu rajoittui vain kaupungin puistoihin,

niin Venäjällä kaikki oli ollut toisin. Siellä hän käveli, retkeili ja sienesti yhdessä sukulaisten ja ystävien kanssa. Hän perusteli retkeilyn lopettamista sillä, ettei halunnut mennä yksin, mutta myös sillä, että hänellä vaan oli Suomessa toisenlainen elämä. Lisäksi hän pelkäsi eksymistä. Eksymispelkoa vähentääksemme opettelimmekin kurssilla tavallisimpia karttamerkkejä. Maastokartat kiinnostivat useita naisista, koska niiden avulla olisi helpompi lähteä sieni- ja marjametsään.

Kulttuuriset tavat ja rooli-dotukset olivat myös vaikuttamassa naisten liikkumiseen luontoympäristöissä. Nuorena avioitunut sudanilainen nainen kertoi miten kulttuuri on vaikuttanut hänen liikkumisvapauteensa Suomessa ja Sudanissa. Miesten ja naisten roolit, sekä asuminen esimerkiksi maalla tai kaupungissa vaikuttavat sudanilaisen naisen elämään voimakkaasti.

T: ”Kun sinä olit Sudanissa ja oliko siellä jotakin semmoisia mitä sinä teit joka päivä, mitä sinä et voi täällä tehdä, kun on erilainen luonto?”

R: ”Kun erilainen luonto... Aina minä mene täällä kouluun, jos minä naimisissa. Mutta Sudanissa, jos sinä olet naimisissa, sinä aina istu kotona, laitto ruokaa, valmistaa kaikki ja miehet menee työssä ja sinä vain istu kotona. Se on erilainen. Mutta täällä on, me menemme kouluun sama (molemmat), pitää valmistaa ruokaa, hän hakee lapset. Pitää väli (=tauko). Työ on hänen puoli ja tämä minun puoli, mutta Suomessa se on (eri). Sudanissa pitää aina mies menee työssä koko päivä. Jos hän menee kello seitsemän, ehkä hän tulee kello seitsemän illalla. Koko päivä sitä hän (nainen) istuu kotona, silittää vaatteet..”

R kertoo kaupunkilaisnaisten pääsevän hyvin vähän luontoon, mutta taloissa on usein pihat. He vain kävelevät keskustaan ostamaan ruokaa ja tulevat takaisin. Maaseudulla naiset voivat mennä metsiin keräämään ruokaa ja polttopuita, sekä osallistua maanviljelyyn. Ruokakin laitetaan usein ulkona nuotiolla.

R: ”Minä ajattelen luonnossa se on hyvä. Siinä pitää kävellä paljon. Kaikki on terveellinen. Siinä pitää laittaa se ja kaikki kasvi itse kerätä ja tulee kotona laittaa.”

(H 29.3.2011.)

Muutto Suomeen oli vaikuttanut perheen arkeen selkeästi, sillä molemmat vanhemmat kävivät nyt koulua. Miehen vastuulle oli tullut esimerkiksi lasten hakeminen hoitopaikasta ja perheen äidin liikkumatila asuinympäristössä oli koulumatkojen tähden paljon aiempaa laajempi.

Asuinmaan, asuinpaikan, sukupuolen, luokan tai etnisen ryhmän ohella ikä ja sukupuoli nähdäänkin merkittäviksi liittyen luontokokemuksiin, liikkumismahdollisuuksiin ja ympäristösuhteeseen (Katz & Monk 1993, 265—272). Syntyminen tytöksi tai pojaksi voi

olla hyvinkin merkityksellistä luontosuhteen kehittymisen kannalta. Eri sukupuolille on usein kulttuurillisesti määritelty erilaisia rooleja, jotka vaikuttavat heidän mahdollisuuksiinsa toimia eri tilanteissa. Alueilla, joilla esimerkiksi miesten tehtävänä on käydä metsällä tai ylipäätään asuinyhteisöstä kauempana, ja naisten olla lähinnä kotona, on naisten ympäristön tuntemus alueellisesti rajoittuneempaa. Jos tyttöjen tehtäviin kuuluvat pitkät vedenhakureissut, paimenessa oleminen, kaupunkipuutarhan pitäminen, eläintenhoito, pelloilla työskentely, luonnontuotteiden keräily tai heillä on mahdollisuus vapaa-ajan viettoon luonnossa, heidän kontaktinsa luontoympäristön kanssa ovat huomattavasti monipuolisemmat.

Tyttöille ja pojille on usein asetettu erilaisia odotuksia liittyen soveliaisiin tapoihin tai sopiviin kiinnostuksen kohteisiin. Se voi näin vaikuttaa siihen millaiseksi yksilöiden luontosuhde voi muodostua. Esimerkiksi luontokurssia käynyt kiinalainen nainen ei viihtynyt lapsena kotona sisällä, koska vanhemmat komensivat häntä jatkuvasti; *”Ole hiljaa! Älä hypi! Älä liikasta!”* Heidän mielestään tytön olisi pitänyt olla hiljainen, mutta kiinalaisnainen piti pienenä leikkimisestä joella, majojen rakentamisesta ja raisuista, sekä sotkuisista leikeistä. Usein tyttöjen itsenäisen liikkumisen vapaus ei vastaa kuitenkaan yleisiä odotuksia. Vaikka naimisissa olevan nuoren sudanilaisnaisen elämä rajoittuisikin paljolti kotiin, niin esimurrosikäisellä sudanilaisella työllä voi olla poikien kanssa tasapuolisemmat liikkumisen ja tilan haltuunoton, sekä ympäristön tutkimisen mahdollisuudet, kuin oman ikäluokkansa tytöillä suurissa USA:n metropoleissa. (Katz & Monk 1993, 265—272.)

Lapsuuden ja aikuisuuden rajan molemmilla puolilla sukupuolella voi kuitenkin olla oleellista merkitystä ympäristösuhteen kehittymiselle. Esimerkiksi liikkumisvapauden ajatuksellinen yhdistäminen seksuaalisuuteen voi rajoittaa oleellisesti murrosikäisten tyttöjen liikkumista. Cindi Katz ja Janice Monk (1993) kirjoittavat paikan ja ”avaruuden” merkityksestä naisten elämän rakentumiselle ja lapsuuden liikkuvuudella voi olla heidän mukaansa merkitystä myös myöhemmän iän liikkuvuudelle. Lapsuuden tilalliset taidot, eli ympäristössä liikkumiseen liittyvä tieto, kokemus, sekä tilan haltuunoton ja käytön taidot, ovat merkittävinä muovaamassa myös heidän tulevaa liikkumistaan. Itsenäisen liikkumisen rajoittaminen esimerkiksi tyttöjen kohdalla, vaikuttaa heidän psykososiaaliseen kehitykseensä ja voi opettaa esimerkiksi pelkäämään joitakin tiettyjä paikkoja, joita pojat eivät pidä vaaran paikkoina. (Katz & Monk 1993, 265—272.)

Avioituminen ja lasten syntyminen vaikuttivat kurssilla olleiden naisten mahdollisuuksiin liikkua myös Suomessa. Lasten syntymä saattoi sekä lisätä, että vähentää luonnossa liikkumista. Pääosin naiset kertoivat olleensa ulkona enemmän lasten ollessa pieniä tai asuessa kotona. Lapset mahdollistivat naisten luonnossa liikkumisen monipuolistumisen Suomessa, vaikka vastakkaisiakin kertomuksia tuli esille. Moni naisista oli saanut monta lasta peräkkäin pienillä ikäeroilla ja osa oli tullut äidiksi vasta hiljattain. Vaikka loppusyksyn ja talven kelit hankaloittivatkin ulkoilua, ja lasten pukeminen oli työlästä, niin kurssilla olleet pienten lasten äidit ulkoilivat lapsineen myös silloin. Pihoilla, kävelyreiteillä, puistoissa ja leikkikentillä kävely ja touhuaminen, sekä pallopelit, luistelu, hiihto, pyöräily ja uiminen kuuluvat useiden lapsiperheiden elämään. Äitien rooli oli usein ulkoilun mahdollistajana; ulospukijan, paikkoihin kuljettavan, auttavan, vahtijan ja kannustavan rooli. Myös aikuistuvien nuorten äidit kertoivat kaikki viettäneensä eniten aikaa ulkona silloin, kun lapset olivat pieniä ja liikkuvat äitiensä mukana

4.2.4 Kohtaamisia eläinten kanssa

Vaikka osa luonnonelementeistä, kuten vihreät kasvit ja vesi, nähtiinkin yleisesti ottaen virkistävänä ja rauhallisissa luontoympäristöissä ajan viettäminen rentouttavana, niin etenkin metsissä liikkumiseen, eläimiin ja hyönteisiin liittyi monia pelkoja. Myös toisten ihmisten arvaamatonta käytöstä jännitettiin jonkin verran. Sudanilainen nuori nainen sanoi ulkoilevansa ilman pelkoa asutuksen lähellä olevissa pienissä metsissä. Hänestä Suomessa oli turvallista ja *”kaikki kilttiä, eläimet ja ihmiset”*. Häntä ärsyttivät kuitenkin muurahaiset, mutta nekään eivät Suomessa hänen mukaansa tee mitään ihmisille. *”Tiedätkö Sudanissa sinä istu lattia ja sitten heti muurahainen tule pistele. — sinua kutittaa monta päivää ja sitten, mutta täällä on kaikki kiltti... (tirskahtaa)”*, hän kertoi. Myös hyttysiä hän pelkäsi, koska ne pistävät vaatteidenkin läpi. Sudanissa hyttyset tartuttavat malariaa.

Suomessa sudanilaisnainen ei ollut uskaltanut mennä isoihin metsiin ja hän pelkäsi myös käärmeitä. Kerroin luontokurssilaisille, että suomalaisista käärmeistä vain kyy on myrkyllinen, eikä sekään ole kovin vaarallinen. Eräs naisista oli kauhuissaan kuullessaan kyykäärmeestä, mutta toinen tiesi, että Sudanissa on paljon myrkyllisempiä lajeja ja myös skorpioneja. Keskustelu skorpioneista ja käärmeistä innosti naiset kertomaan

kokemuksistaan. Puheeseen osallistui myös afganistanilaisnainen, joka ei aiemmin ollut juuri puhunut toisten kanssa.

T: "S, oletko sinä käynyt metsässä?"

S: "En ole käynyt koskaan, mutta pelkään... kaikkia eläimiä, pelkään kaikkea." (S kertoo pelkäävänsä jopa hiiriä ja kaikkia eläimiä. Hän on jo aiemmin kertonut pelkäävänsä hiiriä.)

R: "minä pelkään suuressa metsässä, en lähellä. Ja käärme minä pelkään."

S: (S pelkää myös karhuja ja käärmeitä) "Ja ihmisiä."

V: "Ei kai Suomessa tarvitse (pelätä ihmisiä)?"

S: "Kyllä, yksi voi tappaa."

R: "En minä pelkää, Suomessa kaikki kilttiä."

S: (S kertoo; kuinka hän vuokrasi kerran ystäviensä kanssa (x) mökin. Mutta naiset olivat pelänneet koko yön, että ovelle tulee joku. He pelkäsivät eläimiä ja kaikkia ääniä ja valvoivat peloissaan aamu viiteen.) "Ja seuraava aamu mentiin takaisin kotiin."

R: "Minä ajattelen karhu tulee... ja käärme pelkään." (R kertoo miksi pelkää metsiä kaupungin ulkopuolella).

Z2: "iso metsä minä pelkään. Pelkään käärmeitä."

S: "Minä pelkään kaikki eläimistä ... kun näen koiran minä juoksen."

T: "Miksi?"

S: "Jos puree tai koskee. Olen kaupungissa aina asunut... meidän maassa paljon koiria tiellä..."

H: "Villikoiriako? Niitä pitääkin varoa, koska jos ne purevat ne voivat tartuttaa vaarallisia tauteja. Mutta Suomessa koirat täytyy pitää kaupungissa kiinni."

(S:n kertomus serkun koirasta)

R: "Suomen metsä turvallinen. Ei niin kuin Afrikassa."

S: "Minä en tiedä Afrikasta."

R: Siellä paljon käärmeitä ja en tiedä mikä (S piirtää skorpionin kuvan)."

Z1: "minä pieni... aina jalkaan kumisaappaat... kotona... aamulla laitoin... koska paljon, paljon lattialla." Z1 kertoo, että hänen lapsuudenkotinsa lattialla oli skorpioneja ja sen takia hänellä oli aina sisällä kumisaappaat jalassa. Häntä muisto naurattaa, mutta samalla hän tuntee vastenmielisyyttä skorpioneja kohtaan."

R: "Meillä Etelä-Sudanissa paljon (skorpioneja). Aina pitää tarkistaa kengät aamulla (ennen kuin pukee ne jalkaansa, niissä voi olla skorpioneja tai jopa käärmeitä). Joskus käärmekin."

Z1: (Z1 innostuu selittämään kuinka hän kerran kiljui äidilleen, kun jokin kutitti hänen jalkaansa ja se oli ollut käärme.) "Käärme kutitti kerran... (näyttää jalkaansa)"

(KPK 29.3.2011.)

Edellä mainittujen eläinten lisäksi joitakin naisia kauhistuttivat hämähäkit. Naiset muistelivat myös synnyinmaiden villipetoja ja muita eläimiä. Sudanissa pelättiin apinoita ja eräs sieltä kotoisin oleva nainen kertoi niiden joskus ottavan käteensä kepin ja lyövän. Katsoessamme videota ilveksestä, eräs nainen sanoi; *”Jos tuollainen tulisi minua vastaan, pelkäisin”*. Toinen kommentoi siihen, että Sudanissa oli ennen paljon tiikereitä, mutta ne pakenivat sodan aiheuttaman metelin takia. Somaliassa puolestaan sudet uhkasivat lammaslauvoja ja sieltä Suomeen muuttanut nainen oli kiinnostunut tietämään onko Suomessa sama tilanne. Hänelle monet suomalaiset pikkueläimet, kuten jänis, orava, siili ja käärmeet olivat tuttuja, koska niitä elää myös Somaliassa. Hän oli kuitenkin arka menemään metsään siksi, että pelkäsi villieläimiä kuten karhua. Hän oli kuullut uutisista, että jossain hänen kotinsa lähialueilla olisi nähty karhu. Suomenkielenopettaja oli hänelle kertonut mitä pitäisi tehdä jos sen näkisi metsässä, mutta hän ei ollut kovin vakuuttunut siitä, että kykenisi tositilanteessa toimimaan oikein;

A: ”... Ja karhu jos mukana se oli pentu... jos ihmiset juoksee, se hänkin, se varmaan tappaa ja oli vaarallisia. Hän sanoi; se ei ala juoksee. Mä sanoin, en mä pysty! Kun nähnyt se karhu. En mä pysty se seisomaan.”

(H 3.5.2011.)

Kiinalaisnaisen toivoman hirviaiheisen videon myötä keskustelumme kulkeutui todelliseen ihmisen ja luonnon kohtaamiseen liittyvään vaaratilanteeseen myös Suomessa, nimittäin hirvikolareihin. Nainen muistutti toisia hirvivaara -merkeistä teiden varrella. Toisetkin kurssilaiset tiesivät merkistä piirretyn kuvan nähdessään, että sellaisen liikennemerkkin kohdalla tulee hiljentää vauhtia. Videota katsellessamme huomasin myös miten erilainen kulttuuri voi olla vaikuttamassa käsityksiin siitä, mikä luontoon liittyvä tapahtuma on sopivaa katsella ja mikä taas ei;

”Hirvivideo painottui yllättäen kiima-ajasta puhumiseen, kiimahuutoihin ja ryskyvään metsään hirvien paritellessa. En tiedä ymmärsivätkö naiset videon selostusta, mutta vieras musliminainen lähti ja toinen muslimi Z vaikutti vaivaantuneelta ja katseli pois päin. Johtuiko se aihepiiristä vai väsymyksestä?”

(KPK 8.3.2011.)

Eräällä oppitunnilla katselimme kaniineja, jotka olivat päässeet Helsingissä lisääntymään valtavasti ja niistä on jo vahinkoa puutarhoille ja puille. Somialainen nainen kysyi mistä kaniinit olivat päässeet kaupungin luontoon ja hämmästeli vastaustani. Hänelle ei ollut tullut aiemmin mieleen, että ihmisillä voisi olla kaneja kotona lemmikkieläiminä. Lemmikkieläinten sijaan useilla naisista oli kokemusta kotieläimistä, kuten somialaisella vuohista, joita oli ollut hänen lapsuudenkodissaan.

H: "Oliko teillä itsellä eläimiä? Hoiditko sinä?"

A: "Me hoidamme vuohia... Eivät syöneet se, kun maissinlehdet ja jotain salaatinlehdet.

H: "Joo. Saitteko te niiltä vuohilta maitoa?"

A: "joo, mutta ei paljon... Ottaa vähän ja sitten laittaa teen kanssa." (naurahtaa)

(H 22.3.2011.)

Naisen kotikaupungissa ihmiset pitivät paljon myös muita kotieläimiä, kuten aaseja. Koiria ei juuri ollut, mutta kissoja pidettiin lemmikkieläiminä. Toinen nainen kertoi sudanilaisessa kotikaupungissaan olleen paljon villikoiria.

Suomessa on sanonta, että *"koira on ihmisen paras ystävä"*. Moni hankkii koiran seurakseen tai vaikka lenkkeilymotivaation nostajaksi. Kenelläkään luontokurssilaisista ei ollut kotona lemmikkieläimiä, mutta ne tulivat useaan otteeseen puheeksi, varsinkin juuri koirat. Eräällä naisista oli ollut Vietnamissa koira, jota oli työläs hoitaa, sillä kuumassa ilmastossa sen turkki hiostui niin nopeasti, että se piti pestä parin päivän välein. Kerran kysyin mitä naiset ajattelevat siitä, että suomalaisilla on niin paljon koiria lemmikkeinä. Eräs nainen kertoi;

"S: ... paljon koiria. Ja kun mä meen hissiin, jos on tuolla koira, niin mä en mene hissiin. Mä sanon mene ensin. Sitten seuraavalla minä menen."

(RH 29.3.2011.)

Hän kertoi myös säikähtäneensä joskus naapurin koiraa niin, että juoksi alas rappusia ja putosi. Hänen miehensä oli suuttunut naapurille, joka ei ollut pitänyt koiraa takanaan, vaikka hänen vaimonsa pelkäsi sitä niin paljon. Nainen oli tuolloin ollut raskaana ja hän kertoi synnyttäneensä lapsen pian tuon tapahtuman jälkeen.

Koirien jätökset teiden varsilla herättivät myös keskustelua. Bongaillessamme eläinten jälkiä talvisen retkemme aikana, kiinalaisnaiset naureskelivat koiranpissuille ja kakoille lumihangessa. Luonnonsuojeluaiheisella tunnilla naiset pohtivat, kuinka asuinalueet rakennetaan liian tiiviiksi ja pienellä alueella on liikaa koiria. Ja vain pieni osa ihmisistä tuntui keräävän koirankakat pois. Toisaalta esimerkiksi vietnamilaisnaista huvittaa muisto vanhasta ihmisestä poimimassa koirankakkaa pussiin. Hän näytteli tuota henkilöä ojentaen kätensä kuin varovasti poimien jotakin ja sitten hän nyrpisti nenäänsä. Hänen mielestään oli outoa kerätä koiran kakkoja haja-asutusalueelta, mistä hän oli itse kotoisin.

Eläimiin liittyy myös erilaisia uskomuksia ja naisille syntyi pidempi keskustelu pöllöjen symboliikasta. Tässä pätkä kenttäpäiväkirjastani;

"Pöllöistä tulee pidempi keskustelu. F kertoo, että Marokossa (kuten hänen mukaansa kaikkialla muualla maailmassa) pöllöt ennustavat onnettomuutta. Marokossa pöllöt eivät liiku yleensä ihmisten asutusten lähellä ja jos ne joskus sinne eksyvät, ihmiset uskovat, että pian joku kuolee tai tulee jokin muu onnettomuus. Kun F viimeksi kävi Marokossa, eräs nainen oli kertonut, että heidän talonsa päällä oli istunut pöllö. Ja kahden päivän päästä siitä, naisen isä kuoli." (KPK 10.5.2011.)

Marokkolainen F uskoi, että pöllöihin liittyvä marokkolainen uskomus on globaali ja monet kurssin naiset vakuuttivat myös heidän synnyinmaissaan uskotun pöllön ennustavan onnettomuutta. Marokossa pöllöt eivät liiku yleensä ihmisten asutusten lähistöllä, mutta jos ne eksyivät sinne, ihmiset uskoivat jonkun henkilön pian kuolevan. Myös pöllöjen huhuileva ääni oli huono enne, sillä kuoleman lähettiläs oli tuolloin lähellä. Luontokurssilaisten keskuudessa pöllöuskomus oli osalla edelleen vahva. Iäkäs nainen nyökytteli seuraten keskustelua vieressä ja myönteli myös Vietnamissa pöllöjen uskottavan pöllöjen tuottavan huonoa onnea. Hän muisti tarinan autonkuljettajasta, joka kuuli pöllön huhuilua aamulla kotinsa lähellä ja päivällä hän ajoi kolarin.

Tällä hetkellä vuonna 2014 pöllöt ovat Suomessa muodissa ja niitä esiintyy kankaissa, vaatteissa, laukuissa ja sisustustarvikkeissa. En itse ollut koskaan kuullut mitään pöllöihin liittyvää uskomusta, mutta nopea aiheeseen tutustuminen Google -haulla "pöllö uskomukset" vahvisti naisten ajatuksen siitä, että pöllöön liittyvä uskomus on varsin globaali. Margaret Cravenin romaanin nimi *Kuulin pöllön kutsuvan* (1967 /1975) tulee Kwakiutl -intiaanikansan uskomuksesta, jonka mukaan pöllö huutaa sen nimeä, jonka

vuoro on kuolla.⁹ Nuorten suomalaisnaisten blogi -sivulta *Liikaa Kahvia* löytyi kaksi pöllöihin liittyvää uskomusta; ”Kolmasti huutava pöllö enteilee huonoa.” ja ”Pöllön näkeminen päiväsaikaan on huono enne”.¹⁰ Suomen luonnonsuojeluliiton ympäristökasvatussivuilla pöllöjä kerrotaan pidetyn viisaina velhoina, mutta toisaalta niiden kumea huhuilu on liitetty myös paholaisen lähettiläisiin.¹¹ Helsingin kaupunginkirjaston Kysy.fi nettisivuilta puolestaan löytyy vastaus kysymykseen; Mitä uskomuksia huuhkajaan liittyy?

”Pöllöillä on lintusymboliikassa kahtia jakautunut rooli. Ne edustavat sekä viisautta ja tiedonvaloa, mutta myös pimeyttä ja kuolemaa. Suomalaisessa kansanperinteessä huuhkajaa, josta usein on käytetty myös nimiä hyypiö tai hyypiä, on pidetty tuonelan ja paholaisen lintuna, joka huutaa vahinkoja ja kuolemaa. Huuhkajan näkeminen tai sen huhuilun kuuleminen on ennakkoinut kuolemaa/kuolemia tai muita ikäviä asioita kuten sofia, nälkähätää, onnettomuuksia, tappeluita, veritöitä, murhia, katovuotta, nälkävuotta, vainolaisia. Huuhkajaa on pidetty myös sulhasia huutavan vanhanpiian haamuna. Kreikkalaisessa mytologiassa noidat saattoivat halutessaan muuttua huuhkajaksi ja Siperiassa uskottiin huuhkajan himoitsevan lapsia saaliikseen.”¹²

Toisaalta suomalaisessa kansanperinteessä pahoja lintuja on voinut olla myös muita. Arno Forsiuksen artikkelissa *Linnut ja kansanlääkintä* (1995) on koottu lintuihin liittyviä uskomuksia. Pirun edustajina on nähty huuhkajan lisäksi korppi, harakka, varis, kaakkuri ja yllättäen tervapääsky. Leppälinnun, palokärjen, naakan tai metson tuleminen pihapiiriin tai teeren lentäminen katolle puolestaan ennusti kuolemaa.¹³

Aiemmin kirjoitin ontologioista, joissa luonnon, kulttuurin ja ihmisen suhteet nähdään hyvin erilaisilla. Pöllöön liittyvä uskomus kertoo mielestäni eniten animiimisesta ontologiasta, missä kaikki elolliset ovat kulttuurillisia olentoja ja merkityksellisiä ihmisen rinnalla jäsentämässä tämän maailmankuvaa (Kaartinen 2012, 465.). Yllättäen paikalliseksi tai alueelliseksi kulttuuri-ilmiöksi ajateltu uskomus osoittautui tässä tapauksessa varsin yleismaailmalliseksi. Lintuihin ja etenkin pöllöihin liittyy kuolemaan viittaavia uskomuksia eri puolilla maailmaa. Uskomus kertoo myös luontokokemusten mystisestä luonteesta (Vilkuna 1997, 173—174). Pöllöjen maineeseen vaikuttavat muun muassa yölinnun elämäntapa, salaperäisyys, ääni ja suuret silmät. Pöllöuskomus on levinneisyydessään

⁹ http://www.greenspot.fi/jussihirvi/lannen_craven.html

¹⁰ <http://liikaakahvia.blogspot.fi/2010/10/enteita-ja-uskomuksia.html>

¹¹ <http://www.sll.fi/mita-me-teemme/ymparistokasvatus/tarinoita-metsasta/pollot1/>

¹² <http://www.kysy.fi/kysymys/mita-uskomuksia-huuhkajaan-liittyy>

¹³ <http://www.saunalahti.fi/arnoldus/linnut.html>

vastaavanlainen kuin pääskysen merkitys maailmanlaajuisena kevään symbolina. Pääskysset liittyvät selkeästi vuodenaikojen vaihteluun ja muutokseen, joka tapahtuu luonnossa samanaikaisesti, kun linnut palaavat muuttomatkoiltaan. Pääskysset tuovat uuden elämän, kesän ja valon. Pöllöihin eivät vaikuta juurikaan vuodenajat, vaan sen sijaanvuorokaudenajat ja etenkin yö ja sen symbolinen yhdistyminen elämän päättymiseen.

4.3 Luonnosta ravintoa ja vettä

Teorialuvussa esittelin Suomen ympäristökeskuksella tehtyä tutkimusta, joka liittyi maahanmuuttajiin kaupunkiluontoalueiden käyttäjinä. Siinä käytettiin käsitettä ekosysteemipalvelut; luonnon ihmisille tarjoamat aineelliset ja aineettomat hyödyt. Edellisten lukujen sisällöissä korostuivat ekosysteemipalveluista kulttuuriset palvelut ja aineettomat ihmisen hyvinvointiin liittyvät hyödyt. Tässä luvussa puolestaan korostuu kaupunkiluonnon säätelypalvelujen merkitys ja etenkin luonnosta saatavien tuotteiden ja niiden hyödyntämisen merkitys. (Faehnle ym. 2010.) Aineistosta nousi vahvasti esille ravintoteema, ja osa kurssilaisista oli kiinnostunut melkein ainoastaan sellaisista luontoon liittyvistä aiheista, joissa käsiteltiin luonnosta saatavaa hyötyä ravinnon muodossa. Aineistoni viittaa siihen, että useilla naisista oli ollut aiemmassa kotimaassaan kokemuksia puutarhaviljelystä ja jopa omavaraisuudesta, kun taas Suomessa monet heistä olivat päätyneet ostamaan kaiken ruokansa kaupoista. Heillä oli kuitenkin halu oppia keräämään ravintoa luonnosta myös Suomessa. Osalle naisista uudessa asuin maassa oli myös avautunut kokonaan uusi mahdollisuus tuottaa perheelleen ravintoa kasvimaata viljelemällä. Tässä luvussa käsittelen ensin metsistä ja järvistä saatavaan ravintoon liittyviä keskusteluja, sitten kasvimaita ja lopuksi allergioihin ja erityisruokavalioihin liittyviä aiheita.

4.3.1 Marjametsästä onkipaikoille

Yksi pitkään Suomessa asunut kurssilainen kertoi poimineensa perheensä kanssa yhtenä vuonna kolmessa kuukaudessa 8000 markan edestä myyntiin **marjoja**. Kaikki eivät

kuitenkaan olleet uskaltaneet kertaakaan suomalaisiin marja- ja sienimetsiin, vaikka olisivat halunneet. He olivat tyytyneet ystävilta saatuihin tai kaupasta ostettuihin marjoihin ja joku kertoi poimineensa mansikoita mansikkamailta. Suurimmalla osalla oli hyvin suppeasti tietoa suomalaisista sienistä ja marjoista. Eräs iranilainen tyttö kertoi äitinsä opettaneen maahanmuuttajanaisten luontoretellä, mitkä kasvit suomalaisessa luonnossa olivat syötäviä. Koska useilla kurssilaisista oli pikkulapsia, he toivoivat saavansa luontokurssilla tietoa myös myrkyllisistä marjoista ja kasveista. Opettelimme yhdessä tunnistamaan muun muassa kielon, jota monet naiset tykkäsivät poimia maljakkoon. He eivät tieneet, että kielon marjat olivat myrkyllisiä ja olivat informaatiosta kiitollisia.

Huomasin myös miten tietoa ei aina osata etsiä, eikä suomenkielinen tiedotus kulkeudu naisten ulottuville itsestään. Useimmissa maissa ei ole vastaavaa lakia **jokamiehenoikeuksista** ja niihin liittyvät asiat eivät olleet naisille entuudestaan tuttuja. Se missä sai liikkua ja mitä luonnosta sai kerätä mukaansa, oli hämärän peitossa ja aiheutti epävarmuutta omatoimisen luonnossa liikkumisen ja marjastamisen suhteen. Vapaa marjojen ja sienten poimimisoikeus muualta kuin toisten pihoilta, oli naisista joka tapauksessa hyvä juttu. Somalialainen nainen kertoi miten hänen maassaan ihmiset saivat hedelmäkaudella mennä poimimaan puista jälkisatoa sen jälkeen kun maanomistajat olivat keränneet pääsadon.

Yhdellä oppitunnilla olivat aiheena **luonnonyrtit ja salaattiainekset**, joita voi poimia puhtaista paikoista muun ruoan sekaan. Seudun lehdessä ilmestyi kurssin aikana Villivihannekset -artikkeli, jonka kuvien avulla opetin näistä syötävistä lajikkeista, sekä niiden käyttämisestä ruoanlaitossa. Kun luonnonsalaattiaineksiin liittyen kerroin miten voikukanlehtiä voidaan käyttää salaattissa, kiinalainen nainen ihmetteli epäuskoisena, että syövätkö suomalaiset tosiaan luonnosta kerättyä ravintoa. Hänen mielestään suomalaisten sijaan kiinalaisilla oli tapana syödä paljon luonnosta kerättyjä aineksia; *”syömme paljon salaattia ja vihanneksia... enemmän kuin suomalaiset.”* Ja oikeassahan hän oli, sillä aika harva suomalainen todellisuudessa keräilee luonnonyrtejä ainakaan säännöllisesti ravinnokseen. Eräs nainen kertoi, että kiinalaisten tavoin vietnamilaiset; *”myös tapana (syödä vihanneksia)... lämpimänä ruokana vihanneksia. Ja siitä saa vähän säästöä.”*

Eräänä päivänä juttelimme kahvipöydässä **sienistä** ja yksi naisista sanoi pitävänsä erityisesti *”kangas- tai jotain sienistä, jotka muuttuvat sinisiksi, kun niihin koskee.”* Kerroin, niiden olevan kangastatteja, joissa on hieman metallinen maku, koska ne keräävät

maaperästä itseensä rautaa. Kohtaamispaikassa työllistettynä oleva maahanmuuttajanainen alkoi heti luetella raskasmetalleja; ”lyijy, kadmium...”. Hänelle oli tuttua, että osa sienistä kuten myös kangastatti, kerää itseensä ympäristölle haitallisia aineita kuten cesiumia, joka on radioaktiivista. Tästä puhe siirtyi rouskuihin. Venäläinen nainen sanoi, että ne ovat ”makean vastakohta” (kitkeriä). Rouskuja ei monissa maissa pidetä ruokasieninä ja neuvoin, että niiden kitkeruus lähtee, kunhan ne ensin kiehauttaa eli ryöppää. Tämän keskustelun jälkeen naiset toivoivat oppituntia sienistä.

Sienitunnilla tutkimme suomalaista nettisivustoa nimeltään *Arktiset aromit*, josta löytyvät hyvät kuvat eri marjoista ja sienistä, sekä niihin ja niiden käyttöön liittyvät perustiedot ruokaohjeita myöden.¹⁴ Kiinalaisnainen kertoi keränneensä Suomessa kantarelleja, herkkutatteja ja suppilovahveroita. Naiset tunnistivat punaisen kärpässienen myrkylliseksi, mutta pitivät sitä myös kauniina ja kuvauksellisena sienenä. Vietnamilainen nainen jäi vielä tunnin jälkeen tutkimaan aihetta. Erehdyksessä hän ilostui nähdessään valkokärpässienen kuvan; ”*Onko tuo se hyvä syötävä sieni?*” Kiirehdin selittämään, ettei koskaan pitäisi poimia täysin valkoisia sieniä, koska valkoinen kärpässieni on erittäin myrkyllinen. Juuri hieman aiemmin uutisissa oli ollut juttu suomalaisen kaupungin lähistöllä sattuneesta tragediasta, jossa ulkomaalaistaustaiset ihmiset olivat luulleet valkokärpässieniä herkkusieniksi ja joutuneet sairaalahoitoon. Eräs kiinalaisnainen kertoi huvittuneena olleensa kerran oppaan kanssa sienessä, mutta ”*se ei mennyt oikein hyvin. Kaikki olivat myrkkysieniä!*”

Kävimme kurssin aikana myös lähiökirjastossa, jossa kirjastonhoitaja oli koonnut meitä varten kirjallisuuslistan liittyen luontoaiheiseen aineistoon. Kierroksen aikana hän puhui paljon suomalaisista sienistä. Mukana ollut italialainen nainen kertoi löytäneensä edellisenä vuonna herkkusieniä, jotka hän viipaloi ja kuivatti auringossa italialaiseen tapaan. Toinen nainen huomautti sen olevan myös vietnamilainen tapa. Kurssilla naisia kiinnostivat sienten luokittelussa käytettävät merkinnät, ja kun vierailimme Luonnontieteellisessä museossa, naisilla syntyi jutustelua oppaan kanssa nimenomaan sienistä. Kiinalaissyntyiset naiset tiesivät korvasienen, mutta eivät tunteneet sen kasvupaikkoja ja opas lupautui heidän kanssaan sieniretkelle. Olin yllätynyt siitä, että sieniaihe oli niin kiinnostava myös niiden mielestä, jotka eivät olleet käyneet koskaan sienimetsässä.

---

¹⁴ <http://www.arctic-flavours.fi/fi/etusivu/>

Naiset olivat myös erityisen kiinnostuneita **kalalajeista ja kalastustavoista** ja käyttivät ruuan valmistuksessa melko paljon kalaa. Heillä oli etukäteen tietoa suomalaisista kalalajeista, kuten kuhasta, ahvenesta ja lahnasta. Aiemmin kirjoitin sudanilaisen perheen tavasta viettää kesäpäivää pikkujärven rannalla isän onkiessa, äidin peratessa kaloja ja lasten leikkiessä. Myös vietnamilainen ja venäläinen kokivat mato-ongella käymisen rentouttavaksi puuhaksi. Kiinalainen nuori nainen oli onkinut joskus särjen ja tutustunut myös pilkkimiseen. Yhden naisen mielestä kuha oli erityisen hyvä ruokakala, toinen kertoi tekevänsä ruokaa yleensä lohesta ja kolmas tunsi ruokakaloista suomenkielellä silakan. Kaloista naisten perheissä tehdään yleensä keittoja tai niitä paistetaan. Osa naisista kävi kalaostoksilla kauppahallissa ja he ihmettelivät miksi kala on Suomessa niin kallista. Erään naisen mukaan kalojen mädit ovat suurta herkkua Vietnamin ja siellä niitä syödään paljon.

Aiemmin puhuimme kurssilla **käärmeistä ja muista matelijoista** lähinnä luonnossa liikkumista haittaavina tai muuten pelottavina tekijöinä. Ruokaan liittyen naiset kertoivat, että Kiinassa ja Vietnamin syödään vaskitsoita. Aihe tuli esille myös muutoin; eräs nainen kertoi sisiliskosta, jonka hän tiesi kasvattavan pudottamansa hännän tilalle uuden. Toinen ei tiennyt, millainen on suomalainen sisilisko, vaan hän kysyi ovatko vesilisko ja sisilisko sellaisia, joita kiipeilee kotona joka paikassa, seinillä ja katossa. Vietnamilaisissa taloissa ne olivat tuttuja vieraita, mutta muut korjasivat, että suomalaiset sisiliskot ovat pikemminkin hyvin arkoja ja asuvat kivenkoloissa.

Matelijoiden lisäksi **lintuaihe** oli esillä moneen kertaan ja välillä puhe siirtyi metsästyksen. Afganistanilainen nainen kertoi kuinka keväällä maahan saapuvia joutsenia ammuttiin ruuaksi. Kiinalaisen naisen mielestä oli hyvä, että Suomessa voidaan syödä myös suoraan luonnosta saatua lihaa. Kiinassa oli hänen mielestään niin paljon ongelmia ruoan saastuneisuuden kanssa. Hän kiinnitti huomiota myös nopean lihantuotannon ongelmaan. Kun kananpojat teurastetaan kahden kuukauden ikäisenä, jolloin ne ovat vielä liian pieniä, niiden liha ei kuulemma maistu miltään. Kiinassa asuessaan hän osti usein kerralla kaksi kanaa, joista toisesta tehtiin keittoa ja toinen paistettiin. Kiinassa syödään myös useita muita lintulajeja;

"Fasaanin kuvan nähdessään H kiljahtaa; "Tämä on tosi herkullinen!". Hänen mukaansa Kiinassa syödään fasaania, hanhia ja sorsia ja ne kaikki ovat "tuoossii heerkullisia!", hän sanoo sanoja venytellen ja s-kirjainta suhauttaen hymy suupielissä."

(KPK 10.5.2011.)

4.3.2 Kasvimaat

Luontokurssille osallistuneista naisista useilla oli tutkimusaineiston keruuajankohtana tai sitä aiemmin ollut aiemmin oma tai kaupungilta vuokrattu kasvimaat. Oman kasvimaan pitäminen voi olla eri maista tulleille ihmisille merkityksellinen eri syistä. Anne-Mari Leppäsen (2009) Pro gradu -tutkimus osoitti, että Lähi-Idästä tulevat arvostivat erityisesti maata sinällään ja siten myös mahdollisuutta hoitaa omaa palstaa. Kiinalaiset viljelivät oman ruokakulttuurinsa kasviksia ja Venäjältä, sekä Ukrainasta tulleet arvostivat puhdasta luonnonmukaisesti tuotettua ruokaa. (Leppänen 2009.)

Omaan tutkimukseeni osallistunut vietnamilainen jo iäkäs nainen asui ennen omakotitalossa ja kasvatti pihallaan muun muassa kaalia ja papuja, sekä joitain aasialaisia kasveja, jotka menestyivät myös Suomessa hyvin. Hän toi tunnille katsottavaksi valokuvan vuodelta 1994 itsestään ja rakkaasta kasvimaasta oman kodin takapihalta. Nainen oli oppinut viljelyn vasta Suomessa, sillä Vietnamissa hän oli asunut suuressa kaupungissa, jossa ei ollut hänen sanojensa mukaan tilaa maanviljelylle. Kaupungin kasvimaalla hän oli törmännyt käytäntöihin ja sääntöihin, jotka tuolloin harmittivat, mutta jälkikäteen naurattivat jo iäkästä rouvaa. Hänen puolisonsa oli kehittänyt kasvimaalle pumpun, jonka avulla olisi voinut kastella maata, mutta se oli sääntöjenvastainen ja piti purkaa. Palstaa piti kastella ainoastaan kastelukannulla, joten naisen poika kanto vettä lähellä olevasta pienestä ojasta. Sadot olivat joka tapauksessa olleet runsaita.

Kiinalainen nainen oli syntynyt ja asunut lapsena maatilalla Kiinassa. Hän oli vuokrannut edellisenä kesänä kaupungin viljelypalstan ja sadosta oli riittänyt jaettavaksi myös ystäville. Kysyessäni, miten hän pystyi perkaamaan kasvimaata, kun hänellä oli kesällä ollut suuri vauvavatsa, hän tunnusti naurahtaen miehensä tehneen sellaiset työt. Nuori äiti aikoi vuokrata palstan myös seuraavalle kesälle. Hän ja vietnamilainen nainen tunsivat hyvin useimmat kaupungin palsta-alueista ja vertailivat niitä muun muassa maan laadun perusteella. Etsimme netistä palstojen varaus- ja hintatiedot ja hinta 20—30 € kesältä tuntui luontokurssilaisista hyvin edulliselta.

Lähi-idästä Suomeen muuttanut nainen kasvatti kukkia parvekkeellaan, mutta ei ollut aiemmin kuullut kaupungin vuokraamista palstoista. Kotimaassa hänen perheensä oli viljellyt riisiä, maissia ja tomaattia. Toinen samalta alueelta kotoisin oleva nainen kasvatti myös Suomen kodissaan tomaatteja. Turkkilaisen naisen perhe viljeli kasveja

synnyinmaassa, mutta Suomessa hänellä oli vain muutama kukka parvekkeella. Kasvimaan vaatii paljon aikaa ja työtä ja juuri siksi nuori sudanilainen ja Kosovosta Suomeen muuttanut nainen eivät olleet kiinnostuneita viljelystä. He halusivat päästä helpommalla, ja ostaa kasvikset kaupasta.

Myöskään somalialaisella naisella ei ollut Suomessa kasvimaata, mutta hänen lapsuuden muistoihinsa kuuluivat kotipihaan kasvimaan ja maaseudulle tuttavien luokse tehdyt vierailut. Hänen äitinsä oli opettanut hänelle puutarhanhoitoa ja perhe pyrki tuolloin omavaraistalouteen;

A: "Äiti se kasvattaa erilaisia kasvis, erilaisia puuta, salaattia, me emme ostetaan kauppa. Chiliä, paprikaa, persiljaa, sipulit. Kaikki kasvaa meidän."

A: "Sitten äiti kasvattaa erilaisia puuta. Se oli mangopuita. Hargeisissa ei paljon kasvata ei niin iso se koko. Liian pieni, koska etelä-somaliassa se oli paljon jokia ja paljon vettä. Mango kasvaa enemmän etelä. Banaanitkin se kasvaa... etelässä. Mutta minä en nähnyt etelässä, vain pohjoisessa."

H: "Sinä et käynyt koskaan etelässä?"

A: "En käynyt koskaan. Ja meidän puutarhassa se kasvaa papaija."

A: "Joo, guavakin se kasvaa. sitten kaikki ihan niin vihreää ja pieniä kasvis oli ja isoja puuta. Niin kaunis."

H: "Nautitko sinä lapsena siellä?"

A: "Mä nautin..."

(H 22.3.2011.)

Somalialaisnaisen lapsuudenperheen pihalla kasvoi myös mandariineja. Toisella naisella oli Sudanista muistona, kuinka he menivät keräämään mangoja ja guava -hedelmiä alueelta, jolla hänen äitinsä oli syntynyt. Puussa olikin apina, joka otti kädensä mangon ja heitti sen naisille. "Joo, se on tosi fiksu", hän sanoi. Hän muisteli myös isänsä kotiseutua. Sieltä oli jäänyt mieleen "hyvä paikka", jossa oli mäki, mäellä puu ja ympärillä sieniä, joita kerätää ruuaksi. Somalialaisnainen muisteli, kuinka ihmiset kävivät keväisin retkeilemässä kaupungin ulkopuolella. Hänenkin lapsuuden perheellään oli tuttuja maaseudulla ja perhe vieraili siellä välillä. Hän muisteli siellä olleen kaunista ja kasvavan enemmän hedelmiä. Tuttavaperheellä oli myös lehmiä ja kameli. Naisen lapsuudenmuistoihin kuului monenlaisia makuja;

A: "ja me maistamme kamelinmaitoa."

H: "Oliko se... miltä se maistui?"

A: "Se vähän... kamelinmaito vähän vahvempi kuin lehmän maito... lehmänmaito on vähän kevyempi."

(H 22.3.2011.)

Anne-Mari Leppäsen (2009) tutkimuksen mukaan palstaviljely oli lisännyt maahanmuuttajanaisten itsetuottamusta, luovuutta, tarpeellisuuden ja tuottavuuden tunnetta. Se myös mahdollisti naisille enemmän turvallista ja sosiaalisesti hyväksyttyä liikkumavaraa (Leppänen 2009). Omaan tutkimukseeni osallistuneet naiset mainitsivat useaan kertaan, kuinka tärkeätä heille oli, että ruoka on puhdasta ja etenkin kiinalaisnainen halusi antaa lapselleen itse kasvatettuja vihanneksia. Vietnamilaisperheelle kasvimaata tuotti myös elantoa, koska satoa tuli yli perheen oman tarpeen.

4.3.3 Erityisruokavaliot ja allergiat

Allergiat nousivat useita kertoja puheenaiheeksi kenttätöiden aikana naisten omasta aloitteesta. Kysyessäni tunnilla merkkejä kevään tulosta, eräs naisista kertoi yhden merkin olevan "allergiakauden alkaminen". Hänellä itsellään oli siitepölyallergia, joka puhkesi hänen asuttuaan jonkin aikaa Suomessa. Sitä ennen hänellä ei ollut allergioita. Samoin oli käynyt kaikille hänen kiinalaistutuilleen. Mielenkiintoista oli, että käydessään Kiinassa, heidän oireensa hävisivät, vaikka sielläkin olisi ollut kevätkausi meneillään. Nainen oli kotoisin Pekingistä, missä ei ole niin runsaasti koivuja kuin täällä, joten se osittain selittää asiaa. Ystäviensä kanssa hän oli kuitenkin pohtinut aihetta ja he uskoivat, että syynä voisi olla myös Suomen "liian" puhdas ilma. Kevään nopeasti tuleva ja runsas siitepölymäärä aiheuttaisi siten muihin vuodenaikoihin nähden valtavan pienhiukkas-/allergeenimäärän, johon elimistö ei ole tottunut. Aiheesta on myös tutkimustietoa ja Duodecim Terveyskirjaston internetsivuilta löytyy muun muassa allergioihin ja atopiaan liittyen seuraava arvio;

"Maahanmuuttajien perinnöllisesti määräytyvästä ihon ja limakalvojen tehokkaasta tulehdusvasteesta tulee atopian riskitekijä olosuhteissa, joissa altistuminen mikrobeille ja loiseliöille vähenee jyrkästi. Sopeutuva immuunivaste suuntautuu harmittomiin altisteisiin,

kuten siitepölyihin ja eläinpölyihin. Limakalvojen immuunijärjestelmä tunnistaa ne "vieraksi", siitepölyt ehkä muistuttavat mikrobeja.”¹⁵

Allergiat olivat tuttuja myös turkkilaiselle naiselle, koska hänen tyttärellään oli siitepölyallergia. Myös sudanilainen, kosovolainen ja afganistanilainen tiesivät allergioista.

Maahanmuuttajanaisten kohtaamispaikassa oli joka päivä jonkun valmistama ateria ostettavissa pieneen hintaan. Välillä siellä järjestettiin myös perinneruokapäiviä, jolloin teemana oli aina jonkun maan omaleimainen ruoka. Eräänä päivänä tarjolla oli venäläisinkeriläisen naisen tekemää suppilovahvero-kanapiirasta ja somalialaisen naisen keittämää linssikeittoa. Piirakka oli kuulemma tehty suomalaisen reseptin mukaan ja siihen olisi kuulunut oikeasti possun tai naudanliha. Kohtaamispaikassa kävi kuitenkin paljon muslimeja, joten keittiössä sianlihan käyttö oli uskonnollisista syistä kiellettyä kaikilta.¹⁶ Leipoja sovelsi reseptiä ja testasi miten kananlihan maku sopii sienten kanssa ja piirakka oli kyllä todella hyvää. Ruoan valmistuttua maistoin myös linssikeittoa, vaikka olen pavuille jonkin verran allerginen. Pelkäsin, että kokki pahastuu, jos en syö sitä. Sillä tuolloin oletin, etteivät allergiateemat välttämättä olleet naisille tuttuja. Myöhemmin tilanne toistui papujen kohdalla ja tässä lainaus kenttäpäiväkirjastani;

”Borskeitossa on papuja ja mainitsen, että en ehkä voi syödä sitä. Naiset ovat hämillään, enkö pidä pavuista? Kerron, että olen pavuille allerginen, mutta voin kokeilla, koska ne on keitetty ja niitä on niin vähän. Kosovolainen nainen S kysyy voiko pavuille olla allerginen, hän ei ole tiennyt, mutta hänelle tulee kurkku pavuista kipeäksi. Hän kertoo myös, että hänelle on tehty Brick -testit, joiden mukaan hänellä on paljon allergioita; mm. koivu ja joitakin ruoka-aineita. Hän sanoi rakastavansa omenoita ja syövänsä yhden päivässä. Mutta viimeksi, kun hän osti joitain ulkomaisia omenoita häntä kirveli ja sattui suuhun. Siitä huolimatta, että hän ensin kuori omenan. Kerroin, että koivuallergikot voivat saada mm. omenasta ja porkkanasta allergiaoireita erityisesti keväällä, kun ilmassa on paljon myös siitepölyä (ristiallergeenit). Vaikka täällä eivät koivut vielä kukikaan, niin siitepölyä tulee tuulen mukana etelästä. Monia lajeja, kuten porkkanaa, useimmat voivat kuitenkin syödä keitettynä ja omenaa esimerkiksi raastettuna. Hän oli mielissään tiedoista ja pyysi kertomaan myöhemmin enemmän.” (KPK 15.3.2011.)

Allergia-aihe nousi esille myös puhuttaessa hennatatuoinneista. Naisten hemmottelupäivänä sudanilaissyntyinen nuori nainen teki taidokkaita tatuointeja

¹⁵http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=alg00010

¹⁶ Myöhemmin työskennellessäni kouluilla, olen huomannut muslimiperheiden lasten melkein järjestäen sanovan toisten aikana, olevansa allergisia sianlihalle tai kaikelle lihalle, sen sijaan, että he sanoisivat syyn erityisruokavalioon olevan uskonnollinen.

halukkaille käyttäen intialaisperäistä mustaa hennaa. Aiheesta oli kirjoitettu hiljattain medioissa, mutta naiset eivät olleet siitä kuulleet. Laitoin kohtaamispaikan seinälle kopion allergia- ja astmaliiton sivuilta tulostamastani varoituksesta liittyen mustan hennan aiheuttamaan viivästyneeseen allergiaan, sekä hiusväriallergioihin.¹⁷ Eräs nainen sanoi Somaliassa ja muualla Afrikassa käytettävän perinteisesti hennapensaalla lehdistä tehtyä punertavaa hennaa, mutta intialaisessa versiossa väri tuotetaan jonkin kemikaalin avulla. Hennataiteilija oli tietenkin hämmentynyt aiheesta, enkä puhunut siitä sen enempää. Hänen kädenjälkensä oli hienoa ja naiset olivat tatuoinneista iloisia.

4.4 Lasten luontokasvatus transnationaalissa kontekstissa

Uuteen ympäristöön sopeutumiseen ja kotoutumiseen liitetään useimmiten erityisesti sen sosiaaliset ulottuvuudet ja esimerkiksi työllisyystekijät, mutta siinä voi osoittautua yhtä hyvin merkitykselliseksi luontosuhde. Luonto voi myös olla merkityksellisessä asemassa sosiaalisissa suhteissa ja vuorovaikutuksessa. Maija Faehnen ym. (2001) mukaan luontosuhteen kannalta kotoutuminen voi olla sitä että maahanmuuttaja on oppinut käyttämään uuden kotimaansa luontoalueita, eikä ainakaan pelkää niitä. Parhaimmillaan luonto itsessään edistää kotoutumista, antaa myönteisiä kokemuksia uudessa ympäristössä ja parantaa hyvinvointia, sekä elämänlaatua. (Faehne ym. 2010, 9—40.)

Vaikka en omassa tutkimuksessani varsinaisesti korosta teemana maahanmuuttajien kotoutumista Suomeen, niin se tietenkin tulee välillä esiin naisten kertomuksissa. Tutkimuksen aikana tein huomioita, jotka vahvistavat sitä näkemystä, että luontoympäristön tunteminen voi helpottaa uuteen kotimaahan integroitumista. Tässä luvussa kirjoitan elinikäisestä oppimisesta ja sukupolvien välisestä luontotiedon välittymisestä tilanteessa, jossa asuinympäristö, luonto ja siihen liittyvät kulttuuriset käytännöt ovat erilaiset, kuin aiemmassa asuinmaassa. Myös kieli ja luontoon liittyvien sanastojen merkitykset ovat silloin useimmiten vieraat.

---

¹⁷ <http://www.allergia.fi/>

4.4.1 Lasten vanhemmat oppimassa

Jokainen kurssia käynyt maahanmuuttajanainen omisti rikkaan ja monipuolisen luontosuhteen, joka on muovautunut yhä uudelleen läpi heidän elämänsä. Muutto uudenlaiseen luontoympäristöön oli tuonut esiin erilaisia asioita; tiedontarpeen uudesta luontoympäristöstä ja siellä liikkumisesta, haasteita lasten kasvatukseen liittyen, sekä toisaalta mahdollisuuden jakaa omia luontoon liittyviä tietoja, taitoja, kokemuksia ja muistoja toisille ihmisille. Luontokurssin opetus perustui naisten jo olemassa olevalle luontotieto- ja kokemuspohjalle ja heillä oli suuri sananvalta kurssilla käsiteltävien aiheiden suhteen. Kurssin edetessä, jotkin aiheet jäivät vähemmälle kiinnostuksen puutteesta, kuten kansallispuistot ja eräretkeily. Sen sijaan joskus esille nousivat minua yllättäneet aiheet kuten mielipiteet naisten oman asuinympäristön uudisrakentamisesta ja siihen liittyvästä luontoalueiden muokkauksesta.

Taustalla vaikuttivat myös kielenoppimiseen liittyvät tarpeet ja valitsin opetettavaksi sellaista sanastoa, josta naisille olisi hyötyä myöhemmin. Opetin myös sanojen taivutusta ja käyttöä. Naiset itse halusivat oppia sekä luontoympäristöihin liittyvää sanastoa, (esimerkiksi marjojen nimiä), että niiden käyttötarkoituksia (marjaruokasanastoa ja reseptejä). Kaiken kaikkiaan naisten innokkuus oppia uutta oli suurta ja se tietysti motivoi myös minua opettajana. Tähän lukuun olen kerännyt joitain oppimis- ja opetuskokemuksia, jotka olen kirjannut ylös kenttäpäiväkirjaani.

Yksi naisia erityisen paljon kiinnostanut aihepiiri oli talvinen luonto. Kukaan heistä ei tiennyt mitä tapahtuu eläimille ja kasveille kun lumi peittää maan. Juttelimme aiheesta luokassa, kävelyretkellä puistossa ja uuden ryhmän kanssa uudelleen Luonnontieteellisen museon talviluontomaisemaa (dioraama) tutkiessamme.

” ... herättelen kysymyksiä siitä onko talvinen luonto kuollut? ... Miten luonto valmistautuu talveen ja miten selviytyy siitä? Kurssilaisille on ihan uusi asia, että jotkut eläimet muuttuvat talvella valkoisiksi. Myös kasvien talvehtiminen on vieras asia. Karhun talviuni on tuttu juttu, mutta se, että Suomessa ei ole jääkarhuja on osalle naisista uutta ja yllättävää. He ovat luulleet niitä olevan. Jaan eläinmonisteen ja huomaan, että suurin osa suomalaisista nisäkkäistä on heille outoja. Myös nimet ihmetyttävät; mäyrä ja myyrä. Eivätkö ne olekaan sama eläin? Siilin ja matelijoiden talvihorros on vieras, mutta kiinnostava asia.” (KPK 22.2.2011.)

Katselimme videon metsäjäniksestä, rusakosta ja villikaniineista naisten ihastellessa jäniksen nopeutta ja yökötellessä tietoa siitä, että kani syö omia umpisuolipapanoitaan. Heitä ihmetytti se, että metsäjänis on talvella valkoinen, mutta rusakko taas ei. Sellaiset asiat opetetaan suomalaislapsille jo päiväkodissa tai kodeissa aivan pienenä. Yleisimmin lapset tunnistavat juuri sen missä on hyppinyt ”pupu”, sillä kaupunkialueillakin viihtyvät jänikset jättävät helposti havaittavia jälkiään lasten ja aikuisten kävelyreittien varsille. Kurssin naisista suurimmalle osalle eläinten jälkien tarkkailu oli kuitenkin vierasta, eivätkä he tunnistaaneet puistoretkemme aikana yhtään jälkijonoa. Löysimme kuitenkin yhdessä muun muassa lumikon, harakan, jäniksen, oravan ja pikkulintujen jälkiä. Kiinalainen äiti innostui jälkien kuvaamisesta annettuani hänelle videokameran ja samalla vapaata vauvanvaunujen työntämisestä.

Osa naisista oli lukenut eläinten elintavoista tai jutellut niistä aiemmin ystäviensä kanssa, mutta jos näin ei ollut, heiltä puuttui helposti myös perustiedot suomalaisesta luonnosta.

”F ajatteli, että oravia on vaikea nähdä talvella, koska ne ovat pesissään maassa. Kesällä niitä kyllä näkee vilistämässä paljonkin. Korjasin, että oravien pesät ovat puussa ja siitä tiedosta hän on ihmeissään. Kysyin muilta naisilta missä orava asuu ja X tiesi sen pesän olevan puussa.”

(KPK 1.3.2011.)

Kurssilaisten toiveesta kävimme lävitse kotien ympäristöstä löytyviä kasveja, ötökkäsanastoa ja kaupunkilintujen nimiä. Opetin myös erikoisemmista ja harvinaisista eläimistä;

”Kertaamme hieman retkellä nähtyjä jälkiä lumijälkikirjan avulla ja huomaamme tavallisen oravan ja liito-oravan jälkien olevan aika samannäköisiä. Kuvailen liito-oravaa näyttelemällä ja pikkuotus kiinnostaa naisia kovasti. He puhuvat keskenään kiinaa, jolloin en tiedä mistä puhutaan. Ymmärrän kuitenkin, että eläin ei ole heille tuttu. Kerron, että orava on suojeltu ja, ettei sen asuinpaikoille saa rakentaa taloja tai muuta. Tieto hämmästyttää, mutta naiset ymmärtävät aiheen.”

(KPK 1.3.2011.)

Toisella tunnilla syvensimme tietoa oravasta ja liito-oravasta katsomalla niistä videon. Paikalla oli muutamia uusia ja heillekin liito-orava oli entuudestaan tuntematon. Aihe oli naisista kiinnostava ja oravista puheenaiheet siirtyi myös historiaan.

"Poikasiaan kerällä kantava orava on naisista hellyttävä ja he katsovat videota hymyillen ja silmät sädehtien. Z1 hämmästyttää ymmärtäessään videosta, että oravia on metsästetty niiden nahkojen takia ja niitä on ennen muinoin käytetty rahana (vaihdonvälineenä). Oravan lempinimeksi mainitaan Kurre mikä hämmästyttää ja ilahduttaa Z2:sta."

(KPK 8.3.2011.)

Videon jälkeen kerroin myös muiden lastenkirjallisuudessa vilahtelevien metsäneläinten lempinimiä. Suurin osa naisista kuitenkin kertoi, ettei lue lapsilleen suomenkielisiä kirjoja tai kirjoja lainkaan. Joillekin heistä oli kuitenkin saattanut avautua Suomessa aivan uusi maailma lukutaidon oppimisen myötä. Esimerkiksi yksi somalialainen nainen kertoi, ettei hän osannut lainkaan lukea äidinkielellään, mutta opiskellessaan suomenkieltä, hän oli oppinut myös lukemaan. Kirjastokäynnin aikana huomasin porukan jakautuvan kahteen eri ryhmään; niihin, joille lukeminen oli tuttua ja, jotka lukivat muun muassa luontokirjoja ja oppaita, sekä niihin, joille kirjasto ja sen käyttö olivat täysin vieraita asioita. Kirjastonhoitaja oli tehnyt naisten kirjallisuushakuja helpottaakseen listan hyllynumeroineen luontoaiheeseen liittyvistä kirjoista ja CD:stä. Naiset olivat toivoneet myös listoja omalla kielellään painetuista kirjoista. Tarjonta oli aika vähäistä, mutta esimerkiksi somaliankielistä lastenkirjallisuutta löytyi. Farsinkielinen kurssilainen oli pettynyt, kun hänen kielellään ei löytynyt mitään.

Monen naisen ja perheen harrastuksena kotioloissa tuntui olevan luontodokumenttien katseleminen. Siksi he puhuessamme luontoliikuntalajeista yllättäen tunnistivat lumikengät. Televisiosta oli jokin aika sitten tullut dokumentti lumikenkäkävelystä ja useampi kurssilainen oli katsonut sen. He osasivat nimetä lumikengät suomenkielellä ja kosovolaisnainen selitti, että niitä käytetään, ettei ihminen uppoaisi lumeen. Yksi tapa oppia uutta on tietojen ja taitojen kokeileminen käytännössä. Pyrinkin lisäämään naisten rohkeutta liikkua luonnossa viemällä porukan tutustumaan suunnistukseen. Osallistuimme yhdessä alueellisten suunnistusseurojen järjestämään Iltarastitapahtumaan.

Olimme jo aiemmin opetelleet tulkitsemaan maastokartan merkkejä ja opastin naisia kompassin käytössä.

"Aloitamme suunnistamisen, selvittämällä miten päin kartan piti olla. Y osasi heti, mutta H:lle se tuotti enemmän vaikeuksia. Opettelimme sanat lähteä, lähtö ja tulla maaliin, maali. Katsoimme mallia, miten koulupoika leimasi emit -korttinsa lähtöpisteen laitteeseen ja lähtee juoksemaan reitille. Naiset olivat kiinnostuneita suunnistuksesta ja kulkivat edellä yrittäen löytää rasti. Reitti oli helppo, koska tarkoituksena oli opetella lukemaan karttaa ja karttamerkkejä. Tärkeäksi anniksi osoittautui sanojen oppiminen; puro, oja, suo, jyrkänne,

risteys, mutka, sinivuokko, näsiä, myrkyllinen, polku... Y sanoi, että hän haluaisi oppia paremmin suomea. Naiset harjoittelivat myös r -kirjaimen lausumista, koska he eivät pystyneet sanomaan jyrkänne sanaa oikein. Kerroin, etten ollut itse lapsena oppinut r -kirjainta ja opettaja opetti sen minulle koulussa, kieli ylähampaiden taakse paikkaan, jossa lausutaan d -kirjain. Sitten vain; ”Dön, dön, drön, drön, rön, rön...” Metsä kaikui naisten harjoittellessa lausumista. Kiinan kielessä ei ole r -kirjainta. Sanoin, että minun on vaikea oppia ranskankielinen r ja siihen H sanoi, että Y osaa hyvin englantia.

Y:n mielestä suunnistus vaikutti hyvältä harrastukselta. Siinä sai liikuntaa ja raitista ilmaa ja sai katsella kauniita maisemia.

...

Olemme jo viimeisellä rastilla, kun P, Z ja L saapuvat paikalle. He ovat onneksi kulkeneet yhdessä koko suunnistusreitit ja suomalainen P on neuvonut heitä. Näytän vielä kompassin käyttöä todellisessa tilanteessa. Kompassi on osalle naisista vieras, mutta he kaikki ovat itseäni hämmästyttävän innostuneita siitä. Vietnamilainen L sanoo, että tällainen olisi hyvä olla. (Aiemmin kiinalainen X oli halunnut opetella karttamerkkejä, koska oli kiinnostunut marjastuksesta ja sienestyksestä isommista metsissä.) Tulemme maaliin ja selitän sanan loppukiri. Naiset kysyvät mitä tapahtuu jos saa hyvän ajan. Saako palkintoja? Kerron, että iltarasteilta saa vain tuloksen lehteen, mutta oikeista suunnistuskilpailuista saa palkintoja. L on ottavinaan loppukirin ja naiset tulevat maaliin näytellen voittoa. Pian meidän jälkeen maaliin tulee hikisiä miehiä juosten ja L toivottaa heille sydämellisesti onnea (saavutuksesta), mutta uupuneet miehet katselevat naista kummissaan. L ja H toivottavat uudelleen onnea. Tilanne on mielestäni huvittava. Miehet tuijottavat eivätkä osaa suhtautua tilanteeseen.

Haemme tulevien iltarastipaikkojen ohjelman ja kerron, että naiset voivat vapaasti osallistua niihin 6 € maksua vastaan. H sanoo, ettei uskalla tulla yksin, mutta ystävien kanssa kyllä. L on hyvin kiinnostunut osallistumaan myös myöhemmin. Myös Y on pitänyt suunnistuksesta. Näytän naisille vielä iltarastitapahtuman käytännöt, kartan valitsemisineen ja ostoineen, sekä emit -kortin käytön, mikäli he haluavat suorituksestaan ajan.

...

Lähden autolle ja naiset kiittelevät vuolaasti, että oli oikein kiinnostava ja hyvä tapahtuma.”

(KPK 9.5.2011.)

Seuraavalla kurssikokoontumisella H kertoi intoa puhkuen, että hän oli oppinut edellisen päivän suunnistuksessa 10 uutta sanaa; suo, lähtö, oja, kompassi, puro, sinivuokko, keltavuokko, valkovuokko, jyrkänne ja suunnistus. Hänen mukaansa oli helpompaa oppia sanat, kun samalla näki luonnossa sen mitä ne tarkoittivat. Naiset pitivät suunnistusta hyvänä harrastuksena ja ihailivat erityisesti lapsia ja heidän mukanaan metsässä juoksevia vanhempia.

4.4.2 Lasten luontokasvatus

Naiset halusivat opetusta lähiympäristöön ja metsiin liittyvästä luontosanastosta, jotta äidit ja isoäidit voisivat opettaa pikkulapsia luontoon tutustumisessa. Eräs venäläinen nainen halusi oppia eläinten nimiä suomenkielellä, jotta voisi kertoa niistä uteliaalle kuusivuotiaalle lapsenlapselleen. Isoäidillä vaan ei ollut sanoja, joilla kertoa. Äidit halusivat osata vastata suomenkielellä taaperoille, jotka osoittelevat kaikkea, vaatiin vastausta uteliaalle kysymykselleen; ”Mikä tuo on?”. Kaikki kurssille osallistuneet maahanmuuttajat olivat naisia ja ainakin heille lasten luontokasvatus tuntui tärkeältä. Sosiaalinen uusintaminen tapahtuu useilla eri tavoilla, monien ihmisten toimesta ja vaikutuspiirissä, mutta useimmissa kulttuureissa naisilla on erityistehtävä lasten kasvattamisessa. Naisten kertomuksissa tuli kuitenkin useita kertoja esille myös isän tai veljen merkitys luontoon liittyvän tiedon kertymisessä.

Kurssin aikana huomasimme, että oli monia luonnonilmiöitä, sekä suomalaisessa luonnossa liikkumiseen liittyviä asioita, joista naiset eivät olleet tietoisia. Niiden ymmärtäminen lisäisi huomattavasti sellaisten asioiden määrää, joista äidit voivat lähiympäristöstään lapsille kertoa, kuten ympäristön vaaroista. Ulkoiluun ja liikuntaan liittyviin kasvatushuoliin olivat puolestaan törmänneet erityisesti ne naiset, joilla oli teini-ikäisiä tai vanhempia nuoria. Eräs äiti oli huolissaan, koska hänen tyttärensä ei ollut koskaan suostunut ulkoilemaan yksin, vaikka oli jo yli 20 -vuotias. Iäkkäämmät äidit ja isoäidit sanoivat, että isommat lapset oppivat koulussa paljon sellaista, joka oli vanhemmille tuntematonta. Osa ei edes yrittänyt tai halunnut itse opettaa lapsilleen luontoon liittyviä asioita. Sitä pidettiin koulun asiana tai sitten tunnettiin epävarmuutta omista tiedoista ja taidoista. Eräs kosvolainen nainen myönsi, että; ”*Lapset osaavat asioita paremmin.*” Lasten kanssa käytiin kuitenkin muun muassa hiihtämässä ja luistelemassa, vaikka aikuiset eivät aina itse osanneetkaan samoja taitoja: A: ”*Minä en osaa hiihtelyä, mutta lasten mukana.*”

Monissa suomalaisille tutuissa lastenlauluissa on keskeisenä aiheena luonto ja niiden avulla on helppoa opetella suomenkielistä sanastoa. Naisten pyynnöstä pidimme yhdellä kokoontumiskerralla musiikkihetken heidän pienten lastensa kanssa. Harjoittelimme esimerkiksi ”*Lennä, lennä leppäkerttu*”- laululeikin, ”*Etana, etana näytä sarvesi*”-, sekä ”*Harakka huttua keittää*” -lorut, ”*Karhu talvipesässä*” -, ”*Pienet kalat uivat*”- ja ”*Lintu lentää*” -leikit. Venäläinen nainen tunnisti harakkaloron ja kertoo samaa runoa lausuttavan myös

Venäjällä. Samanlaisia perinteisiä eläinlauluja ovat myös *"Hämä -hämähäkki"*, *"Jänis istui maassa"*, *"Pienet sammakot"* ja *"Pieni ankanpoikanen"*. Erityisesti iäkkäämmät naiset ilahtuivat laululeikkituokiosta. Lapseton afganistanilaisnainen kehui vuolaasti tunnin jälkeen; *"Niin paljon hyvää kurssissa."* Ja muutkin olivat iloisia. Nuoret kiinalaisäidit kertoivat käyvänsä vauvoineen suomenkielisessä äiti-lapsi -musiikkileikkikoulussa.

Kyselin kiinalaisnaisilta, että onko heille itselle kerrottu lapsena luontoaiheisia satuja ja runoja tai muuten opetettu luontoon liittyviä asioita. He muistelivat, että omat vanhempansa eivät juuri opettaneet heille luontoon liittyvistä asioista. Mutta joissakin lapsena opituissa runoissa he muistivat olevan luontoteemoja. Kiinalaisille nuorille naisille oli kerrottu kotona luontoaiheisia satuja ja toiselle heistä isä oli opettanut luontorunoja. Luontoaiheisia lauluja he eivät muistaneet laulettun. Talibanien ajan Afganistanissa lapsuuttaan eläneen kolmevuotiaan pikkutytön äiti muisteli, että hänelle kerrotuissa saduissa ei ollut juurikaan luontoaiheita. Osassa esiintyi hieman lintuja, mutta eläimistä ei kerrottu satuja. Hänen mukaansa syynä saattoi olla se, että ne olisivat lasten mielestä pelottavia. Vietnamilainen nainen toi tunnille mukanaan omasta lapsuudestaan tutun laulun vietnaminkieliset ja suomentamansa sanat. *"Avaa hyttysverkko, avaa hyttysverkko, on hyttynen, on hyttynen, ota nopeasti tuuletin. Puhalla pois, puhalla pois."* Sanat laulettiin *"Jaakko kulta"* -laulun sävelellä. Somalialainen äiti kertoi samaa laulua laulettavan myös Somaliassa, mutta siellä Jaakko nimen tilalla oli Jamac.

Eräs somalialainen nainen toi mukanaan pinon valokuvia Somaliasta ja harmitteli, että ne olivat aivan sekaisin. Lapset olivat taas halunneet katsella niitä, sillä he olivat hyvin kiinnostuneita Somaliasta. Kuvia katsellessaan he halusivat tietää mitä äiti tekee niissä. Kuvissa oli naisen äidin eli lasten isoäidin valmistamia käsitöitä, kuten perinteinen heiniin kirjottu lankatyö, jota käytettiin majojen seinillä. Mukana oli kuvia myös maaseudulle tehdyistä retkistä, joihin oli osallistunut naisen vanhin poika. Somaliassa oli tapana mennä häätjuhlien aikaan nauttimaan kauniista maisemista ja kuvanipussa oli otoksia tällaisista tilanteista naisen nuoruudesta. Hänen lapsistaan suurin osa ei ollut nähnyt kauneimpia paikkoja, joissa nainen oli itse käynyt. Häntä harmitti, että vierailulla Somaliassa he olivat pystyneet käymään vain naisen kotikaupungissa Hargeysassa. Naisen omalla äidillä ja siskolla oli aikaa opettaa luontoon liittyvistä asioista, mutta hänen oma elämänsä oli mennyt eritavalla. Vanhimmatkin lapsista olivat melko pieniä sodan syttyessä, joten nainen ei ehtinyt juuri opettamaan heille somalialaisen ympäristön ilmiöistä tai esimerkiksi puutarhanhoitoon liittyviä asioita. Pakolaiseksi lähteminen, vieraassa kulttuurissa ja

ympäristössä asuminen, sekä kiireinen arki usean pikkulapsen äitinä esti myös ensimmäisinä Suomen vuosina tarkemman tutustumisen luontoon, saati siitä opettamisen lapsille.

Lapsille valokuvat ovat yksi keino tutustua vanhempiensa kotimaahan. Teorialuvussa otin esille Lotta Haikkolan (2010) tutkimuksen Suomessa syntyneiden maahanmuuttajaperheiden nuorten identiteettiprojekteista liittyen paikkasuhteen muodostumiseen. Haikkola havaitsi, että konkreettinen vierailu vanhempien entiselle kotiseudulla muutti nuorten omakohtaista suhdetta tuohon maahan ja siellä asuviin sukulaisiin. Vasta koettuaan itse monin astein sikäläistä elämää, heidän identiteettinsä vahvistui johonkin suuntaan. Osa koki kuuluvansa nimenomaan Suomeen, missä he olivat syntyneet ja osalle taas muodostui entistä vahvempi transnationaali identiteetti. (Haikkola 2010.) Mielikuviin perustuva kuva ympäristöstä, muuttuu tässä oman kokemuksen myötä uudella tavalla ymmärrettäväksi (Tani 1997, 214—215). Mikäli vierailut vanhempien kotimaassa eivät olleet tutkimukseeni osallistuneiden naisten perheille mahdollisia, vanhemmat halusivat kuitenkin erilaisin tavoin kertoa lapsilleen sikäläisestä elämästä ja luonnosta.

Naisten perheet esimerkiksi katsoivat yhdessä luontodokumentteja, jotka oli tehty vanhempien kotimaissa. Somalialainen nainen kertoi, että Internetin kautta katsotuissa dokumenteissa oli kuvattu myös sellaisia osia Somaliasta, missä hän ei ollut itsekään koskaan käynyt; kauniita vuoristoisia, vihreitä ja sateisempia alueita. *”Se oli niin pitkä vuori, että sitten päälläkin se oli puut kasvaa ja niin kaunis ja vihreä. Joo... Enemmän sadettakin.”* Suomessa ei ole mahdollisuutta tutustua esimerkiksi leijoniin ja siksi nainen oli vienyt lapsiaan Helsingin eläintarhaan Korkeasaareen katsomaan afrikkalaisia eläimiä. Hänen oma tyttärensä oli erityisen kiinnostunut Somalian luonnosta ja vanhin poikansa koki tehtäväkseen tutustuttaa Suomessa syntyneet suomensomalialaisten lapset ja nuoret vanhempiensa kotimaan luontoon. Myös Suomi-Somalia -yhdistys on järjestänyt lapsille matkoja Korkeasaareen. Somalialaisnainen myönsi myös itse nähneensä ensimmäistä kertaa villipetoja lähietäisyydeltä vasta suomalaisessa eläintarhassa. Sama tilannehan on myös esimerkiksi Suomessa, jossa karhu on mielikuvissa merkittävä suomalaisen metsän eläin, mutta ani harva niitä on nähnyt koskaan luonnossa.

Sudanilainen nainen kertoi lapsuuskylänsä lähettyvillä olleen ennen sotia paljon eläimiä, myös vaarallisia. Joskus lapset pelkäsivät illalla ennen nukkumaanmenoa ja isänsä

lohdutti heitä kertomalla tarinoita omasta lapsuudestaan. Kolme- neljätoistavuotiaana poikana isä oli ollut lammaspaimenena omien sanojensa mukaan varsin peloton. Nainen kertoi isänsä sanoneen;

"Miksi sinä pelkää? Minä, kun minä oli pieni minä en pelkää. Miksi? Talo on rauhallinen paikka. Ei ole mitään sinä pelkää. Minä olen pieni, minä ikinä en pelkää mitään. Joo minä menee hoitaja monta eläin, monta lammas, monta lehmää. Sitten kun minä istun illalla, minä laita iso tuli ja sitten minä laitan ruokaa ja kaikki lehmät tulee istuun minun vierellä, koska he katsovat tuli... Kun minä olen pieni, minä olen kova poika. En pelkää mitään." (H 29.3.2011.)

Aina hän ei kuitenkaan ollut yhtä rohkea. Yleensä petoeläimet pelkäsivät nuotiota, mutta joskus tiikeri tai leijona hyökkäsi syrjemmälle jääneiden eläinten kimppuun. Paimenpoikien yöpyessä teltassa juomaruukkuun meni kerran hiiri, eikä se päässyt sieltä pois. Naisen isä kavereineen pelkäsi teltassa kuuluvaa *"Kurrkurrkur"* -ääntä, joka syntyi, kun hiiri yritti päästä pois astiasta, mutta vajosi aina takaisin veden alle. Kaveri huusi; *"Mustafa, Mustafa onko joku tiikeri tai joku?"*, todella peläten. Mutta aamulla pojat löysivät ruukusta pienen hiiren ja he naureskelivat keskenään, etteivät pelkää leijonia tai tiikereitä, mutta hiiriä he pelkäsivät. Vaikka Sudanissa pelättiin ja varauduttiin isojenkin petojen hyökkäyksiin eri tavoin, niin hänen isä rohkaisi lapsia sanomalla, että ne eivät ole vaarallisia, jos ihminen on itse rauhallinen. Villipetojen edessä ei saanut riehua, juosta tai näyttää säikähdystään, vaan piti kulkea suoraan ja vilkuilematta eteenpäin. Toisaalta hän varoitti; *"Jos sinä et katso ja juokset, se juokseekin sun ("kiinni", R näyttää käsillään).*

Samana ikäisenä kun isänsä oli lapsena suojellut karjaa leijonilta ja tiikereiltä maaseudulla, tytär oli muuttanut Sudanin pääkaupunkiin Khartumiin ja tutustunut kotimaansa villieläimiin lähinnä sikäläisessä eläintarhassa. Nyt Suomessa hänen omat lapsensa olivat hyvin kiinnostuneita Afrikan eläimistä. Koko perhe oli matkustanut vierailulle Khartumiin, mutta matka oli ollut lasten kanssa hyvin raskas. Sudanissa oli tuolloin todella kuuma ja kaikki olivat sairastuneet. Nainen haluaisi esitellä isänsä kotiseutua lapsilleen sitten kun he olisivat isompia. Siellä on hieman viileämpi ilmasto ja puhtaampaa kuin pääkaupungissa.

Vanhemmat olivat opettaneet naisille heidän lapsuudessaan erilaisia käytännön toimia liittyen selviytymiseen esimerkiksi myrkyllisten eläinten ja hyönteisten kanssa. Sudanissa on paljon koleraa ja malariaa ja sieltä Suomeen muuttanut nainen oli itsekin sairastanut jälkimmäisen taudin. Hän muisti miten häntä oli opetettu varautumaan sairautta levittävien hyttysten varalta. Kesällä sadeaikana malariahyttiset lisääntyivät vesilammikoissa ja hän

muisti ihmisten puhuneen, ettei sellaisilla alueilla ollut hyvä asua, missä vesi jäi seisomaan, eikä imeytynyt maahan. Vesilammikkoon saatettiin laittaa hyttysmyrkkijä ja kotona vesiastian alle tippuva vesi piti heti kuivata.

Afganistanilaista naista neuvottiin tarkistamaan aamuisin kenkensä ennen kuin laittoi ne jalkaansa, koska niihin oli saattanut yöllä mennä käärme tai skorpioni. Sudanilainen nainen ei itse ollut saanut koskaan skorpionin pistoa. Hänelle oli kuitenkin opetettu pienestä lähtien, että jos skorpioni purisi, sitä kohtaa pitäisi puristaa tiukasti, tehdä pieni haava ja valuttaa pois veri, johon oli sekoittunut myrkkyä. Hänen kotikylässään ja myöhemmässä asuinpaikassaan kaupungissa, ei ollut juuri käärmeitä, mutta toisella paikkakunnalla niitä oli runsaasti. Suuria käärmeitä myös metsästettiin niiden nahan takia. Osa luontomuistoista saattoi pitää sisällään myös väärää tai osittain unohtunutta tietoa. Esimerkiksi sudanilaisnainen muisteli hänelle kerrotun, että jos Sudanissa oleva hämähäkkilaji pissaa yöllä kasvoille, ihminen saa vesirokon (kaltaiset) oireet. *”Minä en tiedä... se on oikein tai... (nauraa)”*, hän sanoo lopuksi.

Joskus vanhempien tai isovanhempien luontoarvot olivat voineet herättää ristiriitoja lasten mielessä. Sudanilainen nuori nainen esimerkiksi kertoi miten ukkinsa, eli isänsä isä, löysi metsästä apinanpoikasen ja teki siitä ruokaa. Hänen mielestään ukin teko ei ollut oikein ja oli kurjaa katsella sitä miten isäapina yritti saada poikasensa takaisin.

*R: ”Ei ole hyvä minun mielestäni. Hän ottaa apinan lapsen ja sitten hän laitto ruokaa.”
Pienen apinan isä tuli paikalle ja yritti rikkoa kattilan. ”...minä sanon, se on hyvä hän tekee.
Alas joo, minun lapsi... Apina tulee ja otti mitä... kivi. Iso kivi. Apina on vähän sama kuin ihmiset joskus.”*

(H 29.3.2011.)

Lasten luontokasvatusta tapahtuu sekä kodeissa, että kouluilla. Suomen kouluissa 5—6 -luokkalaiset opiskelevat ymmärtämään ihmisten elämän ja elinympäristöjen monimuotoisuutta maapallolla, opettelevat tuntemaan sademetsät, savannit, arot, aavikot, talvisateiden alueet sekä lauhkean ja kylmän vyöhykkeen alueet ihmisen elinympäristöinä ja miettivät millaista on luonnon ja ihmisen toiminnan vuorovaikutus maapallolla, sekä millaisia vaikutuksia ihmisen toiminnalla on ympäristölle. (OPS, 177.) Maahanmuuttajaperheen lapselle jokin näistä Suomen ulkopuolisista ympäristöistä voi olla myös itse koettu ja eletty tai muutoin tuttu. He voivat olla kertomassa suomalaisnuorille näistä kokemuksistaan. Erään kurssilla olleen naisen tyttö olikin pitänyt jossain

tapahtumassa esitelmän äitinsä kotimaan luonnosta. Vanhempina Suomeen muuttavien nuorten luontotieto entisestä ympäristöstä voi olla hyvinkin vahva, mutta suomenkielisen luontosanaston ja suomalaisen luonnon ilmiöiden opetuksella olisi tilausta.

4.5 Luonnonsuojelu ja arjen ympäristötoimijuus

Yksi eniten keskustelua herättäneistä aiheista luontokurssilla oli luonnonsuojelu ja ympäristötuhot. Kurssilaisista suurimmalle osalle luonto oli ollut aina erityisen merkittävä, riippumatta siitä olivatko he asuneet kaupungeissa vai maalla. He olivat pohtineet omassa elämässään ympäristöasenteita ja osa välitti tietoisesti omia luontoon liittyviä näkemyksiään paitsi lapsilleen, myös lisäksi transnationaalien verkostojensa kautta lähtömaihin.

4.5.1 Sota ja ympäristöasenteet

Somalialainen suurperheen äiti oli huomannut Somaliassa tapahtuneen asennemuutoksen ympäristöä kohtaan ennen sotaa, sen aikana ja edelleen tämän päivän somalialaisessa yhteiskunnassa. Hän antoi esimerkiksi kasvillisuuden ja puiden suojelemisen, sekä niiden maltillisen käytön. Ennen sotia ihmiset kunnioittivat enemmän luontoa ja puunkulutus oli kurissa, mutta; *”sota-aikana puita tuhlatiin liikaa”*. Tulituksen ja pommien seurauksena tuhoutui rakennetun ympäristön lisäksi luontoa. Myös ihmisten asenne ja kärsivällisyys olivat naisen mukaan muuttuneet sodan myötä. Enää ei esimerkiksi käytetty vain kuivaa puuta, vaan tuorekin hakattiin pois. Siitä seurauksena moni paikka oli autioitunut.

A: ”Mutta se oli hyvä, kun Suomessa se säästää se puita ja kaikkea. Silloin se Somaliassa se käytetään paljon hiiliä... (Somaliassa käytetään ruoanlaitossa usein grilliä tai ulkouunia) koska keitetään ruoka... ja vanhanaikainen ihmiset tehdään hiilillä kuivaa puuta... Mutta nykyään se märkä puutakin se voi tehdään ja ei oo hyvä. Se puut oli loppunut se helposti. Ja sitten aina ihmiset puhutaan se paha tapa se.

T: ”Niinku puhuuko ihmiset yleensä, siis tavalliset ihmiset...”

A: ”Kyllä.”

T: ”... toivoo, että se lopetetaan niinkö?”

A: *"Kyllä joo. koska silloin oli se kuiva puuta käytetään... tehdään se hiiliä... Mutta nyt se märkä se oli.. tuorekin se käytetään. Ja jos tuore käytetään, se kaikki..."*

T: *"Häviää?"*

A: *"Häviää ja huonosti menee. Monet ihmiset puhutaan."*

T: *"Puhuu? Se on yleinen puheenaihe?"*

A: *"joo. Ihmiset ei ymmärtää kaikkea... (huokaisee).*

T: *"Niin ja se vaikuttaa sit siihenkin, että enemmän aavikkoo..."*

A: *"kyllä."*

(H 3.5.2011.)

Nainen toivoi, että ihmiset ymmärtäisivät käyttää puita oikein, jotta kasvillisuus palaisi takaisin niille alueille, joilta se oli hävinnyt. Puilla tai hiilillä lämmittämisen vaihtoehtona kaupungeissa on sähköherrat, mutta sähköntuotanto ei ole riittävällä tasolla. Sodan alkupuolella se romahti miltei kokonaan. Somaliassa käytetään myös kaasuhelloja, mutta yleisin on naisen mukaan hiilillä toimiva grilli.

Polttopuiden hankkimiseen liittyvien käytäntöjen lisäksi nainen oli huomannut asennemuutoksia somalialaisessa jätehuollossa. Kierrätys on hänen mukaansa puheenaiheena myös Somaliassa, mutta käytännössä sitä toteutetaan vähän. Ennen sotia tilanne oli parempi. Nainen otti aiheeksi erityisesti muovijätteet, jotka leviävät luontoon ja saattavat joutua eläinten syömäksi.

A: *"... mutta sei ei oo paljon. Silloin ihmiset huoltaa hyvin, mutta nyt oli ihan se näkee paljon, muoviakin se oli, menee metsään, ja sitten se oli lemmikkieläinkin se syödään se esimerkiksi heinän mukana ja sitten oli, myös oli vaarallista se. Esimerkiksi muovikassia, kun se menee se tuuli mukaan ja sitten menee metsään..." (H 3.5.2011.)*

Metsissä saattoi olla myös myrkyllisiä roskia. Kotieläimet hyljeksivät sellaisia ruohoalueita, joilla ne aistivat olevan myrkkyjä.

A: *"jos se vaarallisia roskia se oli... se menee metsään... se oli, se oli, eivät syö ja se oli myrkkys.*

T: *"Ne ei syöny... söikö ne kotieläimet niitä vai?"*

A: *"jos eivät syö, se oli myrkyllisiä.*

T: *"Ne tunnisti siis myrkyllisen?"*

A: "Joo."

(H 3.5.2011.)

Suomessa somalialaisnainen lajittelee kotonaan biojätteet ja vie paperit paperinkeräykseen. Samat asiat hän opettaa myös lapsillensa. Hänen mukaansa Somaliassa ei ollut vastaavaa jätteiden lajittelua, vaikka siellä oli esimerkiksi luonnollista, että vuohien purut ja lannat laitettiin puiden ja pensaiden juurille.

Naisen mukaan Somaliassa ei aiemmin ollut paljon tehtaita, joten siltä osin ilmanlaatu ei ollut muuttunut. Sota-aikana ilma oli huonolaatuista jatkuvan ampumisen ja pölisevän hiekan tähden. Nainen on asunut jo kauan Suomessa ja sitä ennen Somalian sisämaassa, eikä hän siksi tunne niin hyvin rannikkoalueiden tilanteita. Juuri ennen haastatteluja lehdissä ilmestyi artikkeleita Somalian rannikolla tapahtuneista myrkkujen upottamisista, joihin Italian mafia oli ollut osallisena ja jätteiden epäiltiin olevan Euroopan alueelta tuotuja. Ympäristökatastrofien sattuessa köyhät kärsivät usein eniten ympäristön saastumisen haittavaikutuksista ja luonnonvarojen pilaantumisesta (Zarsky 2002, 1—2). Somalian tapauksessa rannikkoalueilla paikalliset ihmiset olivat sairastuneet vakavasti. Muun muassa Aljazeera uutisoi aiheesta linkittäen sen Somalian rannikolla tapahtuvaan merirosvoukseen.¹⁸

Myös nainen oli seurannut tilannetta ja keskustellut aiheesta transnationaalien somaliyhteisön sisällä.

T: "Onko siitä puhuttu Somaliassa?"

A: "Kuule joo, kyllä, kuule. Mutta minä en osaa kuinka se haittaa. Mää en asu se... Kyllä. Koska se kaikki merieläimetkin se kuolee ja menee huonosti. Se oli myrkkyä." (H 3.5.2011.)

Somaliassa etenkin naisten ja lasten kärsimys sodan aikana ja sen jälkeen on ollut valtava. Sota sai aikaan moraalisen rappion monella tavalla. Perinteiseen somalialaiseen *Xeer* -lakiin, kuuluu, että taisteluissa ei tule vahingoittaa naisia, lapsia, uskonnollisia ja yhteisöjen johtajia, vieraita, vanhuksia, vankeja sodassa haavoittuneita, sairaita, eikä rauhanneuvottelijoita. Sota-aikoina tulisi myös suojella yleishyödyllisiä asioita kuten vesipisteitä. Siyad Barren hallintokaudella ja sisällissodassa näitä normeja ei enää

---

¹⁸ <http://www.aljazeera.com/news/africa/2008/10/2008109174223218644.html>

kunnioitettu. Pohjois-Somalian ja etenkin Hargeisan alueelle hyökänneet hallituksen joukot tuhosivat rakennuksia, tappoivat siviilejä ja kylvivät maamiinoja, mutta myös muun muassa myrkyttivät kaivoja. (Tiilikainen 2003, 49—50.)

Somalian vesijärjestelmä tuhoutui monin paikoin ja vesihuollon katkeaminen aiheutti veden puutetta, sekä ihmisille, että eläimille, mutta myös kasveille. Hyötypuutarhojen viljely kävi mahdottomaksi ilman kasteluvettä. Myös kurssille osallistuneen naisen puutarha kuivui sota-aikana ja hän on surrut sitä kovasti. Käytyään Suomessa syntyneiden lastensa kanssa katsomassa suvun vanhoja asuinalueita, hän ei pystynyt enää näyttämään äitinsä puutarhaa. Sodan jäljiltä kotitalostakin oli ollut pystyssä vain yksi seinä, mutta hänen veljensä on rakentanut talon myöhemmin uudelleen. Toiveikkaasti hymyillen nainen kertoi että pikkuhiljaa kaikki rakennetaan jälleen. Haastattelun ajankohtanakin asiat olivat jo paremmin kuin heidän vierailtuaan maassa edellisen kerran.

Ihmisten elämä on kiinteässä vuorovaikutuksessa ympäristöjensä kanssa. Somalian ekosysteemi mahdollistaa ja myös rajaa pois jotain elämisen mahdollisuuksia esimerkiksi kuivuuden tähden tietyillä alueilla. Toisaalta moni ilmiö on ihmisen itsensä osittain aikaansaama, kuten kuivuuden ja kasteluvien puutteen lisääntyminen puiden liiallisen kaatamisen tai sota-aikana tapahtuneen kaivojen myrkyttämisen seurauksena. Luonnon ja ihmisen välillä vallitseva vaihtosuhte ei ole silloin tasapainossa. Taustalla vaikuttavat ympäristöön liittyvät arvot ja asenteet, sekä niissä tapahtuneet muutokset.

4.5.2 Ympäristöongelmia ja luonnonsuojelua

Sota vaikuttaa usein myös alueen eläimistöön. Yksi kurssilaisista kertoi kuinka pahalta hänen kotiympäristönsä ihmisistä tuntui, kun suuret villieläimet pakenivat levottomilta alueilta. Aiemmin niin rikkaan eläimistön omanneet alueet olivat yhtäkkiä autioita. Toinen kurssilainen näki asian vain hyvänä, sillä heidän alueellaan villipedot uhkasivat lampaista ja muuta karjaa. Kolmas kertoi, että aiemmin ihmiset olivat joutuneet pelkäämään petoja, jotka kävivät tappamassa lampaista. Kulkiessaan iltaisin esimerkiksi juhlista kotiin syrjäseudulle, piti aina huomioida, ettei kulje yksin ja, että jollakin on mukanaan ampumase. Eläimiin liittyen luontokurssin aikana tulivat puheeksi myös yleisemmin harvinaiset eläimet. Venäläinen nainen muisteli omaa nuoruuttaan, jolloin luonnonsuojelu koettiin opiskelijoiden parissa tärkeäksi. Hän oli kiinnostunut aiheesta edelleen ja kertoi kotonaan

olevan muun muassa kirjan *Lajinsa viimeiset – maailman uhanalaisia eläimiä* (McGavin 2007).

Luonnonsuojeluteema oli usein muutenkin pinnalla kurssin aikana. Maahanmuuttajanaisten kohtaamispaikassa ruokaa valmistavien piti noudattaa jätteiden kierrätysohjeita ja he saivat siihen tarvittaessa neuvontaa. Osalle naisista kierrätys tuntui olevan todella hyvin sisäistettyä ja osalle se oli täysin vieras teema. Ekokumppanit Oy niminen yritys oli juuri julkaissut (2010) ympäristöministeriön ja Suomen Pakolaisavun rahoittamana ensimmäisen valtakunnallisen maahanmuuttajille suunnatun suomen-, arabian- ja somaliankielisen ympäristöoppaan. *Maahanmuuttajan ympäristöopas* sisältää tietoa liittyen sähkön ja veden säästämiseen, jätteiden lajitteluun, kierrätykseen ja ympäristömerkkeihin. Siinä kerrotaan myös Suomen laeista liittyen jokamiehenoikeuksiin. Kopioin naisille oppaita, vaikka oletin, että se olisi heille entuudestaan tuttu. Sitä ei kuitenkaan tunnettu maahanmuuttajanaisten keskuudessa lainkaan ja vain yksi uusi ohjaaja muisteli nähneensä siitä ilmoituksen rasismin vastaisen verkoston (RASMUS) sivustolla. Jossain kohtaa tiedottaminen ei ollut toiminut, sillä julkaisu ei ollut saavuttanut kohderyhmäänsä.

Vihreä lanka – verkkolehden sivustolla 11.3.2010 julkaistu uutinen ympäristöoppaan julkaisemisesta sai heti yleisön kommentoimaan kielivalintoja. Muun muassa nimimerkki ”Ville” ihmetteli miksi opasta ei ollut käännetty lainkaan englanniksi, ja kritisoi sitä, että vain arabit ja somalit nähdään varsinaisina maahanmuuttajina. ”Ahmed Ahdistunut” puolestaan sanoi kielivalinnan antavan sellaisen käsityksen, että kaikki muut maahanmuuttajat kuin arabiaa ja somalia puhuvat oppivat suomenkielen.¹⁹ Huomasin myös toisen ongelman liittyen tiedottamiseen: monet kohtaamispaikan naisista olivat lukutaidottomia, eli esimerkiksi somalia äidinkielenään puhuva, ei välttämättä pystynyt lukemaan somaliankielistä tekstiä. Osa naisista oli oppinut lukemaan vasta Suomessa, joten he valitsivat mieluummin suomenkielisen version.²⁰ Somalialaissyntyinen kurssilainen otti ympäristöoppaan kotiinsa, sillä hänen lapsensa osasivat lukea somalia.

---

¹⁹ www.vihreälanka.fi/uutiset/maahanmuuttajat-saavat-ymp... 5.10.2010

²⁰ The World's Women 2010: Trends and Statistics -tilastokirjan mukaan Afrikan alueen naisista ei vuoden 2000 väestönlaskennassa kerättyjen tietojen mukaan ollut koskaan käynyt koulua, Etelä-Aasiassa 49 % ja Pakistanissa jopa 67 %. Yli 25 -vuotiaista pakistanilaisnaisista vain 22 % oli lukutaitoisia, vaikka nuoremmissa ikäluokissa (5–24 -vuotiaat) heitä oli jo 43 %. Kurssilla oli mukana naisia myös muun muassa Marokosta, Iranista, Turkista, Vietnamista ja Kiinasta. Marokossa nuoremasta ikäluokasta lukutaitoisia oli tilastojen mukaan 60 %, mutta yli 25 -vuotiaista vain 30 % osasi lukea. Iranissa luvut olivat 90 % /52 %, Turkissa 93 % /73 %, Vietnamissa 94 % /84 % ja Kiinassa 98 % /83 %. (The World Women 2010, 44–49.)

Yhden naisen mielestä opas on hyvä nuorille, sillä hänen mielestään oli muutenkin pääasiassa nuorten tehtävä oppia ja opiskella uusia asioita. Siitä oli hyötyä myös vanhemmille. Hänen tyttärensä oli esimerkiksi joskus neuvonut äitiään kaupassa ottamaan biohajoavan hedelmäpussein. Lähes kaikki muutkin naiset tiesivät missä kaupoissa oli biohedelmäpusseja, mutta he kritisoivat niiden käyttömahdollisuuksia. Muun muassa vietnamilaisnainen oli havainnut, että ne hajoavat jos niihin laittaa enemmän kuin neljä appelsiinia. Muutoin naisten mielestä hedelmien alkuperällä ei ollut kovin paljon merkitystä, mutta hinnalla sen sijaan oli. Luomuhedelmät nähtiin kalliina. Kiinalainen nuori äiti sanoi ostavansa suomalaisia hedelmiä jos hintaero ei ollut ulkomaisiin nähden kovin suuri.

Hän sanoi soittelevansa usein Kiinassa asuville ystävilleen ja vierailevansa siellä kerran vuodessa. Puheenaiheena oli haastatteluaikaan ollut eniten ruoan tuottamiseen liittyvät ongelmat. Koska Kiinassa on erittäin halpa ruoka, niin naisen mukaan tuottajien pitää usein keksiä jotain vilpillistä saadakseen katetta. Taloudellista hyötyä tavoiteltiin toisten ihmisten, jopa vauvojen kustannuksella. Juuri hiljattain oli tullut ilmi laaja katastrofi, jossa vauvojen äidinmaidonkorviketuotteisiin oli lisätty melamiinia proteiinitason määrien huijaamiseksi. Seurauksena tuhansia lapsia sairastui ja osa heistä kuoli. Aiheesta uutisoi Suomessa muun muassa Helsingin Sanomat.²¹ Kiinalaisnaisten kertomuksista liittyen ympäristöongelmiin tuli samalla esille myös se, miten voimakkaasti Kiina on edelleen näiden naisten arkipäivässä mukana.

Esimerkiksi melamiinimaitouutinen konkretisoitui niiden Suomessa asuvien naisten elämässä, joiden arkipäiviin kuului jatkuva yhteydenpito Kiinassa asuviin ystäviin ja sukulaisiin. Pelot lasten sairastumisesta olivat heille hyvin konkreettisia ja keskusteluissa puitiin käytännön toimia saastuneen maidon välttämiseksi. Naisten ystävät, Kiinassa asuvat nuoret äidit yrittävät imettää vauvojaan mahdollisimman pitkään tai sitten he joutuivat tilaamaan maitoa ulkomailta. Joidenkin oli silti vain tyydyttävä kiinalaiseen maitoon riskeistä huolimatta ja se pelotti nuoria äitejä. Tutkimukseen osallistunut kiinalaisnainen kertoi, että uusia lakeja säädetään kuitenkin jatkuvasti ja siksi hän oli toiveikas, että tulevaisuudessa asiat voisivat olla toisin.

Myös eräs keski-ikäinen kiinalaisnainen kertoi kurssin loppupuolella miten kiinalaisten kaupunkien ilma oli niin saastunutta ja ruoka usein myrkyllistä. Kylissä oli myös paljon

---

²¹ <http://www.hs.fi/ulkomaat/artikkeli/Kiinassa+l%C3%B6ytyi+melamiinia+my%C3%B6s+tuoremaidosta/1135239557322>

roskia, joihin hänen suomalainen miehensä oli kiinnittänyt huomionsa Kiinan vierailuilla. Tutkimukseen osallistuneista kiinalaisäideistä osa opiskeli suomalaisissa yliopistoissa tai korkeakouluissa ja he olivat perehtyneet myös ympäristöasioihin. He puhuivat etenkin kaupunkien saastuneesta ilmasta. Suurkaupunkien ilmanlaatu onkin vakava ja korkeat hiukkas- ja rikkidioksidipitoisuudet aiheuttavat ihmisille vakavia terveysongelmia. Energiantuotanto, hiilivoima, liikenne ja raskas teollisuus ovat suurimpia ilman saastuttajia.²²

Vaatteisiin tai leluihin liittyvistä ympäristöongelmista nuori kiinalaisäiti ei ollut kuullut Kiinassa keskustellun niin paljon. Suomessahan julkaistaan usein listoja leluista, jossa on havaittu esimerkiksi haitallisia määriä ftalaatteja tai vastaavia myrkyjä. Muistin muutamaa vuotta aiemmin palauttaneeni itsekin lasten lahjaksi saamia pehmokoiria tuotteiden takaisinvedon vuoksi.²³ Myöskään vaatteiden valmistukseen liittyvät eettiset ongelmat, kuten työntekijöiden huonot työolosuhteet tai pieni palkka, eivät juuri olleet puheenaiheena ainakaan naisen ystäväpiirissä. Hän kuitenkin mainitsi vaatteiden alkaneen kallistua myös Kiinassa ja vietnamilaisnainen kertoi saman ilmiön näkyvän myös Vietnamissa.

Suomessa osa kurssilaisista osti vaatteita kirpputorilta ja venäläinen keski-ikäinen äiti piti niitä hyvinä ostospaikkoina etenkin nuorille. Vietnamilaisen mukaan esimerkiksi Seppälän tai Anttilan alennusmyynneistä voi saada uusia vaatteita halvemmalla kuin kirpputorilta. Kiinalaisäiti puolestaan sanoi ostavansa lähinnä uusia vaatteita. Hänen oli vaikea käyttää kirpputoreja, koska oli jo parikymmentä vuotta tottunut ostamaan uutta. Vaatteet olivat Kiinassa halpoja ja hänen näkemyksensä mukaan nuorilla kiinalaisilla ei ylipäätään ollut tapana ostaa käytettyjä vaatteita. Lapselleen hän tosin huoli tuttujen äitien käytettyjä lastentarvikkeita. Hän myi myös itse vanhoja vaatteitaan kirpputorilla. Kaikki naiset olivat tietoisia UFF:n ja SPR:n vaatekeräyslaatikoista. He suosivat SPR:n pönttöjä, koska UFF:n laatikot tuntuivat heistä likaisilta.

Naiset kierrättivät pantilliset pullot ja kaikilla oli käytössään energiansäästölamput hehkulamppujen sijaan. Jo iäkkään vietnamilaisnaisen poika oli käynyt auttamassa äitiään

---

²² Vuoden 2005 artikkelikokoelmassa *Kiinan yhteiskunta muutoksessa* (Asikainen & Vuori 2005) on arvio, että 75 % Kiinan järvistä ja 53 % lähimerialueista on vakavasti saastuneita. Teollisuuden jätevesistä puhdistetaan jollain tavoin ainoastaan noin viidesosa. Muut lasketaan luonnonvesiin sellaisenaan. Vesivarojen ylikäyttö, johti vuonna 1997 siihen, ettei Keltainen joki saavuttanut merta lainkaan 227 päivään. Pohjaveden pinnan voimakkaan laskun vuoksi (40 m), Pekingin suurkaupunki on vajonnut puoli metriä. (Asikainen & Vuori 2005, 146–148; Chen & Zong 1999.)

²³ <http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/R-kioski+pyyt%C3%A4%C3%A4+palauttamaan+vajaat+300%C2%A0000+lelukoiraa+ftalaatin+vuoksi/1135239650129>

ja vaihtanut hänelle uudet lamput. Veden ja sähkön kulutuksen pienentäminen, sekä yksityisautoilun vähentäminen oli myös naisille tuttu aihe. Eräs nuori nainen kertoi vieneensä vanhoja lääkkeitä apteekkiin, sekä energiansäästölamppuja ongelmajätteisiin niiden sisältämän elohopean vuoksi. Hajonneiden pienkodinkoneiden vastaanottopisteistä ja kierrätyskeskuksista halusivat saada tietoa myös muut kohtaamispaikassa aikaa viettävät naiset, kuin kurssille osallistuneet.

”Kuvitetut kierrätysohjeeni laitetaan keittiön seinälle ja naiset katsovat niitä mielenkiinnolla. Heille uutta ovat samat asiat kuin kurssilaisillekin. S haluaa tietää kierrätyskeskuksen sijainnin ja etsin sen netistä. Hän on kerran kierrellyt alueella, mutta ei löytänyt keskustaa. L kertoo, että hän laittaa kaikki romunsa yrityksen jäteasemalle menevään kuormaan. Kahvipöydässä juttelen sosionomiharjoittelijan, uuden ohjaajan ja A:n kanssa luontoasioista. A kiittelee kierrätysohjeista. A sanoo, että hänelle on tuttua, että eläinten purut voi laittaa biojätteisiin, koska hänen lapsuudenkodissaan oli vuohia ja niiden purut jätöksineen laitettiin pensaiden ja kukkien juurelle. Se antoi hänen äitinsä mielestä niille hyvää voimaa kasvaa.

Juttelemme, että ennen vanhaan Suomessa laitettiin biojätteet kompostiin ja vasta kaupungistumisen myötä kaikki roskat alettiin sekoittaa. Toisaalta ennen vanhaan saatettiin heittää epävirallisille kaatopaikoille kaikkea mahdollista lasitavarasta ongelmajätteisiin. Kerron kuinka havahduin epäekologisuuteen viedessäni kerran roskikseen kahden vauvan kertakäyttövaippoja, jotka olivat pakattuina ensin vaipparoskiksen muovipötkylään ja sitten vielä muovipussiin. Eiväthän ne maatuisi ikinä. A kertoo, että Somaliassa käytetään pääasiassa kangas(rätti)vaippoja, mutta nykyään siellä on myös jonkin verran valmisvaippoja. Uusi ohjaaja sanoo, että onhan niitä biohajoavampiakin vaippoja nykyään markkinoilla.”

(KPK 3.5.2011.)

Naiset olivat kiinnostuneita myös ympäristöstään, sen siisteydestä ja uudisrakentamisesta. Kiinalaisnaisen mielestä lähiössä asui liikaa ihmisiä liian pienellä alueella. Venäläinen puolestaan päivitteli, kuinka roskainen asuinlähiö nykyään oli ja miten jopa talojen vierille heitetään jätteitä. Hän oli kiinnittänyt huomiota siihen, ettei Suomessakaan aina suojella luontoa. Bussimatkoilla hän oli katsellut tuttua kaupunkimetsikköä ja havaitsi eräänä päivänä, että se oli kokonaan kaadettu. Paikalle oli ilmeisesti tulossa kerrostaloja. Hänen mielestään ei saisi rakentaa liikaa, vaan kaupunkeihin tulisi jättää luontoalueita. Somalialaisnainen oli kiinnittänyt huomionsa samaan asiaan.

T: ” No mitä sää aattelit ite, kun sää oot täällä Suomessa nyten ja täällä on tää luonto. ...mitä se sulle merkitsee?”

A: ” Se oli minun mielestä hyvä, mutta se on nykyään se on paljon autoja ja sitten tykkäisin aina säästää ja huoltaa enemmän.”

T: "haluaisit...?"

A: "Joo." ... "Esimerkiksi määhän pitkä aika en kävi se oli kaupunkin ja sitten... onko se kolmas päivänä mä olen bussissa ja sitten määhän näin se oli Hisburger... se Hesburger ja ammatinjoku metsässä..."

T: "Niin."

A: "Kaikki se oli loppunut ja sitten tulee ruma (naurahtaa)."

T: "Joo."

A: "Varmaan se rakentaa talo."... "Ja sitten mä itse asiassa kysytään, jaa Suomessakin se aloittaa tuhlata puita. (nauraa)"

(H 3.5.2011.)

Somalialaisnainen kertoi, että hänellä oli ollut luontainen halu suojella ja hoitaa luontoa pikkutyttöistä lähtien. Hänen perheellään oli Somaliassa omistuksessaan maata, jota arvostettiin ja hoidettiin hyvin.

A: "koska meillä on oma maa periä ja äiti aina opetti se huolehtia aina."

(H 3.5.2011.)

Diasporayhteisöjen välityksellä lähtömaiden luonto ja luonnonkatastrofit tulivat lähelle Suomessa asuvia. Naiset osallistuivat vähintään omien sosiaalisten ryhmiensä tasolla lähtömaiden ja Suomen ympäristöongelmien ja luontoon liittyvien arvojen pohtimiseen, mutta useimmille oli myös tuttua jonkinlainen omakohtainen ympäristötoimijuus kuten kierrätys, luonnonsuojelu tai jopa kehitysyhteistyö.

5 POHDINTA

Johdantoluvun tekstilainauksessa Tim Ingold (2000) kehottaa kuvainnollisesti ottamaan ihmisiä eri taustoista ja asettamaan heidät samaan tilanteeseen, huomatakseen miten ihmiset todennäköisesti toimivat tilanteessa hyvin eri tavoin. Tutkimukseeni osallistuneiden suomalaisen ympäristöön muuttaneiden naisten taustat olivat erittäin heterogeeniset ja pelkästään Suomeen muuton syyt vaihtelivat paljon. Jos toinen oli paennut sodan keskeltä

ja toinen taas muuttanut Suomeen rakkauden perässä, niin lähtökohdat olivat hyvin erilaiset. Heidän ikänsä ja elämäntilanteensa olivat moninaiset nuoresta useamman lapsen äidistä iäkkääseen leskeen. Naisten aiemmat asuinpaikat vaihtelivat syrjäisestä maaseudusta maailman suurkaupunkeihin, mutta nyt he kaikki asuivat suomalaisessa kaupungissa tai sen ympäristökunnissa, joita ympäröivät monin paikoin maaseutu-, metsä- ja retkeilyalueet. Vaikka kaupungissa on erittäin tiiviisti rakennettuja alueita ja yhä levittäytävää uudisrakentamista, niin myös keskusta-alueilta ja lähiöistä löytyy kaupunkimetsiköitä, järvenranta-alueita ja puistoja. Jokaisella on halutessaan mahdollisuus liikkua luonnossa ja kaupunkiluonto on kaikkien ulottuvilla myös keskustassa.

Tutkimusaineistoni kautta on mahdollista nähdä joitain asioita mitä tapahtuu transnationaalien subjektin luontosuhteelle transnationaalissa ja paikallisessa kontekstissa. Uuteen asuinpaikkaan ja luontoympäristöön muuttaminen osoittautui merkitykselliseksi lähes jokaiselle naisista. Ainoastaan yksi henkilö sanoi, etteivät hänen luonnonkäytön tapansa olleet muuttuneet Suomeen muuton jälkeen, koska hänen lähtömaassaan Venäjällä oli niin samanlainen luonto. Toinen samalta alueelta muuttanut kurssilainen koki asian kuitenkin toisin. Hänen luonnossa liikkumistaan vähensivät silti ympäristön vaihtumista enemmän sosiaalisessa kontekstissa tapahtuneet muutokset. Kieliympäristön vaihdos taas vaikeutti sukupolvien välistä luontoaiheista viestintää Suomessa, sillä lapset ja lapsenlapset oppivat luontosanaston suomenkielisenä.

Yleisesti ympäristön muuttumisen vaikutukset tuntuivat kurssilaisilla monella elämänalueella; esimerkiksi liikkuminen ja hyvinvointi, ravinto, lasten kasvatusta ja sukupolvien väliset suhteet, muut sosiaaliset suhteet, uuden tiedon omaksuminen, kotoutuminen, uskomukset ja pelot, ympäristöarvot ja monet arkiset käytännöt roskien viemisestä lähtien. Arkiset luontosuhteet näyttäytyivät sekä henkilökohtaisina esimerkiksi luontokokemusten muistelemisen tai fyysisen ja henkisen rentoutumisen saavuttamisena luonnossa. Toisaalta ne olivat hyvin sosiaalisia ja liittyivät lasten kanssa luonnosta juttelemiseen, omien luontokokemusten jakamiseen muille, transnationaalien viestinnän puheenaiheisiin ja osallistumiseen luontoaiheiseen yhteisölliseen keskusteluun tai toimintaan luonnossa.

Käytännössä osa naisista liikkui paljon luontoympäristöissä, mutta toisille konkreettiset luontoelementit olivat enemmän osana maisemaa tai kasveina kodissa ja heidän tuli

liikuttua hyvin vähän ulkona. Syitä olivat esimerkiksi ikääntyminen, lasten muutto kotoa, seuranpuute ja epävarmuus liikkua yksin etenkin metsissä, mutta myös muutoin. Eläimiin liittyvät pelot tai talvisen sään aiheuttamat haitat, kuten kylmyys ja liukkaus vähensivät monien liikkumista, mutta osalle se ei osoittautunut ongelmaksi. Suomeen muutto oli myös lisännyt joidenkin naisten liikkumismahdollisuutta, sillä heidän vapauttaan liikkua oli aiemmissa asuinmaissa rajoitettu kulttuurisista syistä. Naisen osallistuminen Suomessa kodin ulkopuoliseen toimintaan esimerkiksi opiskelun myötä, oli vapauttanut liikkumaan itsenäisemmin ympäristöissään. Sukupuolella onkin merkitystä liittyen luonnonkäytön tapoihin ja tilojen haltuunoton mahdollisuuksiin, esimerkiksi kulttuurisesti asetettujen rooliodotusten tähden.

Luonnon läheisyys uudessa asuinmaassa mahdollisti luonnossa liikkumisen niille, jotka olivat muuttaneet Suomeen suurkaupungeista, joissa ei ollut juuri puistoja tai metsiä. Useat naiset pitivät erityisesti siitä, että heidän asuinalueillaan oli paljon puita ja myös lähellä sijaitsevat järvien ranta-alueet ja metsäiset kävelytiet koettiin hyvänä asiana. Osa naisista ei ollut uskaltanut lainkaan suurempiin metsiin, vaikka olisi halunnutkin. Osa taas keräsi Suomessa vähemmän ravintoa luonnosta kuin lähtömaassaan siitä syystä, ettei tuntenut suomalaisia kasveja tai luonnossa liikkumiseen liittyviä oikeuksia. Muutama oli oppinut kasvimaan viljelytaidon vasta Suomessa, kun taas toiset olivat joutuneet luopumaan omavaraisuudesta. Kiinnostus luontoa kohtaan oli kuitenkin lähtökohtien erilaisuudesta huolimatta jokaisella kurssille osallistuneella suuri ja he myös halusivat oppia uutta suomalaisesta luonnosta.

Henrietta L. Moore (1999) kirjoittaa, että vastoin joitain aiempia oletuksia globalisaatio ei ole tuottanut kulttuurista homogenisoitumista, vaan se on pikemminkin luonut uusia kulttuurillisia asemoitumisia, joiden kautta ihmiset elävät uudenlaisia subjektiviteetteja ja sosiaalisia suhteita. ”Kulttuurit” ovat liikkuvia, muuttuvia, rajattomia, määrittelemättömiä ja hybridisiä. (Moore 1999, 9—11.) Suomeen muuttaneiden naisten luontosuhteet muodostuvat kontekstissa, jossa sekoittuvat heidän kaikki aiemmat koetut luontoympäristöt, luontoon liittyvät kulttuurilliset käytännöt, uskomukset, arvostukset, sekä uudet kokemukset suomalaisessa luontoympäristössä kuten kosketus uudenlaiseen ilmastoon, eläimistöön, kasveihin ja luonnonkäytön tapoihin. Maahanmuuttajien kesken käytyjen keskustelujen, kokemusten jakamisen ja yhteisöllisen luonnossa liikkumisen myötä luontosuhteet saavat vaikutteita kulttuurillisen vaihdon kautta myös muualta maailmasta muuttaneiden luontokokemuksista ja -tiedosta. Kulttuurillisina sekoituksina

luontosuhteet ovat hyvin erilaisia riippuen myös henkilöiden subjektiivisista kiinnostuksen kohteista, mieltymyksistä, arvoista ja esimerkiksi rohkeudesta tai halusta kokeilla ja oppia jotakin uutta.

Kirjoittaessani erityisyyden antropologiaa olen tuonut esille erään suomalaiselle luontokurssille osallistuneen maahanmuuttajanaisten ryhmän ja yksilöiden tapoja suhtautua luontoon ja elää nimenomaan suomalaisessa luontoympäristössä ja yhteydessä transnationaalien kontekstien kautta myös muunlaisiin luontoympäristöihin. Samalla kun kerron paikallisista ja subjektiivisista luontosuhteista on läsnä globaali maailma ja sen prosessit, kuten voimistunut siirtolaisuus, transnationaali elämänmuoto, pakolaisuus sotien ja muiden inhimillisten katastrofien tähden, sekä esimerkiksi ilmastonmuutoksen ja ihmisen toiminnan aiheuttama kuivuus ja aavikoituminen. Laajojen prosessien vaikutus subjekteihin ja yhteisöihin näytetään paikallisten toimintojen erityisen ja muuttuvan luonteen kautta (Moore 1999, 11).

Globaalissa mittakaavassa tapahtuva lisääntynyt siirtolaisuus heittää ihmisiä erilaisista luontoympäristöistä toiseen. Perheissä tämä näkyy paikallisesti muun muassa arkisten käytäntöjen muuttumisessa, monin tavoin lasten sosiaalistamisprosessissa ja sukupolvien välisissä suhteissa. Konkreettisesti tämä näkyy esimerkiksi uudenlaisten ilmasto-olosuhteiden aiheuttamissa muutoksissa pukeutua ja liikkua eri vuodenaikoina. Ilmasto ja pukeutuminen vaikuttavat välillä myös kulttuuristen perinteiden muuttumiseen, kuten hennakulttuuri tässä tutkimuksessa. Luontoon liittyvät elinkeinot muuttuvat osittain tai radikaalisti, samoin kuin asumismuoto. Uuden ympäristön luonnosta ei osata etsiä samalla tavalla ravintoa kuin aiemmasta tai liikkuminen on arempaa. Aiemmissä olosuhteissa sukupolvelta toiselle välittynyt luontotieto ei pädekään suomalaisissa olosuhteissa ja asuttaessa uudessa luontoympäristössä ei mahdollistu samanlainen luontoon liittyvän tietotaidon ja kokemusten välittäminen kuin perheen aiemmassa asuinympäristössä. Luontoon liittyvät kulttuurilliset käytännöt ovat vieraita myös vanhemmille ja kurssilla olleet aikuiset toivoivat saavansa itse vahvemman tietotaidon suomalaisesta luonnosta, jotta voisivat välittää sen omille lapsilleen.

Samalla heille olivat yhä merkityksellisiä muistojen paikat ja lapsuutensa luontokokemukset. Näitä luontomuistoja kotimaasta haluttiin eri tavoin jakaa myös Suomessa syntyneille lapsille. Vanhemmat halusivat tutustuttaa heidät lähtömaiden luontoympäristöön mahdollisuuksiensa mukaan; alueille tehtyjen matkojen, kertomusten,

dokumenttien, valokuvien tai eläintarhavierailujen avulla. Maahanmuuttajaperheiden lasten paikat muodostuivat siten transnationaalien kontekstien kautta kiinnittyen monenlaisiin erilaisiin ympäristöihin. Lapset oppivat päiväkodeissa, kouluissa ja liikkuaan suomalaisessa ympäristössä sellaisia asioita uuden asuinmaan luonnosta, mitkä olivat heidän vanhemmilleen tuntemattomia.

Tutkimuksen puitteissa kävi selväksi, että siihen osallistuneista maahanmuuttajanaisten suurin osa ei lue lainkaan suomalaisia sanomalehtiä. Niissä tiedotetaan usein ajankohtaisista sää- ja luontoilmiöistä, sekä niihin varautumisesta. Artikkeleissa voidaan käsitellä UV -säteilyn määriä, siitepölymääriä, heikkoja jäitä tai yleensä jäällä liikkumiseen liittyviä ohjeistuksia, sekä muita luontoon ja vuodenaikojen vaihteluun liittyviä teemoja. Osa naisista oli lukutaidottomia, osa oli oppinut lukemaan vasta suomen kielen opiskelun myötä ja suurimman osan mielestä suomenkieliset artikkelit olivat vielä liian haastavaa luettavaa puutteellisen kielitaidon kannalta. Osa lehdistä oli myös hintavia. Moni naisista ei osannut käyttää tietokonetta, mutta oli kiinnostunut testaamaan luontoaiheisia sivustoja. Osa katseli internetin välityksellä luonto-ohjelmia ja uutisia lähtömaista, sekä piti yhteyttä sukulaisiin. Useimmilla naisilla oli televisio, jonka kautta he katselivat myös suomalaisen luontoon liittyviä ohjelmia. Kirjasto oli tuttu vain muutamille ja kirjojen luettelointisysteemin käyttöön liittyvä ohjaus oli tarpeen. Naiset olivat kiinnostuneita luontoon liittyen etenkin lasten luontokirjoista, luontovalokuvateoksista, kartoista ja marja-, sekä sienioppaista. He olisivat kaivanneet kirjaston valikoimiin myös omalla äidinkielellään painettu kirjallisuutta.

Tutkimukseni perusteella on havaittavissa, että maahanmuuttajille tarjottava luonto- ja ympäristöopetus on monella tavalla hyödyksi ja tärkeitä. Kotouttamiskoulutuksissa luontoaihepiirien huomioiminen mahdollistaa moniulotteisen tutustumisen suomalaisen ympäristöön; konkreettiseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen. Luontoteema on monella tapaa ihanteellinen silloin, kun halutaan keskustella aiheesta, joka ei herätä heti suuria erimielisyyksiä tai ristiriitoja. Luontoaiheen ja luonnossa liikkumisen kautta oppii paljon suomen kieltä ja kulttuuria. Tuntemattomiin paikkoihin tai ilmiöihin saattaa liittyä väärää uskomuksia ja pelkoja, mutta uskallus tutustua uuden asuinympäristön luontoon voi kohentua huomattavasti jo hyvin pienen ohjauksen jälkeen. Sanaston lisääntyminen ja luonnossa liikkumiseen saatu rohkeus mahdollistavat enemmän kontakteja paikallisen väestön kanssa ja luontoaiheista puhuminen voi madaltaa erilaisia esteitä, joita maahanmuuttajien ja kantäväestön välille on voinut syntyä.

Vaikka osa kohtaamispaikan naisista koki, että vasta opittuaan liikkumaan metsissä heistä oli tullut ”suomalaisia”, niin paikkasuhteen muodostuminen ei vaadi niin voimakasta muutosta. Paikkaan kuulumisen tunnetta heijasti naisten puheissa mielestäni se, että he eivät esimerkiksi puhuneet paluusta lähtömaihin, vaan ennemminkin niissä vierailemisesta. Yksi iäkkäämpi nainen ei enää nauttinut edes vierailuista, sillä lähtömaan ilmasto oli hänelle nykyään liian tukala ja hän nautti Suomen viileästä ilmasta. Lämpimät mutteivät liian kuumat kesät, vehreys, sekä asutuksen keskellä olevat ”metsät” loivat suomessa asuvien maahanmuuttajien luontosuhteisiin positiivista virettä. Oman asuinympäristön tilasta huolehtiminen osoitti omalta osaltaan naisten kiinnittymisen näihin paikkoihin.

Tutkielman alkupuolella esittelemissäni tutkimuksissa nostettiin esille toive tai tarve monikulttuurisen tiedon tuottamiseen vähemmistöryhmien luontosuhteista ja luonnonkäytön tavoista ja sen hyödyntämiseen kaupunkiluontoa koskevassa politiikassa ja suunnittelussa (Faehnle ym. 2010, Leikkilä 2010). Antropologia ei ole rajoittunut ainoastaan akateemiseen maailmaan, vaan se on yhä enemmän myös osa erilaisten kehitysyhteistyöjärjestöjen, vapaaehtoisorganisaatioiden, kansainvälisten organisaatioiden ja hallitusten käytäntöjä ja teoriaa. Antropologit ovat kauan halunneet tulla hyödyllisiksi eri toimijoille ja tuottaa sovellettavaa tietoa eri ilmiöistä. (Moore 1999, 3.) Oma aineistoni osoittaa sen, että tutkimukseeni osallistuneet maahanmuuttajanaiset olivat kiinnostuneita oman alueensa uudis- ja täydennysrakentamisesta ja sen vaikutuksista ympäristön viihtyvyyteen ja luontoalueiden säilymiseen. Naiset ottivat kantaa muun muassa liian tiiviiseen rakentamiseen, kaupunkimetsien hakkuisiin ja roskaamiseen.

Ympäristökurssin järjestämipaikkana toimineelle lähiölle oli tehty alueellinen vihersuunnitelma vuosille 2009—2018.²⁴ Vihersuunnitelman laadintaa oli edeltänyt asukkaille tehty viheraluekysely, jota luin läpi siltä kannalta miten sen toteuttaminen otti huomioon mahdollisten vieraskielisten asukkaiden osallistumisen. Viheralueita koskevia mielipiteitä ja viherpalvelujen tarpeita pyrittiin kartoittamaan aluekohtaisella internetkyselyllä, sekä vastaavalla kirjallisella kyselyllä kirjastopalvelujen yhteydessä. Raportissa mainitaan erikseen lasten, vanhusten ja esteellisten mahdollisuus olla vaikuttamassa ja osallistua kyselyyn heille erityisesti järjestetyissä tilaisuuksissa. Eri kieli- tai kulttuuriryhmistä raportissa ei ole mainintaa. Kirjastokysely toteutettiin kartan, sinne

---

²⁴ Tutkimuseettisistä syistä ja muun muassa säilyttääkseni tutkimukseen osallistuneiden anonymiteetin, en voi mainita suunnitelman ohessa sen lähdetä.

liimattavien tarrojen, sekä sanallisten vastausten avulla. Alueen kartalta tuli merkitä omasta mielestä hienot luontokohteet, kauniit maisemat tai näköalat, mielipaikat, sekä epämiellyttävät paikat ja maisemat. Asukkailta kysyttiin myös muun muassa reittien käytöstä ja niihin liitetystä vaikutelmista, luontoalueiden ja puistojen hoidosta, sekä rakennetuista viheralueista, joiden käyttö piti eritellä vuodenaikojen mukaan. Tuloksista ei käy ilmi onko vastaajien joukossa maahanmuuttajia, mutta karttaan liimattavat tarrat visuaalisessa muodossa mahdollistivat myös vähän kieltä osaavien osallistumisen tutkimukseen ja oman asuinalueensa tulevaisuuden suunnitteluun. Varsinainen lomake oli yksinkertainen ja lyhyt, mutta kielitaidottomalle tai vähän suomea taitavalle osa lomakkeen lauseista sisälsi vaikeita sanoja ja käsitteitä.

Luontokurssilaisten ympäristöön liittyvät arvot ja asenteet kertoivat luonnon arvostamisesta ja sen suojelemisen tarpeesta ja halusta. Naiset halusivat opettaa myös lapsensa kunnioittamaan luontoa. Tämä asenne heijastui myös heidän arkisiin käytäntöihinsä, kuten jätehuoltoon ja osittain myös kulutuskysymyksiin. Useimmat naisista harjoittivat jätteiden kierrättämistä. Taloyhtiöt tai maahanmuuttajien kanssa toimivat tahot olivat ohjeistaneet melko hyvin suomalaisen jätteiden kierrätysjärjestelmän käyttöön, mutta osa naisista oli myös itsenäisesti hankkinut tietoa ongelmajätepisteistä ja kierrätyskeskuksista. Naiset huomioivat arjessaan veden ja sähkön kulutukseen liittyviä asioita sekä ympäristön suojelun, että oman talouden ja säästämisen kannalta. Moni osti vaatteita kirpputoreilta ja harjoitti kierrätystä myymällä lastensa vanhoja vaatteita tai laittamalla niitä vaatekeräyssäiliöihin.

Ympäristötietoisuus ja monipaikkainen elämänkonteksti näkyivät muun muassa siinä miten naiset pohtivat lähtömaiden ympäristöongelmia ja halusivat keskustella niistä muiden kanssa. Myös kierrätysaihe oli mukana muissa maissa asuvien ystävien ja sukulaisten kanssa käydyissä keskusteluissa. Naiset olivat havainnoineet ympäristöihin ja niiden suojeluun liittyviä yksilöllisiä ja yhteisöllisiä arvoja, sekä niissä tapahtuneita muutoksia mainiten niiden johtuvan muun muassa sodan seurauksena syntyneestä arvojen romahduksesta, ahneudesta tai luonnonvarojen niukentumisesta.

Transnationaaleissa keskusteluissa läheisten kanssa nousivat esille ympäristöongelmat ja rikokset, kuten liian nopea lihantuotanto, ruokahuujaukset, melamiinimyrkytyt äidinmaidonkorvikkeet ja saastutetut vesialueet, ilmansaasteet, puiden liialliset hakkuut, autioituminen sekä ympäristöön leviävät muut jätteet. Diasporayhteisöjen välisen

viestinnän seurauksena globaali maailma pienentyi ja kaukana olevien paikkojen ihmisten kohtalot koskettivat läheisesti ja konkreettisesti Suomessa asuvia perheitä. Translokaali paikkojen välinen side näkyi muun muassa huolena omien läheisten turvallisuudesta paikallisten ympäristökatastrofien koittaessa. Paikkojen välillä kulki tietoa, neuvoja ja myötäelämisen viestejä.

Suomalaisessa yhteiskunnassa toteutettavan arjen ympäristötoimijuuden lisäksi osa tutkimukseen osallistuneista naisista oli aiemmin osallistunut myös aktiivisemmin luonnonsuojelutoimintaan tai oli jollain tavoin mukana esimerkiksi lähtömaihin suuntautuvassa järjestötoiminnassa. Kaikille kurssilaisille luonnonsuojeluaiheet eivät kuitenkaan olleet yhtä tuttuja. Toisaalta kurssille oli tietenkin vielä lisäksi valikoitunut ihmisiä, jotka olivat lähtökohtaisesti kiinnostuneita luonnosta, joten aineisto ei anna yleisempää kuvaa maahanmuuttajien luonnonsuojeluun liittyvistä arvoista tai käytännöistä. Arkiviestinnän kautta useat luontokurssilaiset välittivät tietoisesti tietoa luonnonsuojeluun liittyvistä teemoista lähtömaihin, koska toivoivat niissä tapahtuvan heidän mielestään positiivista muutosta, sekä asenteissa, että käytännössä. Yhteiskuntien ja globaalin maailman rakenteelliset muutokset, kuten transnationaalien yhteisöjen muodostuminen on vaikuttamassa myös ihmisten ympäristösuhteisiin ja vahvistanut yksilöiden monipaikkaisen toimijuuden mahdollisuuksia.

Yksilöiden ja yhteisöjen ympäristösuhteisiin ja vaikutusmahdollisuuksiin vaikuttavat kuitenkin myös valtasuhteet, jotka kietoutuvat sukupuoleen, sosiaaliseen identiteettiin ja taloudelliseen asemaan. Esimerkiksi, vaikka tilastojen mukaan köyhemmillä seuduilla tai vähemmän kehittyneillä alueilla erityisesti naisten ja tyttöjen kohdalle kasaantuvat eniten ympäristöön liittyvien muutosten, haittojen tai katastrofien vaikutukset, niin naisten osallistumisen mahdollisuudet ja aktiivisuus ympäristöasioihin liittyvään päätöksentekoon ylimmillä asteilla on useissa maissa rajoittunutta tai rajoitettua.²⁵

Se estää tai vähentää nimenomaan niiden asioiden tuleamista poliittisen ympäristöpäätöksenteon aiheiksi, jotka koskettavat erityisen paljon naisia näissä maissa. Arkipäivässä ympäristöongelmien vaikutukset näkyvät hyvin konkreettisesti. Esimerkiksi kuivuuden, liiallisen metsien hakkuun ja eroosion tähden yhä merkittävämpi aika naisten ja

---

²⁵ Naisten osuus parlamentin paikoista alemmissa tai yksihuoneisissa päätöksentekoinstituutioissa oli koko maailmassa vuonna 2009 n. 17 %. Kaikkialla naisten osuus päätöksenteossa on kuitenkin kasvanut vuodesta 1995. Esimerkiksi Pohjois-Afrikassa 4 %:sta 10 %:iin, Etelä-Afrikassa 12 %:sta 24 %:iin ja Länsi-Aasiassa 4 %:sta 9 %:iin. (The World's Women 2010, 143.)

tyttöjen päivästä kuluu monin paikoin polttopuiden ja veden hakuun. Joissakin intialaisissa kaupungeissa puunhakumatka saattoi kestää 1990 -luvun alussa 2-3 tuntia, sittemmin edestakaisin reissu jopa kolmesta viiteen tuntia. Somalian kuivilla maaseutualueilla edestakainen vedenhakureissu voi kestää yli tunnin. Isoissa perheissä vedenkulutus on sen verran suurta, että sitä joudutaan hakemaan useamman kerran päivässä. (The World's Women 2010, 11, 143—145.)²⁶

Suomessa asuvan somalialaisen naisen elämässä vesi oli edelleen läsnä merkityksellisenä osana hänen luontosuhdettaan ja elämisen ehtoja, siitä huolimatta, että hän nyt asui aivan lähellä järven rantaa, joi puhdasta vettä vesijohtoverkostosta, eikä kärsinyt edes liiallisista sateista. Hänen luontomuistoissaan painottui veden merkitys kasvun mahdollistajana, elintärkeänä ihmisille ja eläimille, veden puutteena ja vesiin liittyvissä katastrofeissa, kuten sotien aiheuttamissa vesijärjestelmien tuhoutumisessa ja vesien myrkyttämisessä. Toisaalta vesi oli osana somalidiasporan transnationaaleja keskusteluja sukulaisten kärsiessä vakavasta kuivuudesta ja joskus myös yhtäkkisten runsaiden sateiden aiheuttamista ihmishenkiä vaatineista tulvista äärimmäisen kuivissa kaupungeissa. Kuivuus maaseudulla aiheuttaa ruoan puutetta myös kaupungeissa ja kuivat alueet menettävät rikkaan eläimistönsä luonnon monimuotoisuuden heiketessä, mikä vaikuttaa myös ihmisten arkipäivään.

Vaikka sotien negatiiviset seuraukset ympäristölle ja yhteisöille ovat usein merkittävät, niin poikkeusolosuhteet kuten siirtolaiseksi lähteminen tai sota, voivat vaikuttaa myös esimerkiksi edistävästi naisten itsenäistymiskehitykseen. Umut Erel (2002) on tutkinut siirtolaisuuden vaikutuksia äitiyteen ja hänen havaintojensa mukaan miehen lähtö siirtolaisuuteen voi tuottaa erilleen joutumisen ohella myös naiselle mahdollisuuden entistä itsenäisempään elämään (Erel 2002). Somaliassa sota muutti naisen asemaa, kuten usein muillakin sota-alueilla miesten ollessa mukana taisteluissa. Vanha heimojärjestelmä ei antanut naisille kodin ulkopuoliseen päätöksentekoon osallistumismahdollisuutta, vaikka etenkin paimentolaisperheissä naisten rooli toimeentulon hankinnassa, karjanhoidossa ja maanviljelyssä oli ollutkin melko itsenäinen. Sota-aikana naisista tuli monien perheiden eräänlaisia johtajia ja ainoita toimeentulosta vastaavia henkilöitä. (Mölsä 2010, 7.)

---

²⁶ The World's Women 2010: Trends and Statistics -tilastokirja (2010) sisältää tilastotietoa liittyen naisten statukseen, perheisiin, yhteisöihin, terveyteen, koulutukseen, työhön, valta- ja päätöksentekokysymyksiin, naisiin kohdistuvaan väkivaltaan, sekä ympäristöön, toimeentuloon ja köyhyyteen.

Kehitysmaatutkimus määrittelee naisten asemaa ajaneet ajattelutavat neljään eri kategoriaan, joista ajallisesti ensimmäinen Women in Development (WID) näytti naiset kehitysmaiden onnettomien olojen uhreina, ulkopuolisena ryhmänä liittyen päätöksentekoon ja kehitykseen, sekä ryhmänä, jonka asemaa tulisi nostaa. Myöhemmin seurasi ajattelutapa Women, Environment and Development (WED), mikä esitti naisten mahdollisuudet aktiivisina toimijoina ympäristön ja kehityksen hyväksi. Heillä nähtiin olevan luonnostaan hoivavietti, sekä naisena myös erityinen läheisyys luontoon. (Koponen 2005,151—171.)

Dualistisen vastakkainasettelun, jossa mies edustaa kulttuuria ja nainen luontoa, seurauksena luontoa edustava osapuoli voitiin nähdä alisteisena ja vaillinaisena, mutta joissain tapauksissa sen korostettiin olevan olemukseltaan pysyvämpi ja siksi vahvempi kuin kulttuuria edustavan osapuolen (Haila & Lähde 2003, 31; Eriksen 2005, 71—72). Sherry B. Ortner (2006) kirjoittaa, että kulttuurin ja luonnon erillisyyden tai vastakohtaisuuden korostaminen ei ole universaali ajattelutapa. Kuten ei myöskään länsimainen ja kulttuurisidonnainen ajatus vastakkaisista systeemeistä, joissa toisessa ihminen hallitsee rationaalisesti luontoa ja toisessa noudatetaan luonnonlakeja. Käsitteille luonto ja kulttuuri annetut merkityksetkin vaihtelevat eri kulttuureissa. Esimerkiksi ”luonto” - käsitteeseen voi sitoutua merkityksiä yhtä hyvin liittyen rauhaan ja kauneuteen kuin väkivaltaan ja tuhoon tai hitauteen ja välinpitämättömyyteen. (Ortner 2006, 439—441.)

Epätasa-arvoisuuden materiaaliset ulottuvuudet tulisi Henrietta L. Mooren (1999) mukaan linkittää aina tiedon, puhetapojen ja esittämisen diskursseihin (Moore 1999,13). Naisten parissa tehtävä kulttuurienvälinen työ on osoittanut, että myös esimerkiksi maskuliinisuudella ja feminiinisyydellä on eri kulttuureissa erilaiset merkitykset. Kolmannen maailman naisten elämä ei myöskään muistuta länsimaisten naisten elämää. (Abu-Lughod 2006, 468.) Kehitysyhteistyön uudempi ajattelutapa Gender in Development (GAD) kritisoikin näkemystä naiseudesta maailman kaikkia naisia yhdistävänä tekijänä ja painottaa sukupuolijärjestelmän merkitystä osana laajempaa yhteiskuntajärjestelmää miehet mukaan lukien ja korostaa, että sukupuolen ohella yhteiskunnalliseen asemaan ovat vaikuttamassa luokka, rotu, etnisyys, ikä, sekä maailmantaloudellinen asema. (Koponen 2005,151—171.) Epätasa-arvoisuuden taustalla vaikuttavia tekijöitä voivat olla edellä mainittujen ohella esimerkiksi sukupuoli, luokka, kansallisuus ja kasti (Moore 1999,13).

Diasporassa asuvat naiset ja lapset saavat usein huomattavasti paremmat mahdollisuudet kouluttautumiseen kuin kotimaassaan ja sitä kautta naisten asema on vahvistunut muun muassa somalidiasporassa. Vuonna 2011 perustettiin somalinaisten kattojärjestö Somali Women Without Borders, joka palvelee somalinalaisia ilman rajoja kaikkialla maailmassa. Järjestö puolustaa naisten oikeuksia ja monet hankkeista tähtäävät naisten ja lasten kouluttamisen kehittämiseen. Somalialaiset naiset ovat alkaneet vaatia oikeuksiaan toimia hallinnollisissa ja johtotehtävissä eduskunnassa, paikallishallinnossa, ministeriöissä ja väliaikaishallituksessa käyttäen argumenttinsa tukena varsin WID tai WED tyyppistä sukupuoliajattelua; heidän tulisi päästä johtotehtäviin, koska *naiset ovat miehiä vastuullisempia ja myötätuntoisempia*. (Abdullahi 2011, 3—4.) GAD -näkemys uskoo naisten omaan toimijuuteen ja mahdollisuuksiin vaikuttaa kehitykseen, mutta ei usko naisella olevan joitain erityisominaisuuksia liittyen esimerkiksi luontaisesti läheisempään luontosuhteeseen kuin miehillä. Juhani Koponen (2005) ottaa artikkelissaan *Kehitysyhteistyön sukupuoli* esille vielä GIS ajattelun, joka huomioi sukupuolen yhteiskunnallisen luonteen sosiaalisena ja historiallisesti muuttavana ilmiönä, tunnustaen samalla sen ”biologisen kasvualustan”. (Koponen 2005,151—171.)

Moni transnationaaleista kehitysyhteistyöprojekteista liittyy ympäristöön. Teorialuvussa lainaamani Robin Cohen (1995) kirjoitti, että etnisessä diasporassa elävät ihmiset ovat aiemman omakohtaisen kokemusmaailmansa tähden halukkaita edistämään toimintaa juuri niiden asioiden muuttamiseksi lähtömaissa, jotka ovat aiheuttaneet vaaroja, epävarmuutta, sekä syyn heidän poismuutolleen. (Cohen 1995, 5—18.) Samoin ympäristöongelmista kärsineet Suomessa asuvat maahanmuuttajat eläytyvät yhä voimakkaasti lähtömaansa tilanteisiin ja ovat vähintään ruohonjuuritasolla auttamassa ja tukemassa siellä asuvia läheisiä. Transnationaaleissa keskusteluissa lähtömaiden säätilanteet sekä tavanomaiset, että äärimmäiset ovat yleisesti puheenaiheena. Muualla asuvia ihmisiä kiinnostavat myös Suomen maantieteelliset ja ilmastolliset olosuhteet, luonnon elementit, veden runsaus ja oletetusti puhdas ruoka. Haastattelemiini somalialaisnaisen mukaan somalialaisten mielestä vesi on ”*aina hyvä asia*” ja sukulaiset uskoivat Suomen olevan hyvä maa muun muassa siksi, että alueella ei ole autiomaata ja on runsaasti vettä. Suomessa asuvat kuivilta alueilta muuttaneet kurssilaiset nauttivat erityisesti vapaa-ajanvietosta veden ja vihreän kasvillisuuden läheisyydessä, kuten uimarannoilla.

Marja Tiilikainen (2003) kuvailee kirjassaan *Arjen Islam* miten muistaminen on monella tapaa ruumiillista, jolloin siihen liittyvät ruumiin asennot, liikkeet, eleet ja kasvojen ilmeet. Luontomuistojen käsittelemisen kautta voidaankin käydä läpi myös monia traumaattisia kokemuksia ja todella kipeitä asioita; jonkun kuoleman, miinat, sotilaat metsissä, kuivuuden ja nälänhädän tai itselle tärkeiden luontoalueiden tuhoutumisen. Tiilikainen kirjoittaa miten somalialaisilla pakolaisnaisilla on havaittu tapahtumien varastoitumista ikään kuin ruumiiseen ja ruumiin muistiin, mikä selittää osittain heidän fyysiset ja emotionaaliset kipukokemuksensa. Yksilöllisten kokemusten lisäksi sodan keskeltä pelastuneiden naisten elämään ovat olleet vaikuttamassa moninaiset sosiaalisen kärsimyksen muodot ja kokemukset kollektiivisesta traumasta. (Tiilikainen 2003, 78—86.)

Yleisesti ottaen luonto toimii sinällään myös eheyttävänä tekijänä ja jokainen luontokurssille osallistunut nainen korosti luonnon merkitystä rentoutumisen ja virkistymisen paikkana. Jopa pelkästään ruukkukasvit, raikas ilma vihreä maisema ikkunasta, rauhallisuus, tai siniset vesistöt ja veden runsaus auttoivat heitä rauhoittumaan. Vaikka henkilökohtaiset luontosuhteet ja kulttuurilliset tavat vaihtelevat, niin luonto eri ilmenemismuodoissaan on oleellinen osa ihmisten elämää. Luontoaiheet myös toimivat eri puolilta maailmaa muuttaneita naisia yhdistävinä tekijöinä. Vaikka antropologi yleistämistä välttääkseen näyttääkin etnografian kautta erityisiä tapoja elää esimerkiksi tiettyä tilannetta, instituutiota tai ympäristöä, niin aineistoa tarkastellessa on huomioitava myös se, että yleensä ihmisenä olemiseen liittyy yhteneväisyyksiä, jotain mikä on tavallista ihmisille tai yhteisesti jaettua (Moore 1999, 17—19). Tässä tutkimuksessa nimenomaan tarve kokea rentoutumista ja virkistymistä voisi olla tuollainen yhteisesti jaettava ihmisyyden piirre ja se heijastui tässä tutkimuksessa siihen, että eri puolilta maailmaa tulleet naiset kokivat rentoutuvansa luonnossa tai luontoa ajatellessaan.

Alkuperäiseen opetussuunnitelmaani kuului kurssin aikana toteutettujen taidetöiden varaan rakennettujen luonto-omaelämäkertojen laatiminen, joiden avulla naiset pääsisivät kertomaan omia kokemuksiaan ja saisivat itseluottamusta. Vaikka jouduin käytännön syistä jättämään suuremmat projektit tekemättä, niin kurssin aikana tapahtui vastaavanlaista itsetunnon vahvistumista, kuin mitä olin toivonut. Ensinnäkin onnistunut keskustelutilanne rohkaisi suomenkielentaidoltaan heikot kertojat osallistumaan myös muuten enemmän sosiaaliseen kanssakäymiseen muiden kanssa. Useassa maassa asuneille kertyneet luontokokemukset olivat usein mielenkiintoisia ja herättivät muidenkin kiinnostuksen. Huomasin naisten koko olemuksen vahvistuvan silmissä, kun heidän

tarinoitaan kuunneltiin mielellään. Luontosanaston lisääntymisen, luonnossa liikkumisen taitojen ja rohkeuden kasvu, sekä yhteisöllisiin luontoharrastustapahtumiin osallistuminen toivottavasti auttaa naisia myös myöhemmin luontoharrastusten pariin. Tämä voisi olla maahanmuuttajien kotoutumiskoulutustenkin yksi tavoitteista, sillä luontoharrastusryhmiin osallistuminen avaa mahdollisuuden kohentaa sekä henkistä, että fyysistä kuntoa ja päästä osaksi yhteisöjä.

LÄHDELUETTELO

Kirjallisuus ja tieteelliset artikkelit

- Abu-Lughod, Lila (2006) Writing against culture. Teoksessa H.L. Moore & T. Sanders (toim.) *Anthropology in Theory. Issues in Epistemology*. Malden (Mass.): Blackwell, 466—480.
- Appadurai, A. (2006) Grassroots Globalization and the Research Imagination. Teoksessa H.L. Moore & T. Sanders (toim.) *Anthropology in Theory. Issues in Epistemology*. Malden (Mass.): Blackwell, 622—633.
- Asikainen, R. & Vuori, J. (2005) *Kiinan yhteiskunta muutoksessa*. Helsinki: Gaudeamus Kirja.
- Batliwala, S. & Brown, D. (toim.) (2006) *Transnational Civil Society. An Introduction*. USA: Kumarian Press.
- Bell, M.M. (1998) *An Invitation to Environmental Sociology*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.
- Bell, S. & Blom, D. & Rautamäki M. & Castel-Branco, C. & Simson, A. & Asger, I. & Olsen, I. (2005) Design of Urban forests. Teoksessa: C. C. Konijnendijk & K. Nilsson & T. B. Randrup & J. Schipperijn J. (toim.) *Urban forests and trees*. Netherlands: Springer, 149—186.
- Berglund, E. (2012) "Luonnon jälkeen": Metsäinen kulttuuri vuosituhannen taitteen Suomessa. Teoksessa T. Kallinen & A. Nygren & T. Tammisto (toim.) *Ympäristö ja kulttuuri*. Helsinki: Helsingin Yliopisto, sosiaalitieteiden laitos, 39—60.
- Bradley, K. (2009b) Planning for eco-friendly living in diverse societies. *Local Environment* 14: 4, 347—363.
- Bryceson, D. & Vuorela, U. (toim.) (2002) *The Transnational Family. New European Frontiers and Global Networks*. Oxford: Berg.
- Boas, F. (1920/2007) The Methods of Ethnology. Teoksessa Antonius C. G. M. Robben & Jeffrey A. Sluka (toim.) *Ethnographic Fieldwork. An Anthropological Reader*. Oxford: Blackwell, 40—45.
- Carrier, J. (toim.) (2004) *Confronting environments. Local Understanding in a Globalizing World*. Oxford: AltaMira Press.
- Casimir, M. J. (toim.) (2008) *Culture and the Changing Environment. Uncertainty, Cognition and Risk Management in Cross-Cultural Perspective*. New York: Oxford : Berghahn Books.
- Cerwonka, A. & Malkki, L. H. (2007) *Improvising Theory: Process and Temporality in Ethnographic Fieldwork*. Chicago: University of Chicago Press.
- Chen, X, & Zong, Y. (1999) Human impacts on the water discharge from the Changjiang river, China, into the sea. *Proceedings IAG Yangtze Flu-vial Conference, October 28-November 6, 1999, East china Normal University, Shanghai, China*, 42—46.
- Cohen, R. (1995) Rethinking 'Babylon': Iconoclastic Conceptions of the Diasporic Experience. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 21(1995)1, 5—18.
<http://helios.uta.fi:2086/doi/abs/10.1080/1369183X.1995.9976469#.UzPtX4Uf2kE>. Viitattu 27.3.2014.
- Emerson, M. & Frez, J. R. & Shawn, L. L. (1995) *Writing Ethnographic Fieldnotes*. USA: University of Chicago Press.
- Erel, U. (2002) Reconceptualizing Motherhood. Experiences of Migrant Women from Turkey Living in Germany. Teoksessa D. Bryceson & U. Vuorela (toim.) *The Transnational Family. New European Frontiers and Global Networks*. Oxford: Berg, 127—146.

- Eriksen, T. H. (2004) *Toista maata? Johdatus antropologiaan*. M. Forde & A-M. Tapaninen (suom.) Suomen antropologinen seura. Helsinki: Gaudeamus.
- Faehnle, M. & Jokinen, J. & Karlin, A. & Lyytimäki, J. (2010) *Kaupunkiluonto ja monikulttuurisuus. Maahanmuuttajat luontoalueiden kokijoina ja käyttäjinä*. Suomen Ympäristö 1/2010. Helsinki: Suomen Ympäristökeskus, Julkaisuarkisto.
- Geertz, C. (1971) *The Wet and the Dry: Traditional Irrigation in Bali and Morocco*. *Human Ecology* 1/1, 23—29.
- Geertz, C. (1973) *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*. New York: Basic Books.
- Gupta, A. & Ferguson, J. (2006) *Beyond "Culture": Space, Identity and the Politics of Difference*. Teoksessa H.L. Moore & T. Sanders (toim.) *Anthropology in Theory. Issues in Epistemology*. Malden (Mass.): Blackwell, 608—617.
- Haarni, T. (1997) *Joustavia tiloja, vallan ja ulossulkemisen urbaania tulkintaa*. Teoksessa T. Haarni & M. Karvinen & H. Koskela & S. Tani (toim.) *Tila, paikka, maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Tampere: Vastapaino, 87—104.
- Haarni, T. & Karvinen, M. & Koskela, H & Tani, S. (toim.) (1997) *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Tampere: Vastapaino.
- Haikkola, L. (2012) *Monta paikkaa. Maahanmuuttajataustaiset nuoret, vierailut kotimaahan ja kosmopoliittisuus*. Teoksessa H. Strandell & L. Haikkola & K. Kullman (toim.) *Lapsuuden muuttuvat tilat*. Tampere: Vastapaino, 207—235.
- Haila, Y. & Lähde, V. (toim.) (2003) *Luonnon politiikkaa*. Tampere: Vastapaino.
- Hannerz, U. (2003) *Being there...and there...and there! Reflections on multi-site ethnography*. London: Sage Publications. vol 4(2) ,201—216. www.sagepublications.com
- Heyd, T. (2007) *Encountering Nature: Toward an Environmental Culture*. Aldershot: Ashgate
- Huttunen, L. (2010) *Tiheä kontekstointi. Haastattelu osana etnografista tutkimusta*. Teoksessa J. ruusuvoori & P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 39—63.
- Huttunen, L. & Löytty, O. & Rastas, A. (2005) *Suomalainen monikulttuurisuus*. Teoksessa A. Rastas, & L. Huttunen, & O. Löytty, (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 16—39.
- Hynynen, A. (2002) *Kotoutumisen paikat. Kaupunkitila maahanmuuttajien integraatioprosesseissa*. *Yhdyskuntasuunnittelu* 40:3—4, 40—59.
- Ingold, T. (2000) *The Perception of the Environment. Essays in Livelihood, Dwelling and Skill*. London: Routledge.
- Kaartinen, T. (2012) *Nemean leijona: Ympäristö, ihmisyyden ja sosiokulttuuriset käytännöt*. Teoksessa T. Kallinen & A. Nygren & T. Tammisto (toim.) *Ympäristö ja kulttuuri*. Helsinki: Helsingin Yliopisto, 461—466.
- Kallinen, T. & Nygren, A. & Tammisto, T. (toim.) (2012) *Ympäristö ja kulttuuri*. Helsinki: Helsingin Yliopisto, sosiaalitieteiden laitos. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/35717>
- Karjalainen, P. T. (1997) *Aika, paikka ja muistin maantiede*. Teoksessa T. Haarni & M. Karvinen & H. Koskela & S. Tani (toim.) *Tila, paikka, maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Tampere: Vastapaino, 227—241.
- Karvinen, M. (1997) *Kaupungin ranta kulttuurisena rajana*. Teoksessa T. Haarni & M. Karvinen & H. Koskela & S. Tani (toim.) *Tila, paikka, maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Tampere: Vastapaino, 143—162.
- Katz, E. (2007) *Foreword*. Teoksessa T. Heyd *Encountering Nature: Toward an Environmental Culture*. Aldershot: Ashgate, 1—12.

- Katz, C. & Monk, J. (toim.) (1993) *Full Circles. Geographies of Women over the Life Course*. London: Routledge.
- Katz, C. & Monk, J. (1993) *Making Connections: Space, place and the Life Course*. Teoksessa C. Katz & J. Monk (toim.) *Full Circles. Geographies of Women over the Life Course*. London: Routledge, 264—276.
- Kokkonen, P. (1997) *Kartan sosiaalinen todellisuus*. Teoksessa T. Haarni & M. Karvinen & H. Koskela & S. Tani (toim.) *Tila, paikka, maisema. tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Tampere: Vastapaino, 53—72.
- Koponen, J. (2005) *Kehitysyhteistyön sukupuoli – niin paljon on muuttunut ja...* Teoksessa A. Hirsiaho & M. Korpela & L. Rantalaiho (toim.). *Kohtaamisia rajoilla. SKS:n toimituksia 1038*. Tampere: Tammer-Paino Oy, 151—171.
- Korpela, M. (2009) *More Vibes in India*. Tampere: Yliopistopaino.
- Koskela, H. (1997) *Tilapuoli sukupuoli*. Teoksessa T. Haarni & M. Karvinen & H. Koskela & S. Tani (toim.) *Tila, paikka, maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Tampere: Vastapaino, 73—86.
- Kuula, A. & Tiitinen, S. (2010) *Eettiset kysymykset ja haastattelujen jatkokäyttö*. Teoksessa J. Ruusuvuori & P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 446—459.
- Malinowski, B. (1922/1987) *Agronauts of Western Pacific. An Account of Native Enterprise and Adventure in the Archipelagoes of Melanesian New Guinea*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Malinowski, B. (1922/1984/2007) *Method and Scope of Anthropological Fieldwork*. Teoksessa A. C. G. M. Robben & J. A. Sluka (toim.) *Ethnographic Fieldwork. An Anthropological reader*. Oxford: Blackwell, 46—57.
- Malkki, L. (2007) *Tradition and Improvisation in ethnographic Field Research*. Teoksessa A. Cerwonka & L. H. Malkki. *Improvising Theory. Process and Temporality in Ethnographic Fieldwork*. Chicago and London: the university of Chicago Press, 162—187.
- Martikainen, T. & Sintonen, T. & Pitkänen, P. (2006) *Ylirajainen liikkuvuus ja etniset vähemmistöt*. Teoksessa T. Martikainen, T. Sintonen & P. Pitkänen (toim.) *Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000 -luvulla*. SKS, 9—41.
- Massey, D. (1993) *Kuinka maailma kuvitellaan* Teoksessa M. Lehtonen & P. Rantanen & J. Valkonen (toim.) *J. Rovio (suom.) Samanaikainen tila*. Tampere: Vastapaino, 65—103.
- Monk, J. & Katz, C. (1993) *When in the World are Women?* Teoksessa C. Katz & J. Monk (toim.) *Full Circles. Geographies of Women over the Life Course*. London: Routledge, 1—26.
- Moore, H. L. (1999) *Anthropological Theory at the Turn of the Century*. Teoksessa H. L. Moore (toim.) *Anthropological Theory Today*. UK: Polity Press, 1—23.
- Morris, D. B. (1997) *About Suffering: Voice, Genre and Moral Community*. Teoksessa A. Kleinman, V. Das and M. Lock (toim.) *Social Suffering*, Berkeley: University of California Press, 25—45.
- Nikander, P. (2010) *Laadullisten aineistojen litterointi, kääntäminen ja validiteetti*. Teoksessa Ruusuvuori & P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 432—445.
- Ong, A. (1999) *Flexible Citizenship. The Cultural Logics of Transnationality*. Durham: Duke University Press.
- Ortner, S.B. (2006) *So is Female to Male as nature Is to Culture*. Teoksessa H.L. Moore & T. Sanders (toim.) *Anthropology in Theory. Issues in Epistemology*. Malden (Mass.): Blackwell, 437—442.
- Pietilä, I. (2010) *Vieraskielisten haastattelujen analyysi ja raportointi*. Teoksessa J. Ruusuvuori & P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 411—441.

- Raivo, (1997) Kulttuurimaisema. Alue, näkymä vai tapa nähdä. Teoksessa T. Haarni & M. Karvinen & H. Koskela & S. Tani (toim.) Tila, paikka, maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen. Tampere: Vastapaino, 193—209.
- Riikonen, H. (1997) Aluetietoisuuden sisältö paikallisyhteisössä. sukupolvet ja muistinvaraiset alueet. Teoksessa T. Haarni & M. Karvinen & H. Koskela & S. Tani (toim.) Tila, paikka, maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen. Tampere: Vastapaino, 179—189.
- Robben, A. C. G. M. & Sluka J. A. (toim.) (2007) Ethnographic Fieldwork. An Anthropological Reader. Oxford: Blackwell.
- Sarmela, M. (2002) Kohtalon lait eivät katoa. Elämää Pohjois-Thaimaan kylissä. SKS. Helsinki: Suomen Antropologinen Seura.
- Schulman, H. & Tyrväinen, L. & Faehnle, M. (2011) Monikulttuurinen kaupunkiluonto – monikulttuurisen tiedon hyödyntäminen kaupunkiluontoa koskevassa politiikassa ja suunnittelussa. Multicultural Urban Nature . Integrating Multicultural Information in Urban Nature Policy and Planning. HENVI research project 2008-2010. Final research report. Helsinki: Helsingin yliopisto. http://www.helsinki.fi/henvi/tutkimus/raportit/Schulman_Finalreport.pdf
- Tani, S. (1997) Maantiede ja kuvien todellisuudet. Teoksessa T. Haarni & M. Karvinen & H. Koskela & S. Tani (toim.) Tila, paikka, maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen. Tampere: Vastapaino, 211—226.
- Theodossopoulos, D.(2004) "Working in Nature, Caring for Nature": Diverse Views of the Environment in the context of an Environmental Dispute. Teoksessa J. Carrier (toim.) Confronting Environments. Local Understanding in a Globalizing World. USA: Altamira Press, 49—70.
- Tiilikainen, M. (2003) Arjen Islam. Somalinaisten elämää Suomessa. Tampere: Vastapaino
- Valkonen, J. (toim.) (2010) Ympäristösosiologia. Helsinki: WSOYpro.
- Valkonen, J. (2010) Ympäristösosiologinen luonto. Teoksessa J. Valkonen (toim.) Ympäristösosiologia. Helsinki: WSOYpro, 29—49.
- Valkonen J. & Saaristo K. (2010) Luonto ja yhteiskunta. Ympäristösosiologian lähtökohdat. Teoksessa J. Valkonen (toim.) Ympäristösosiologia. Helsinki: WSOYpro, 7—27.
- Vertovec, S. (2009) Transnationalism. London: Roudledge.
- Vilkuna, J. (1997) Kaupungin eleyt ja institutionaaliset luonnot. Teoksessa T. Haarni & M. Karvinen & H. Koskela & S. Tani (toim.) Tila, paikka, maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen. Tampere: Vastapaino, 163—178.
- Virtanen, H. (2007) Monietnistyvät lähiöt. Suomalaisten asuinalueiden etninen erilaistumiskehitys ja siihen vaikuttavat tekijät. Yhdyskuntasuunnittelu 45:3, 6—19.
- Virtanen, H. (2008) Somali- ja venäläistaustaisten asumistoiheet ja -valinnat pääkaupunkiseudulla. Yhteiskuntapolitiikka 73:6, 640—651.
- Vuorela, U. (2009) Kulttuureja paikantamassa. Suomalaisten antropologien kenttätömatkat. Teoksessa M. Löytönen (toim.) Suomalaiset tutkimusmatkat. SKS. Hämeenlinna: Karisto, 82—117.
- Wölfing, S. (1996) The Use of Identity. Relevant Functions of Things and Places in the Context of Migration. Swiss Journal of Psychology 55, 241—248.
- Zarsky, L. (toim.)(2002) Human Rights & the Environment. Conflicts and Norms in a Globalizing World. USA: EarthScan Publications Ltd.

Zarsky, L. (2002) Introduction; Conflicts, Ethics and Globalisation. Teoksessa L. Zarsky (toim.) Human Rights & the Environment. Conflicts and Norms in a Globalizing World. USA: Earthscan Publications Ltd, 1—8.

Opinnäytteet ja muut painamattomat lähteet

Bal, Mieke. Kotisivu. www.miekebal.org/index.php?id=1. Viitattu 1.2.2014.

Kent'n yliopisto. Research of Biocultural Diversity. Biokulttuurisen monimuotoisuuden tutkimus. www.kent.ac.uk/sac//ethnobiol/researchgroup.html. Viitattu 2.4.2014.

Leikkilä, J. (2010) Kaupunkiluonto maahanmuuttajien kotoutumisessa. Pro gradu –tutkielma. Sosiologia. Tampere: Tampereen Yliopisto.

Leppänen, A-M. (2009) Sipuli, selleri ja suolaheinä. Kaupunkiviljely Turun kaupungissa ja uussuomalaisten näkemykset palstaviljelystä. Pro gradu –tutkielma. Maantiede. Turku: Turun yliopisto.

Metsästä hyvinvointia 2008—2010 hankkeen tutkimusohjelma. <http://www.metla.fi/metla/esitteet/ohjelmat/hyvinvointia-HYV.pdf>. Viitattu 2.4.2010.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2004). Opetushallitus. http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/perusopetus. Viitattu 15.3.2014

Rinkinen, K. (2004) rivien väliin jäävät asukkaat. Hiljaisten ryhmien osallistaminen ympäristönsuunnittelussa. Diplomityö. Vantaan kaupunki: viheralueyksikkö.

Terveyttä metsästä 2008—2011 –tutkimushanke. <http://www.metla.fi/hanke/7344/> Viitattu 2.4.2010.

Tiits, M. (2001) Mielipaikat sekä niiden merkitys maahanmuuttajille. Pro gradu -tutkimus. Psykologia. Tampere: Tampereen Yliopisto.

Tyrväinen, L. (2005) Kaupunkiviheralueiden arvot ja merkitys asukkaille pääkaupunkiseudulla. Tutkimushankkeesta L. Tyrväinen & K. Mäkinen & J. Schipperinj & H. Silvennoinen & T. Nissilä & J. Pelkonen (2003—2005) Kaupunkiviheralueiden hyödyt. Helsinki: Ulkoilusta hyvinvointia -seminaari 9.11.2005, diaesitys. <http://www.metla.fi/metinfo/monikaytto/lvi/esitelmat/kaupunkiviheralueiden-arvo-2005.pdf>. Viitattu 2.4.2010.

Muu kirjallisuus lehtiartikkelit ja Internet -sivustot

Abdullahi, H. (2011) Somalinaiset ottavat rauhan puolesta ohjat käsiinsä. Koor 1/2011, 3—4.

Abdullahi, H (2013) Poliittinen epäyhtenäisyys Somalian hallituksen kompastuskivenä. Koor 2/2013, 4—6.

Allergia- ja astmaliitto. <http://allergia.fi/>

Arktiset aromit. <http://www.arctic-flavours.fi/fi/etusivu/>

Abdullahi, N (2008) Toxic waste' behind Somali piracy. <http://www.aljazeera.com/news/africa/2008/10/2008109174223218644.html>. Viitattu 1.2.1014.

Bahnaan, E-L. (2013) Somalia taistelee aavikoitumista vastaan. Koor 1/2013, 14—15.

Craven, M. (1975) Kuulin pöllön kutsuvan. Suomentanut Risto Lehmusoksa. Helsinki: Gummerus. Englanninkielinen alkuteos 1967.

Espoon Työväenopiston ohjelma 2009. Luonto ja harrastukset maahanmuuttajien kotoutumisen edistäjinä, Suomalainen luonto maahanmuuttajan hyvinvoinnin ja toimeentulon lähteenä, sekä Finnish Nature. What's in it for Foreigners. Birthe Fisher. www.espoo.fi/tyovaenopisto Viitattu 2.4.2012.

Forsius, A. (1995) Linnut ja kansanlääkintä. www.saunalahti.fi/arnoldus/linnut.html Viitattu 1.2.2014.

Hirvi, Jussi. Craven. www.greenspot.fi/jussihirvi/lannen_craven.html Viitattu 1.2.2014.

Helsingin kaupunginkirjasto. Kysy.fi. www.kysy.fi/kysymys/mita-uskomuksia-huuhkajaan-liittyy Viitattu 1.2.2014.

Helsingin Sanomat. (kts.toimittajan nimi!)
<http://www.hs.fi/ulkomaat/artikkeli/Yli+50+000+kiinalaislasta+saanut+vaivoja+maitojauheesta/1135239611088>
Viitattu 1.2.2014.

Koistinen, Olavi (2008) R-kioski pyytää palauttamaan vajaat 300 000 lelukoiraan ftalaatin vuoksi. Helsingin Sanomat.
<http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Rkioski+pyyt%C3%A4%3%A4+palauttamaan+vajaat+300%C2%A0000+lelukoiraan+ftalaatin+vuoksi/1135239650129>. Viitattu 1.2.2014.

Koivisto, Ilkka (2010) Elämänmittainen luontoretki – Mitä luonto ja eläimet ovat minulle opettaneet. Helsinki: Minerva.

Liikaa kahvia -blogi. <http://liikaakahvia.blogspot.fi/2010/enteita-ja-uskomuksia.html> Viitattu 1.2.2014.

Luontoportti -sivusto. www.luontoportti.fi

McGavin, G. C. (2007) Lajinsa viimeiset; maailman uhanalaisia eläimiä. Helsinki: Otava.

Mölsä, M. (2010) Diasporassa elävien somalainien panos lähtömaan kehitykseen. Koor 1/2010, 7–8.

Rasmus -verkosto. www.rasmus.fi.

Renkaat vedessä -hanke 2009–2011. www.lahti.fi/suomi/renkaatvedessa.fi. Viitattu 1.2.2014.

Sorjanen T. T. (2013) Ahdistava laaksonpohja. Aviisi 11/2013.
<http://www.aviisi.fi/artikkeli/?num=11/2013&id=d054b6b>. Viitattu 1.2.2014.

Suomen luonnonsuojeluliitto. Ympäristökasvatus. www.sll.fi/mita-me-teemme/ymparistokasvatus/tarinoita-metsasta/pollot1/. Viitattu 1.2.2014.

Terveyskirjasto. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=alg00010 Viitattu 17.3.2014

Vihreä Lanka. <http://www.vihrealanka.fi/uutiset/maahanmuuttajat-saavat-ymparistööppia> Viitattu 5.10.2010.

Välimäki, P. (2010) Maahanmuuttajan ympäristöopas. Ekokumppanit Oy. http://www.ekokumppanit.fi/wp-content/uploads/2012/11/mamu_suomi.pdf
http://www.ekokumppanit.fi/wp-content/uploads/2012/11/mamu_somalia.pdf
http://www.ekokumppanit.fi/wp-content/uploads/2012/11/mamu_arabia.pdf. Viitattu 2010.

Yle. http://yle.fi/uutiset/kiinasta_loytyi_tas_myrkyllista_maitojauhetta/1819489 Viitattu 1.2.2014.